

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
З 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 52 (2786)

Пятніца, 26 снежня 1975 г.

Цана 8 кап.

Усе нашы дасягненні — вынік самаадданай працы рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі, працоўных усіх саюзных рэспублік, шырока разгорнутага ўсенароднага сацыялістычнага спаборніцтва.

З праекта ЦК КПСС да XXV з'езда КПСС «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады».

Ударнай працай, высокімі вытворчымі паказчыкамі славіцца на Баранавіцкім заводзе аўтаматычных ліній шліфавальшчык Адам Крук.

Фота М. АМЕЛЬЧАНЫ.

«ПИСЬМЕННИК і школа, кніга і выхаванне падрастаючага пакалення». — так кобачка можна вызначыць тэму вялікай і прышпытовай размовы, якая адбылася 23 снежня на адкрытым сходзе камуністаў Саюза пісьменнікаў рэспублікі. Акрамя літаратараў, у ім удзельнічалі кіраўнікі Міністэрства асветы БССР, выкладчыкі педагогічных ВНУ, супрацоўнікі навукова-даследчых інстытутаў, настаўнікі агульнаадукацыйных школ.

Адкрываючы сход сакратар партыйнага бюро Саюза пісьменнікаў БССР А. М. Кулакоўскі сказаў:

— Я, відаць, не памылюся, калі скажу, што, ідучы на гэты сход, кожны з нас у думках вяртаўся да радкоў праекта ЦК КПСС да XXV з'езда, у якіх гаворыцца аб неабходнасці павышэння ў новай пяцігодцы ўзроўню навучальна-выхаваўчай работы ў сярэдняй школе, прафесіянальнай арыентацыі моладзі. На гэта нацэляваць нас і рашэнні XVII пленума ЦК КПБ, прысвечанага пытанням удасканалення дзейнасці агульнаадукацыйнай школы, павышэння яе ролі ў гарманічным і ўсебаковым выхаванні маладога чалавека.

Якая ж роля ў гэтай складанай і нялёгкай педагогічнай рабоце адводзіцца літаратуры? Кім стала ёсць кніга для вучняў: сябрам, дарадчыкам, выхаваннем або забавай? Які плён прыносяць праца пісьменніка на ніве «разумнага, добрага, вечнага»?

З дакладам «Школа і пісьменнік» выступіў прарэктар

К Н І Г А У РУКАХ ШКОЛЬНІКА

Мінскага педагогічнага інстытута імя М. Горкага прафесар М. А. Лазарук.

— У школе закладваюцца трывалыя асновы ведаў, — гаворыць дакладчык, — яна выхоўвае высокія грамадзянскія якасці ў нашай моладзі. І беларуская літаратура ў высакароднай справе выхавання савецкага чалавека — актыўнага будаўніка камуністычнага грамадства — наша вялікае ідэйнае і эстэтычнае багацце.

Змястоўны, глыбока прадуманы даклад выклікаў ажыўлены абмен думкамі. У спрэчках на даклад выступілі дырэктар Ведышкай сярэдняй школы Рэчыцкага раёна Ул. Верамейчык, настаўніца Траецка-Кенкаўскай школы Мінскага раёна Т. Гарэлік, дырэктар Мінскай сярэдняй школы № 3 Л. Цяльцін, міністр асветы БССР М. Г. Мінкевіч, дырэктар навукова-даследчага Інстытута педагогікі В. У. Івашын, пісьменнікі Эдзі Агніцкевіч, Васіль Вітка, Анатоль Клышка, Пімен Панчанка, Рыгор Шкраба, Станіслаў Шушкевіч, Уладзімір Юрвіч.

Удзельнікі сходу падкрэслівалі выключную важнасць сур'ёзнага, удумлівага вывучэння лепшых твораў савецкай літа-

ратуры, рускай і савецкай класікі. Гаварылі аб магчымасці мастацкага слова ў выхаванні светапогляду, эстэтычных поглядаў і патрыятычных пачуццяў юнага грамадзяніна, у прывічці яму любові да працы і глыбокай павягі да чалавекастваральніка. Адзначалася, што ўрок літаратуры ў школе ў многім дапамагаюць дасягнуць гэтай высакароднай мэты.

І ўсё ж пастаноўка літаратурнай асветы школьнікаў, гаварылі камуністы, не можа пакуль што поўнацэнна задавальняць вучняў, ні педагогаў, ні тым больш нас, пісьменнікаў. Праграмы па літаратуры часта павярхоўныя, іх складальнікі нярэдка рэкамендуюць для вывучэння творы невысокага мастацкага ўзроўню на шкоду значнасці з кнігамі сапраўды таленавітымі.

Прабуджэнню глыбокай цікавасці ў дзяцей да кнігі не заўсёды дапамагаюць падручнікі. Некаторыя з іх напісаны сумна, сухой, казённай мовай, эмацыянальна збеднены, адштурхоўваюць часам сваёй дыдактычнасцю.

У прывічці любові да чытання, да кнігі ведзіарная роля выкладчыка. Ад яго педагогічнага

таленту, ад умення навучыць дзяцей чытаць і разумець прычытаннае залежыць, ці стане літаратура сапраўдным выхаваннем высокіх пачуццяў і імкненню маладога чалавека або таленавітага творцы застаюцца для яго толькі абавязковымі для прычытання па праграме.

Гаварылі ўдзельнікі сходу і аб тым, што ў сучаснай беларускай літаратуры мала яшчэ твораў для дашкольнікаў і вучняў пачатковых класаў па патрыятычных і маральна-этычных тэмах. Рэдка пішуць літаратары аб людзях рабочых прафесій, аб жыцці школы, аб высакароднай працы настаўніка. Наша дзіцячая літаратура не часта радуе творамі высокага мастацкага ўзроўню.

Сход намеріў рад канкрэтных мер па ўмацаванні сувязей пісьменнікаў са школьнымі калектывамі, па ўзмацненню творчай актыўнасці літаратараў у мастацкім адлюстраванні жыцця школы, яе ролі ў выхаванні маладога будаўніка новага грамадства. Вырашана стварыць пры Саюзе пісьменнікаў пастаянную камісію па пытаннях выкладання літаратуры ў школе, у якую ўключыць як пісьменнікаў, так і вучоных, літаратуразнаўцаў, настаўнікаў работнікаў выдавецтваў, выкладчыкаў ВНУ.

У рабоце сходу прымаў удзел загадчык аддзела навукі і навучальных устаноў ЦК КПБ А. Ц. Караткевіч.

ПРЭМІІ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Бюро ЦК ЛКСМБ на сваім пасяджэнні ў пачатку снежня гэтага года адзначыла, што камсамольцы і моладзь Беларусі з вялікім грамадска-палітычным уздымам працуюць на завяршэнні пяцігодня дзейнасці пяцігодкі, рыхтуюць дастойную сустрэчу XXV з'езду КПСС. Яно паставіла ў гонар гэтага вызначыць у 1976 годзе дзесяць прэмій Ленінскага камсамола Беларусі ў размеры пяцсот рублёў кожнай ў галіне навукі, тэхнікі, вытворчасці, літаратуры, мастацтва і журналістыкі (пры гэтым застаюцца ў сіле палажэнне і састаў камісіі па прэміях Ленінскага камсамола Беларусі адносна прэмій у галіне навукі, тэхнікі і вытворчасці, зацверджаных бюро ЦК ЛКСМБ ад 23 лютага 1974 г.).

На атрыманне прэмій Ленінскага камсамола Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва і журналістыкі выстаўляюцца творы, якія маюць вялікае значэнне ў справе ідэйна-палітычнага і маральнага выхавання юнакоў і дзяўчат і адлюстроўваюць беззапаветную адданасць моладзі Савецкай Радзіме, Камуністычнай партыі, раскрываюць моцны і мужны характар маладой змены, яе багаты духоўны свет і высокія маральныя якасці.

На атрыманне прэміі ЛКСМБ могуць вылучацца: літаратурныя творы: раманы, апавесці, пэзмы, апавяданні, зборнікі вершаў, нарысы, публіцыстычныя артыкулы; музычныя творы вялікіх і малых форм;

творы выяўленчага мастацтва: жывапіс, скульптура, графіка, плакат, манументальнае і дэкаратыўнае прыкладнае мастацтва;

творы кінамастацтва: мастацкія, хронікальныя і дакументальныя і навукова-папулярныя фільмы;

пастаноўкі прафесіянальных і народных тэатраў, работы харавых, танцавальных і іншых калектываў;

выкананая дзейнасць акцёраў, вакалістаў, музыкантаў, танцораў, чытальнікаў-дэкламатараў.

На атрыманне прэміі ЛКСМБ могуць быць вылучаны творы і работы, напісаныя і выкананыя як асобнымі аўтарамі, так і аўтарскімі калектывамі за гэты дзесяцігодкі.

У вылучэнні твораў і работ на атрыманне прэміі ЛКСМБ удзельнічаюць абкомы, гаркомы, райкомы камсамола, партыйныя камсамольскія арганізацыі рэспублікі, камсамольска-маладзёжныя калектывы прадпрыемстваў, калгасаў, саўгасаў, будоўляў, а таксама творчыя саюзы, органы культуры, друку. Тэрмін вылучэння — да 20 студзеня 1976 года. Прысуджэнне прэміі будзе налягальна адназначнае XXV з'езда КПСС.

ЗА РОСКВІТ МАЛАДЫХ ТАЛЕНТАЎ

22 і 23 снежня ў Мінску праходзіла нарада-семінары кіраўнікоў літаб'яднанняў пры абласных і раённых газетах, на прадыямавіх і ў навучальных установах, арганізаваная Саюзам пісьменнікаў БССР сумесна з ЦК ЛКСМБ.

Адкрыў нараду першы намеснік старшыні праўлення СП БССР І. Шамякін, які цёпла прывітаў яе ўдзельнікаў. Затым з дакладам «Камсапол Беларусі на вахце пяцігодкі» выступіў загадчык аддзела ЦК ЛКСМБ Ул. Ліпскі. На нарадзе адбылася шырокая размова па пытаннях творчасці і дзейнасці літаб'яднанняў, у якой прынялі ўдзел намеснік старшыні праўлення СП БССР А. Грачэнінаў, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Г. Бураўкін, адказны сакратар праўлення СП БССР А. Вярцінскі, паэт і крытык, доктар філалагічных навук А. Лойка, загадчык аддзела прапаганды і

культурна-масавай работы Віцебскага абкома ЛКСМБ М. Глушонак і іншыя.

За вялікую работу па ідэйнаму і маральнаму выхаванню моладзі і творчую актыўнасць

група ўдзельнікаў нарады ўзнагароджана Ганаровай граматай ЦК ЛКСМБ, у тым ліку кіраўнікі літаб'яднанняў «Прылякця хвалі» Ул. Рудзінскі з Мазыра, пры наваполацкай гарад-

У час нарады-семінара. Фота Ул. КРУКА.

УСЯ творчасць народнага артыста БССР, прафесара Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Мікалая Ільіча Аладава была аддадзена развіццю нацыянальнай прафесіянальнай музыкі. З першых паслярэвалюцыйных гадоў ён натхнёна працаваў над стварэннем арыгінальнага рэпертуару для самадзейнасці і першых выканаўцаў-прафесіяналаў, рабіў запісы і музычную апрацоўку народных мелодый. Тэатрычная канферэнцыя, прысвечаная яго творчасці, якую наладзіў Саюз кампазітараў БССР у гонар 85-годдзя з дня нараджэння М. Аладава, выклікала вялікую цікавасць і атрымала шырокі рэзананс музычнай грамадскасці. У канферэнцыі прынялі ўдзел кампазітары, студэнты кансерваторыі, вучні музычнай школы імя М. І. Аладава, музыкантаў з Украіны Т. Шовачна, шматлікія аматары музыкі.

ПЯСНЯР НАРОДНАГА ЖЫЦЦЯ

вілоўскі, В. Сіско і А. Ранава. З іх слоў нібы жывы паўстаў вобраз Мікалая Ільіча — аднаго з заснавальнікаў беларускай савецкай музыкі. Прамоўцы характарызавалі яго як буйнага грамадскага дзеяча, надзвычайна добраахвотнага чалавека і педагога, эрудзіраванага і дасціпнага суб'ектнага, сапраўднага сябра ўсяго таленавітага, новага і перадавага. Потым адбыўся канцэрт з твораў кампазітара, у якім удзельнічалі заслужаныя артысты БССР А. Саўчанка, Г. Клячко, Б. Сябло, Т. Міянсарова, артысты Г. Геніна, Л. Юшкевіч, С. Сіско і Ю. Корсан.

М. Аладава для хору а-капэла. Данладчыца занранула найменш даследаваных старонні творчасці кампазітара і таму яе выступленне было сустрэта з вялікай цікавасцю, якую яшчэ павялічылі трапныя характарыстыкі пабудовы а-капэльных хораў М. Аладава. Увагу кампазітара заўсёды прыцягвалі сімфанічныя жанры музыкі. Многім слухачам добра вядомы яго сімфоніі, сімфоніабалады «У суровыя дні», драматычная фантазія «Казка-быль», сімфанічныя пэзмы «Мацей за смерць» і «З дзёніна партызана»; уверцюры-фантазіі «Зары насустрач», «Дума пра пагранічніка Ладогу»; уверцюры «Даўш», «У светлы шлях», «Звіні, маладосць» і «Прывітальная уверцюра»; «Напрычыю на тэмы беларускіх народных песень», канцэрты для скрыпкі і флейты з аркестрам і многія іншыя. Гэтую жанру творчасці М. Аладава быў прысвечаны даклад надыдзенага мастацтвазнаўца Т. Шчарбанова.

У заключэнне народны артыст рэспублікі В. Чарнабаеў, заслужаны артыст БССР Л. Гарэлік і Т. Міянсарова, артысты Н. Кішко і квартэт Саюза кампазітараў Беларусі ў складзе Ю. Гершовіча, П. Валадарскага, В. Батнінай і М. Шчарбанова выканалі раманы, сцэны з оперы «Андрэй Касцюка» і струнны квартэт М. Аладава.

Канферэнцыя была змястоўнай і цікавай. Хочацца спадзявацца, што яна не апошняя ў Саюзе кампазітараў Беларусі, бо дэталевага аналізу вартая творчая спадчына многіх аўтараў, якія ўнеслі важны ўклад у развіццё беларускага савецкага мастацтва.

Д. ЖУРАУЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадоваю плённую работу ў сістэме сродкаў масавай інфармацыі і прапаганды ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння старшыні Камітэта па тэлебачанню і радыёвяшчэнню выканкома Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных Фёдар Мікалаевіч НІКІФараў Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ўзнагароджан Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці беларускага опернага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння народнага артыста Беларускай ССР Мікалай Мікалаевіч СЯРДЮБАЎ Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ўзнагароджан Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

дзеячай літаратуры, мастацтва, культуры, байцоў ідэалагічнага фронту.

Так, сацыялістычнае мастацтва заўсёды служыла народу, яго інтарэсам. Яно абуджае ў савецкім чалавеку самыя высокія пачуцці любві да Радзімы, адданасці справе партыі, высокім ідэалам камунізму. Яно узбагачае яго духоўна, дапамагае разумець і цаніць прыгожае.

СЛУЖЫЦЬ НАРОДУ, ПАРТЫІ, РАДЗІМЕ

Ёсць такі выраз: «Чалавек — гэта тое, што ён дзе іншым». Сапраўды так. Чалавек павінен траціць сябе для іншых, для справы, для Радзімы, для грамадства, для будучыні. Уласна кажучы, уся практыка нашага жыцця пацвярджае правільнасць гэтага выказвання, бо чалавек, ствараючы свет, стварае самога сябе. Адаючы сваю працу, энергію, талент грамадству, чалавек сам становіцца багацей, прыгажэй, глыбей.

Апублікаваная пастанова ЦК КПСС аб праекце ЦК КПСС да XXV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады» прадугледжваюць менавіта такія творчыя адносіны чалавека да грамадства.

У гэтым велічным грандыёзным плане ёсць радкі, якія звернуты непасрэдна да нас,

Разам з усім савецкім народам мы, дзеячы мастацтва, жывем цяпер думкамі пра маючы адбыцца XXV з'езд нашай роднай Камуністычнай партыі, які падсумуе грандыёзныя здзяйсненні, што адбыліся ў нашай краіне пасля мінулага з'езда, вызначыць новы важны этап будаўніцтва камунізму.

Калектыў нашага купалаўскага тэатра жыве высокім творчым напалам. Свае лепшыя работы ён прысвячае партыйнаму форуму. Сярод іх такія спектаклі, як «Пракакол аднаго пасяджэння» па п'есе А. Гельмана, «Святая прастата» А. Макаенка, «Эшалон» М. Рошчына і інш.

Няма для савецкага мастака большага гонару, чым служыць народу, партыі, Радзіме.

З. БРАВАРСКАЯ,
народная артыстка БССР.

Праект ЦК КПСС да XXV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады» патхняе ўвесь савецкі народ на новыя самаадданія працоўныя подзвігі.

Мы, беларускія мастакі, поўныя рашучасці ў будучым пяцігоддзі зробіць наша мастацтва самым неадаваным, самым прагрэсіўным у свеце. Увайсці сваімі творамі ў кожны дом, у кожнае сэрца нашых савецкіх людзей. Гаворачы аб павышэнні ролі сацыялістычнай культуры і мастацтва ў будучым пяцігоддзі, праект надкрэслівае ролю мастацтва ў ідэйна-палітычным, маральным і эстэтычным выхаванні савецкага народа. За гэтымі лаканічнымі словамі мы адчуваем вільня, поўныя

НОВЫЯ ГАРЫЗОНТЫ

глыбокага сэнсу контуры ў галіне культуры і мастацтва. Вось, напрыклад, у праекце пра паліграфію сказана, здавалася б, некалькі слоў: «Шырэй укараняць у паліграфічную прамысловасць афсетны спосаб друку, фотанябор і аўтаматычныя лініі», але якія гарызонты раскрыюцца перад паліграфістамі, выдаўцамі, мастакамі-літэрацкамі ў ходзе рэалізацыі гэтых прапаноў? Афсетны спосаб выдасціць поўныя магчымасці з вялікімі працэсамі набору са свінцовым сплавам, а таксама цынаграфічную тэхналогію. Пераход на афсетны друк значна павысіць якасць выдаваемай літаратуры, асабліва літаратуры для дзяцей,

падручнікаў... Ён дае шырокія магчымасці для ўдасканалення архітэктонікі кнігі, у асабліваці з укараненнем фотанябору. Акрамя сказанага, фотанябор — гэта велізарная эканомія металу і, бласпярэчна, перадумова зусім іншага якаснага ўзроўню. Беларускія кніжныя графікі актыўна ўключаюць у стваральную працу на выданню ў будучай пяцігодцы ўнікальных, да гэтага часу нябачаных кніг: падручнікаў, мастацкай літаратуры і асабліва так неабходных народу выданяў пра нашу беларускае мастацтва.

М. ГУЦЬС,
мастан, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

БАЯВАЯ ПРАГРАМА

Як баявую праграму дзеяч няў успрымае вялікі атрад беларускіх архітэктараў велічны дакумент — праект ЦК КПСС да XXV з'езда Камуністычнай партыі «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады».

Гэты праект адрасаваны людзям розных прафесій, людзям, якія працуюць у самых разнастайных галінах народнай гаспадаркі. Вялікая ўвага ў ім надаецца будаўніцтву, у прыватнасці, павышэнню яго якасці, эканамічнасці архітэктурных і планіровачных рашэнняў, а таксама ўзроўню добраўпарадкавання пры забудове населе-

ных пунктаў, асабліва ў сельскай мясцовасці, жылых раёнаў і грамадскіх цэнтраў гарадоў.

Рашваючы слова ў выкананні ўсіх гэтых задач належыць і нам, архітэктарам. У гады дзевятай пяцігодкі нашы гарады і сёлы ўпрыгожыліся новымі збудаваннямі, цэлымі архітэктурнымі комплексамі. Беларускімі доўгымі былі распрацаваны і ўкаранены сотні арыгінальных праектаў.

У прыватнасці, высокую ацэнку заслужылі праекты забудовы Дэнтральнай часткі г. Мінска, сталічных мікрараёнаў «Зялёны луг-4 і 5», «Усход-1», «Серабранка» і інш. У

Гомелі — мікрараён II, у Віцебску — раён Смаленскай шашы, а таксама Салігорска і Наваполацка.

Разам з тым, мы ўсведмяем, што зроблена яшчэ мала, што многія праекты не адпавядаюць сучасным тэхнічным і эстэтычным патрабаванням. Над пераадоленнем гэтых недахопаў, пошукам новых рашэнняў цяпер працуюць нашы архітэктары. Ставіцца задача: у 10-й пяцігодцы, акрамя якасці, надаць пільную ўвагу комплекснай забудове мікрараёнаў і фарміраванню ансамбляў галоўных магістралей і плошчаў гарадоў. Мы прыкладаем усе намаганні, каб з гонарам справіцца з ёю.

Я. ЛІНІВІЧ,
старшыня праўлення Саюза архітэктараў БССР.

Гісторыя гэтага прадпрыемства лічыцца не напісана. Але будучы яго летатісец абавязкова адзначыць 6 мая 1975 года. У гэты дзень у цэнтральных газетах былі апублікаваны Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб ўзнагароджанні Брэсцкага панчошнага камбіната імя 50-годдзя СССР ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга і віншаванне Цэнтральнага Камітэта КПСС і Савета Міністраў СССР калектыву камбіната ў сувязі з вялікай працоўнай перамогай — датэрміновым завяршэннем заданняў дзевятай пяцігодкі па выпуску высокакачэсных тавараў народнага спажывання.

З таго часу прайшло больш чым сем месяцаў. Якія істотныя зрухі

НАТХНЁНАЯ ПРАЦА

адбыліся на камбінате за гэты час, з чым яго калектыў сустракае XXV з'езд роднай партыі? — з такім пытаннем карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» звярнуўся да сакратара партыйнага бюро камбіната Веры Аляксееўны Юлавай.

— Камбінат наш малады, — сказала яна, — яму толькі сем гадоў. Ну, а на поўную магутнасць ён пачаў працаваць у гэтай, дзевятай, пяцігодцы. 25 сакавіка 1975 года мы рапартавалі аб датэрміновым выкананні заданняў пяцігодкі. Працы ра-

бочых, інжынерна-тэхнічных работнікаў і служачых камбіната была дадзена высокая ацэнка ЦК нашай партыі, Савецкім ўрадам.

Гэта дало ўсім нам дадатковы зарад энергіі, натхнення, жадання працаваць яшчэ лепш. Да канца пяцігодкі засталіся лічаныя дні. З радасцю будзем рапартаваць Радзіме, што я пяць гадоў наш трохтысячны калектыў даў дадатковай прадукцыі на 25 мільёнаў рублёў. За гэты час рост аб'ёму вытворчасці вырас на 170,4 працэнта пры 120,5 планавых, прадукцыйнасці працы — на 181,1 працэнта замест 141,9, прадугледжаных планам.

23 снежня наш камбінат адрапартаваў аб паспяховым выкананні сустрэчнага плана завяршальнага года пяцігодкі.

Я назвала некалькі лічбаў. Кажуць, што мова лічбаў сухая. Для нас жа за кожнай лічбай стаіць самаадданая праца нашых слаўных працаўнікоў.

Вось толькі ўчора я доўга размаўляла з Марыяй Паўлаўнай Падлужнай, адным з нашых 255 камуністаў. Таварышы па рабоце называюць яе проста Машай, бо яна яшчэ вельмі маладая. Паступіла на камбінат вучаніцай, а праз які год ужо вылучылася, як вопытная матальшчыца. А цяпер у Марыі Паўлаўны свае вучні, якім яна дае пунёўку ў вялікае жыццё. Падлужная сёлета выканала ўжо два гадавыя заданні, працуе ў лік семдзесят сёмага года.

А як не выказаць захапленне вяцальшчыцай Кацярынай Васільеўнай Кавальчук, таксама камуністкай, ударніцай камуністычнай працы (дарэчы, гэтае званне ў нас прысвоена 746 рабочым)! Яна датэрмінова выканала пяцігадовы план.

Не сходзяць з Дошкі гонару партрэты памочнікаў майстраў Мікалая Мікалаевіча Касюка і Шарліза Ахметавіча Ясілемава. Яны — ініцыятары працы на пашыраных зонах, абслугоўваюць на 30 аўтаматаў замест 14 па норме.

Такіх працаўнікоў у нас сотні. Яны наш гонар, наша слава.

Адна з перадавых вяцальшчыц камбіната Яўгенія Мурашка.

Так выглядае круцільны цэх. Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

бага і пра сябра яго. Карцеля дазналі ці там, ля зорак, усю памяць пра маці, пра Камароўку родную. І ці мяккая масцель у хатцы-кабіне, і ці ванічэраў, як мае быць, і ці дагледжаны, як дома... Дзіўна з Пецем атрымалася. Але ж от скажы — як напярочыў хто. Усё малым той верхык чытаў, дзе пра Алеся гаворыцца, пра тое, як не

гарадок, атрад касманаўтаў. «Пятру нават здавалася спачатку, што гэта казачны сон, і толькі тады, калі выхадзілі на вуліцу, паверыў у яву: да іх імкліва набліжаўся Гагарын — малайцаваты надпалкоўнік з надкупляючай усмешкай, знаёмай па фотаздымках з часопісаў, газет і кніг.

— Дзень добры, племя ма-

На прыборным шчытку сівяватымі літарамі загараляся шыльдачка, невялікая, у разоў пачы меншая памераў занадковага карабка: «Выклікаем на сувязь», — і з Зямлі пачуўся спакойны голас дзядзурнага Цэнтра касмічнай сувязі:

— Палёт нармальны!

— Самаадчуванне выдатнае! — бадзёра адказаў Пётр Клімук, узлёт бортжурнал і запісаў першыя ўражання.

Праграма палёту экіпажа касмічнага карабля «Саюз-13» была вельмі шырокай і рознабаковай. П. Клімук і В. Лебедзеў з дапамогай спектрографа выконвалі здымкі характэрных прыродных утварэнняў на паверхні Зямлі, займаліся спектраграфаваннем зорак у розных сузор'ях, сістэмай тэлескопаў «Арыён-2», фатаграфавалі Сонца ў рэнтгенаўскіх праменнях, выконвалі навігацыйныя і медыка-біялагічныя эксперыменты.

Пра ўсё гэта М. Панасюк гаворыць у сваёй кнізе з журналісцкім майстэрствам, з веданнем справы, пра якую піша.

У апавесці ёсць таксама раздзел і аб апошнім, самым доўгім палёце касмічнага карабля «Саюз-18», які здзейснілі П. Клімук і В. Севаст'янаў. 63 дні прабывалі касманаўты ў караблі «Саюз-18» і на арбітальнай станцыі «Салют-4», два месяцы вясномна працавалі ў імя далейшага названня чалавекам космасу і Сусвету.

У апавесці М. Панасюка ўдалае кампазіцыя. Яна дазваляе чытачу пачаргова пераносіцца то ў дзяцінства касманаўта, то ў вучылішча, то ў Зорны гарадок, то ў космас, то зноў у дзяцінства. Усё гэта падаецца праз роздзі і разважання самога П. Клімука. Чытач знойдзе

ў кнізе шмат хваляючых старонак пра бацькоў героя, пра яго першую настаўніцу Марыю Якаўлеўну Красную, пра сяброў-касманаўтаў. Усе раздзелы апавесці — «Чула маё сэрца!», «Навагодняя ёлка», «Прызынанне Марфы», «Мітынг у калгасе», «На шляху да зорак», «Шчаслівая доля», «Побач з Гагарыным», «Дзень добры, зямля» і іншыя — гэта своеасаблівыя дакументальныя навады пра нашага слаўнага земляка, пра яго адносіны да жыцця, працы, вучобы, да сваіх сяброў і родных.

І дзе б ні быў П. Клімук, ён заўсёды прыгадвае сваю мілы кут, тыя мясціны, адкуль пачынаўся яго жыццёвы шлях.

Вось і пасля нялёгкага касмічнага палёту, ён завітаў у Камароўку, у родную хату. Яго абдымалі родныя, віншавалі з перамогай. «Нешта трэба было сказаць і яму, Пятру. Ён падніўся, акінуў позіракам хату, у якой нарадзіўся і падростаў, паверу вачамі па родных і блізкіх тварах:

— Дарагія мае... Што я сказаць магу? Дзякуй, мама! Дзякуй, тата! Дзякуй усім вам за лёс мой шчаслівы! Паверце, што без вас я ніколі б не змог зрабіць таго, што зрабіў. Гэта вы — суседзі, усе нашы людзі акрылілі мяне, простага высковага хлопца, надалі мне сілы і мужнасці прайсці доўгі і нялёгка шлях ад роднай Камароўкі да Байканура. Дзякуй вам за ўсё...»

А нам хочацца падзякаваць М. Панасюку за тое, што бібліятэка аб пакарыцельскім космасу папоўнілася яшчэ адной цікавай кнігай — пра нашага слаўнага земляка Пятра Ільіча Клімука.

-В. ШУМСКІ.

Ад Камароўкі да Байканура

згадала матуля, што выйдзе з Алесі. Думала, што дачушка кукаль будзе прасці, а яна паліцела да сонца пералётнай птушкай... І яна, яго матка, не згадала, што выйдзе з ле сына.

І сапраўды. З кнігі мы ведаем, што Пеця меў добрыя музычныя здольнасці, паслухмянымі ў яго руках былі таксама габлік і нажоўка. А як скончыў дзясць класаў завіў: «Пайду ў лётнае».

«От і выправіла аднойчы ранічкай. Правяла яго за вёску, перахрысціла. А вярталася назад, дык суседка, вяду якая брала ля студні, спыталася: «Куды, Марфа, сына правяла?» Сказала з гонарам: «Паехаў на лётчыка вучыцца...»

Так Пятро стаў курсантам Чарнігаўскага вышэйшага ваеннага вучылішча, пасля заканчэння якога яму было прысвоена афіцэрскае званне і кваліфікацыя лётчыка-інжынера. Потым — служба ў авіяпалку на Поўначы... І вось — пасля шматлікіх медыцынскіх камісій — Зорны

ладое, неспаёмае! — пунжскімі радкамі гучна павітаўся Юрыі Аляксеевіч і кожнаму пачаў цемць рукі. — Не толькі мы, а ўсё ваш народ спадзяецца, што вы панясце далей касмічную эстафету Радзімы. Планета — калыска розуму, але нельга вечна жыць у калысцы... Памятаеце?..

І праз некаторы час, пасля ўпартай вучобы, штодзённых трэніровак наш зямляк П. Клімук і В. Лебедзеў «панеслі далей касмічную эстафету Радзімы». 18 снежня 1973 года яны падняліся ў космас на караблі «Саюз-13».

«Пятро Клімук разумеў... перагрузкі — зусім нязначныя. А ў сябра? Ён тайком зірнуў на Лебедзева. Бортінжынер спакойна, быццам глядзеў тэлеперадачу, сачыў за паказаннямі бартавай апаратуры.

— Ваяніці!

— А-а?

— Жывы яшчэ?

— Жывы.

— Як адчуванне?

— Дзякуй, камандзір, добрае!

НАДРУКАВАНА ў «ПОЛЫМІ»

Доўгі час пасля выхаду ў свет рамана «Птушкі і гнёзды» Імя Янкі Брыля выклікала асацыяцыі з яго «Жмення сонечных промяняў» і шматлікімі падарожнымі нататкамі. І гэтая засяроджанасць аўтара на лірычных мініяцюрах — своеасаблівым пісьменніцкім захаванні — радавала, здзіўляла транспасна назіранняў і нека нязмушана прываблівала шматлікіх чытачоў. Але паступова пачало здавацца, што ў «жменню» аўтара трапляюць і не зусім яркія промяні, што дзе-нідзе ён паўтарае самога сябе. Адным словам,

Я. Брыль, Ніжнія Байдуны. Апавесць. «Полымя», 1975, № 10.

ЗЕМЛЯКІ—ДАЛЕКІЯ І БЛІЗКІЯ

ад Я. Брыля хацелася ўно часосці новага, больш значнага і цэласнага.

І вось у «Полымі» з'явілася новая апавесць Я. Брыля «Ніжнія Байдуны».

Ёсць адна цікавая дэтал у гісторыі задумы твора. Як прызначацца сам аўтар, тэму падказаў яму сябар, вядомы крытык з братняй рэспублікі, які параіў напісаць «дваторы апавяданні на гістарычную тэму... для разрадкі, ці што, каб трохі адцягнуць мяне ад залішне агорленай лірыкі». Што ж, відаць, парада сябра была своечасовай і карыснай. Апавесць атрымалася па-сапраўднаму брыльскай, з уласцівым гэтаму пісьменніку лірызмам, але ў нечым і новай, больш стайлай. Здаецца, што гэтая за-

дума і магла толькі здзейсніцца з вышнімі пражытых гадоў, набытага вопыту, калі ёсць маральнае права гаварыць так адкрыта, шчыра, часам, можа, залішне патрабавальна аб сваіх земляках, былых суседзях і аднагодках...

Што перш за ўсё прымушвае сачыць за плынню гаворкі, дык гэта тое, што пісьменнік быццам пераносіць нас у тое асяроддзе, якое пённіца, бруціць сапраўдным жыццём. Ён і нас робіць саўдзельнікамі ўсіх тых падзей, пра якія расказвае. І часам думаецца, што тут Я. Брыль не змог бы так вышываць вобразы людзей, каб не было ў яго тых філігранных мініяцюраў, на якіх вастрывалася пяро майстра.

Апавесць, можна сказаць, з гісторыі роднай вёскі, яе гаротнага жыцця пры панскай Польшчы, калі беларускі селянін не бачыў свету за працай, з якой амаль што нічога не меў. Перабіваўся так, як і яго худобна, — ледзь лінеў, але з голаду не паміраў. Не падаваўся ні скрухам, ні хваробам, ні нястачы. Шанаваў свой гонач, а галоўнае — заўсёды верыў у лепшую долю дзяцей і ўнукаў. Можа, адсюль і браў пачатак той багаты і невычэрпны оптымізм, які нараджаў безліч усялякіх легенд, розыгрышаў, вясёлых і трапных мянункаў.

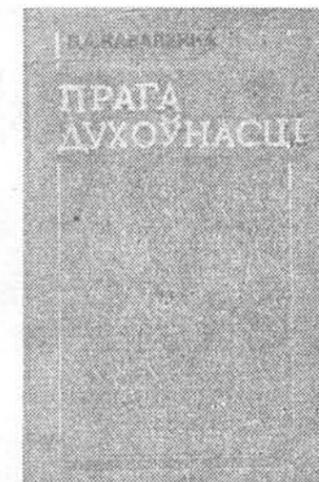
Пісьменнік з любасцю, з заміланнем малое сваіх герояў у іх непазрэдным жывым асяроддзі, перадае праўдзіва і дакладна не толькі атмасферу, але і каларыт таго жыцця, ніколі не абыходзячы яго непрывабных бакоў. Як кажуць, з песні слова не выкінеш. Вось чаму так і бачыш усіх гэтых ніжнебайдунаў з іх невычэрпным імкненнем да выдумак, розыгрышаў, не заўсёды далікатных жартаў. А ўжо наконт мянункаў, дык, як і ў кожнай вёсцы, іх тут багата, і шмат вельмі адмысловых.

Яна Брыль стварыў цікавы і своеасаблівы твор, у якім уласціва сваіх землякоў, свае родныя мясціны. І калі ў іншых надобных рэчах вялікае месца аддаецца нейкім замалёўкам, то тут уся ўвага звернута на псіхалагічную пльнь, матывіроўку ўчынкаў, характарыстыку людзей.

З думкай, што гумар — вялікая сіла ў жыцці, так і заканчваеш чытаць апавесць.

Людзі заўсёды імкнуліся жыць весела, радасна, хоць і не заўсёды гэта можна было пры панскай уладзе. І героі твора аздабляюць сваю нярадасную жытку, чым толькі могуць. А маглі яны многа. Аб гэтым сведчыць яскравае апавяданне пра «маёра» Асмалоўскага. Яго лёс — гэта фантастычнае ўзнясенне на крылах вірлівага жыцця сумленнага, добрага і працавітага чалавека, які ў рэшце рэшт заняў аднаведнае яго здольнасцям месца ў жыцці...

Сапраўды цікавая гісторыя. Была ў чалавека мара стаць лётчыкам. Але камісія кожны раз бракавала яго. І тады ён аддаўся другому свайму захаванню — лачынню кароў. Стаў ветэрынарам. Прыйшла вайна. У ліпені сорак трэцяга, у дні вялікай бітвы партызанскай пуншы, у мястэчку спыніўся карны ўласаўскі батальён. Нехта выдаў Сідара, і карнікі забралі яго лячыць коней. Але Асмалоўскі ўцёк у партызаны, заразіўшы ўласаўскіх коней. Потым, ужо ў арміі, трапіўшы ў штрафнікі, пры штурме нейкай вышыні, калі «загінулі ўсе камандзіры», ён павёў рэшткі роты ў атаку. Вышыня была ўзята, а цяжка паранены Сідар трапіў у шпіталь. Калі ён апытомнеў і яго спыталі пра былое званне, Сідар доўга не выбраў. Так ён, не служыўшы да таго ні ў польскім, ні ў савецкім войску, стаў маёрам. А потым з Усходняй Прусіі «маёр» Асмалоўскі трапіў у Маньчжурыю, з год служыў у адным далёкаўсходнім гарызоне, а пасля, на сваю бяду, наведваў родную вёску. Тут і скончылася яго маёрства. І вярнуўся ён зноў да сваіх каровак... А з гэтага ніжнебайдунца, можна думаць, было б не тое, калі б яго з самага моладу ды ўспрыяльны ўмовы —

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшлі новыя кнігі. Змяшчаем іх вонладкі: «Як нараджаўся новы свет» М. Луканіна (мастак М. Казлоў), «Прага духоўнасці» В. Каваленкі (мастак А. Бетанова), «Сіняя бухта» В. Вярбы (мастак І. Малышаў).

ПУЛЬС ПЛАНЕТЫ

Сучасны этап міжнародных адносін дае магчымасць шырока і рознабакова знаёмства з жыццём, побытам, культурнымі і гістарычнымі помнікамі розных народаў планеты. Гэтаму садзейнічае і развіццё турызму, у выніку чаго ўсё часцей выходзяць дарожныя нататкі і нарысы, кнігі пра замежныя краіны.

Аднак у асобных выпадках чыста эмацыянальнае захапленне экзотыкай падчас засялення больш важкага аспекты: сацыяльны, палітычны. За апісаннем помнікаў, гарадоў, прыгожых ландшафтаў губляецца ўспрыманне жыцця, становіцца працоўнага народа, адносіны аўтара да палітычных, духоўных і маральных праблем. Такія кнігі, на жаль, ёсць.

Але гэтага не скажаш пра «Рэпартаж з борта Зямлі» С. Паўлава. Кніга ўдала спалучае ў сабе назвавальны змест з несаваннем актуальных сацыяльна-эканамічных, палітычных і маральных праблем. Аўтар лабываў у сацыялістычных краінах, у Індыі, Францыі, ЗША, В'ядома, яго, як і іншых, цікавілі і здзіўлялі велічныя помнікі і піраміды, багатыя палацы і шумныя кірмашы. Аднак усё гэта ён асэнсоўваў у сувязі з сацыяльнымі аспектамі жыцця, з усведамленнем грамадскай ролі, якую адыгрываў той або іншы помнік, з'ява, факт у жыцці народа.

Таму і нарысы ўспры-

С. Паўлаў. Рэпартаж з борта Зямлі. На рускай мове. Мінск. «Беларусь», 1975.

маюцца не як замалёўкі народнага побыту ў розных краінах, а як насычаны глыбокім зместам расказы пра некаторыя вострыя праблемы сучаснасці. С. Паўлаў дае тлумачэнне такога падыходу да ўбачанага. Ён зазначае, што, кіруючыся лонінскімі прынцыпамі інтэрнацыяналізму, пачуццём абавязку, братняй салідарнасці з працоўнымі ўсяго свету, кожны раз мы вызначаем свае адносіны да падзей на Зямлі. І гэтыя адносіны заўсёды аб'ектыўныя, бо ў рабочага класа, працоўных нашай краіны і ўсёй планеты ёсць самыя дакладны крытэрыі ацэнкі падзей на Зямлі: ці набліжаюць яны людзей да той заветнай вяршыні дасканаласці чалавечага грамадства, якая называецца камунізм.

Напісанне прайшло праз глыбокі роздум аўтара, таму яно не можа не закрануць чытача. Мы перажываем хваляючыя імгненні знаёмства з прыгожым і далучэння да яго, пазнаём жыццё вядлікіх і малых народаў свету. Пра што ён пісаў С. Паўлаў — пра сустрэчы на румынскай зямлі, пра развіццё гаспадаркі Індыі, дэманстрацыі ў Францыі, аб праблемах буржуазнага мастацтва ці аховы навакольнага асяроддзя. — усюды адчуваюцца запікаўленасць, заклапочанасць, а не проста сузіральнасць старонняга чалавека. І менавіта таму, што ў нарысах добра адчуваецца грамадскае гучанне, а не толькі асабістае разуменне і ўспры-

манне жыццёвых з'яў, яны прымушаюць чытача задумацца над сэнсам таго, што адбываецца ў свеце.

Кніга прасякнута яркай публіцыстычнасцю, роздумам, разважаннямі. Аўтар добра вывучыў тое, аб чым піша. Ён удумна, разважліва, на канкрэтныя факты пазвае перавагі сацыялістычнага спосабу гаспадарання і савецкага ладу жыцця над капіталістычным.

Мы ўжо нямаюць чулі і ведаем пра Францыю. Аднак, калі прачытаеш нарыс С. Паўлава, адчуваеш, што набыў для сябе шмат карыснай інфармацыі, глыбей усвядоміў важныя аспекты барацьбы працоўных за свае правы. Аўтар некалькі разоў бываў у Францыі, таму ён мае магчымасць зрабіць парэальны аналіз змен у жыцці гэтай краіны.

Свае першыя ўражанні (гэта было ў пачатку шасцідзятых гадоў, у часы так званай «халоднай вайны») С. Паўлаў выказаў у дарожных нататках «Каштаны наліваюцца гневам». І вось новыя старонкі пра Парыж і Парыжыя, пра крушэнне Багстыліі і чужоўны воблік Джаконды. Аўтар выкрывае антымастакую, антыгуманную сутнасць творчасці абстрактцыяністаў, неаімпрэсіяністаў і розных іншых «істаў». У парыжскім музеі сучаснага мастацтва «інтэрувацана», як трапіна ён заўважае, шмат «творцаў» мадэрністаў, якія сведчаць не пра што іншае, як пра заняпад і крызіс за-

ходняга выяўленчага мастацтва.

Шмат гаворыцца пра жыццё Злучаных Штатаў Амерыкі. Расізм, выразныя сацыяльныя контрасты, цэлая сістэма хлусні, забойстваў, і гвалтавання, бяздушныя адносіны да прыроды, энергетычны крызіс — вось далёка не поўны пералік таго, што трапляе ў поле зроку аўтара, што хвалюе яго, выклікае асуджэнне. Расказвае ён і пра развіццё савецка-амерыканскіх адносін. Большасць амерыканцаў з энтузіязмам сустракаюць кожны новы крок свайго ўрада да супрацоўніцтва з СССР і хочуць, каб яно ўмацоўвалася і пашыралася. Прыводзяцца шматлікія прыклады, якія сведчаць пра тое, як дружалюбна сустракае амерыканскі народ наша мастацтва, з якой цікавасцю адносіцца да савецкай тэхнікі, дасягненняў навукі.

Мінскі трактар «Беларусь» выклікаў захапленне ў самых строгах «суддзяў», калі ў верасні 1973 года на выпрабавальным палігоне універсітэта штата Нйораскі атрымаў выдатную перамогу і быў занесен у так званую «Чырвоную кнігу», якая ўлічвае лепшыя сусветныя дасягненні ў трактарабудаванні.

Так, савецкі народ дае ўсяму свету ўзор самага гуманнага, перадавага грамадства, самых чалавечых адносін паміж людзьмі. Надыходзе час, і ўсе мы, пасажыры аднаго касмічнага карабля, імня якому Зямля, будзем называць сябе горда і ласкава — землякі. Гэтае імкненне ўсіх людзей дабрай волі яскрава паказана ў кнізе С. Паўлава «Рэпартаж з борта Зямлі».

М. ВАЛОШКА.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»: «Ад смеху не ўцячэш» М. Скрыпкі (мастак А. Волкаў), «Выдумшчыкі, полувыдумшчыкі і другія» І. Шахрая (мастак В. Аланцэў). У выдавецтве «Навука і тэхніка» выпушчана кніга В. Гапалавай «Землівае і спрадвечнае» (мастак І. Андрыйнаў).

Планы такія: у пачатку года будзем друкаваць раманы Л. Гаўрыліна «Не магу без цябе», Рыхтuoja да друку аповесць А. Марціновіча «Сцюжа», потым цыкл новых апавяданняў Я. Брыля, раманы М. Герчыка «Обретенне надзеі», у цэнтры якога — урачы-анкалогі, праблемы барацьбы за здароўе людзей; яшчэ — аповесць Ул. Савіцкага «Ульяна», аповесць А. Жука «Таня востень», Трэба сказаць адносна апошняй, што аўтар улічыў нашы заўвагі, шмат папрацаваў разам з перакладчыкам, і твор набыў больш выразнае гучанне... Далей, аповесць маладога аўтара М. Круля «Другі вытворчы...» На перспектыву ў партфелі рэдакцыі ёсць гістарычны раманы І. Клаза «Белая Русь», гумарыстычныя аповесць А. Каштанава «Эпидемия счастья», аповесць А. Ждана «Девічы-красавіцы», апавяданні і аповесці А. Кудраўца, Л. Ванулоўскай, Ул. Кудзінава, Э. Ялугіна, В. Казыно, А. Міронава, М. Кругавых, творы іншых аўтараў.

Гэта — усё, што ўжо ёсць, над чым працуе рэдакцыя. Але жыццё заўсёды ўмешваецца ў планы, карэктую іх, і як правіла, гэта ідзе толькі на карысць часопісу, на карысць чытачам. Ва ўсім разе, мы прыкладзем усё намаганні, каб чытачы былі задаволены: каб і планы былі ажыццёўлены, і каб з'явілася нешта цікавае і «звыш плана».

Часопісы ў 1976 годзе

ГОД, ЗНАМЯНАЛЬНЫ ЁДВАЯ

Гутарка нашага карэспандэнта з намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Неман» Георгіем ПАПОВЫМ.

— Георгій Лявонцэвіч, якія бачыцца Вам наступны рэдакцыйны «сезон» — 1976 год?

— Як і ў іншых «тоўстых» часопісах, мы ўжо ладна часу жывем клопатамі новага, 1976 года. Вось падпісалі ў другі першы нумар, працуем над карэнтурай другога. Такім чынам, новы «сезон» для нас пачаўся ўжо, і пачаўся не без хваляванняў. Гэтыя хваляванні, звязаныя з творчымі пошукамі, якімі жыве рэдакцыя і ўвесь аўтарскі актыву напярэдні маючай адбыцця еялікай гістарычнай падзеі — XXV з'езда КПСС, — не пакінуць нас і надалей. Такім і бачыцца мне ўвесь надыходзячы год — надзвычай адказным, хваляючым і, спадзяюся, плённым. Ёсць яшчэ адна аналічнасць, якая абавязвае нас працаваць асабліва старанна, сабрана. Гэта адзнака, якая з'явіцца на вокладцы часопіса з першага нумара: «Год выдання — 25-ты». Мы падходзім да свайго — дваццаціпяцігадовага юбілею.

— Раскажыце, калі ласка, пра змест першых нумароў «Немана» ў 1976 годзе.

— Нам хацелася, каб гэта былі асабліва нумары, якія па сваёму зместу, так і па афармленню. Мы пастараліся, каб і змест перададзёўскія нумары выглядалі святлочна, прыгожа. Што датычыць зместу, дык усё матэрыялы нацэлены на тое, каб паказаць, з якімі думкамі, пачуццямі, імкненнямі беларускі народ сустракае партыйны з'езд, з якім настроём бярэцца за ажыц-

цяўленне дзесятай пяцігодкі. Пра гэта — інтэрв'ю Старшыні Савета міністраў БССР Ц. Я. Кісялёва, якім адкрываецца другі нумар. Гэта яскрава адлюстроўваецца ў творах паэтаў, якія будуць друкавацца ў двух першых нумарах, — у творах М. Танка, П. Панчанкі, А. Русецкага, В. Віткі, П. Макаля, Г. Бураўіна, А. Грачанікава, В. Гурыновіча, М. Смагаровіча, П. Пранузы, Д. Сімановіча. Нам здаецца, адчуваюць гэта чытачы і ў мастацкай прозе «Немана», і ў публіцыстыцы. Назаву напелы А. Кулакоўскага, аб'яднаны агульнай назвай «На розных шыротах», якія пойдучы ў першым нумары. Тут жа і нарыс А. Капусціна «Трывалы спляў» — пра сакратара Жлобінскага райкома партыі, пра тое, як камуністы раённай партыйнай арганізацыі рыхтуюцца сустрэць XXV з'езд КПСС. І нататкі І. Ражкова «Чорны эшалон» — пад рубрыкай — «Запіскі, успаміны, дакументы» — з гісторыі барацьбы савецкага народа пад кіраўніцтвам партыі супраць злейшага ворага чалавецтва — фашызму. Аўтар расказвае, як у гады вайны беларускія партызаны сарвалі значныя намеры фашыстаў — даставіць на фронт эшалон атрутных рэчываў. У другім нумары змесцім публіцыстычныя артыкулы А. Бялевіча «Камуністы» і Э. Ялугіна «Як хлеб, як руда» — пра наш час, пра героіку нашых дзён, духоўнае хараства і багацце савецкіх людзей. Э. Ялугін свае разважання, думкі, меркаванні абгрунтоўвае прыкладамі з жыцця беларусых шахцёраў, салгортаў.

Гэта, вядома, не ўсё. Чытаць знойдзе і ў першым, і ў другім нумары «Немана» шмат цікавых матэрыялаў у іншых раздзелах.

— Хацелася б пачуць пра гэта больш падрабязна і ў больш шырокім плане...

— Калі ласка. Тады зноў вернемся да раздзела нарысы і публіцыстыкі, якому мы надаем асаблівае значэнне. Тут мы шукаем новыя формы сувязі з жыццём. У гэтым раздзеле, у прыватнасці, надрукуем праблемныя нарысы А. Казловіча, А. Лазарэва, нарыс Ю. Сапанкова пра будаўніцтва другой чаргі Лукомскай ДРЭС. Як заўсёды, у нас будзе змястоўна багаты раздзел «Запіскі, успаміны, дакументы», у якім надрукуем запіскі А. Д. Рудакі пра партызан Гомельшчыны, фантавыя нататкі былога ваеннага карэспандэнта М. Шыбаліна, іншыя матэрыялы. У раздзеле «Мастацтва» і «Крытыка» таксама будуць, на наш погляд, цікавыя матэрыялы. У першым нумары друкуем, напрыклад, артыкул М. Мішчанчука «Асвойваючы сучаснасць» — па праблемах «НТР» і літаратуры. Далей чытачы пазнамяцца з артыкулам доктара мастацтвазнаўства В. Фралова пра савецкую сатырычную камедыяграфію, на фоне якой яскрава відаць дасягненні беларускай савецкай камедыі. Тут будуць змешчаны творчыя партрэты пісьменнікаў, паэтаў — П. Броўкі, В. Віткі, М. Кругавых, мастака Г. Паплаўскага і інш.

— Пазнаёце, калі ласка, нашых чытачоў з планами «Немана» ў раздзеле прозы.

як сёння моладзі: школа, вучылішча, інстытут...

Можна доўга пералічваць цікавыя знаходкі, але справа, здаецца, у іншым. Часам можа падацца, што і аповесці зусім няма — настолькі ўсё зроблена з сучасных кавалкаў — ішыраных мініяцюр. І толькі дзякуючы майстэрству Брыля-празаіка, які, можна сказаць, удыхнуў у яе гэтае жыццё, яна атрымалася. Атрымалася на задуме, на мастацкаму нападунню, на тым адзіным стрыжанні, што змацоўвае ўвесь гэты калейдаскалічны матэрыял. Змацоўваецца ён яшчэ і аўтарскай думкай, цёлай, шчырай уемешкай. Паказаны шматлікія і разнастайныя вобразы ў поўны свой, як кажуць, рост. Імя якому — народ. І нават адчуванне незавершанасці твора скрадваецца думкай, што мы яшчэ сустрачнем усіх гэтых вясёлых і няўрымслівых ніжнебайдуцаў, калі не ў новым творы, дык у жыцці. Бо хоць і чытаем мы пра даўно мінулыя падзеі, а ўсё ж уяўляем сабе сённяшні дзень нашай зямлі і сённяшніх людзей на ёй, якія сцягнулі далёка-далёка наперад і пераможным крокам ідуць у сваю светлую будучыню. І сэрца міжволі нападунне, з аднаго боку, горыць за страчаныя і няздзейсненыя мары нашых дзядоў і бацькоў і, з другога — радасць за тую светлую, спрадвечную надзею іх сыноў і дачок, што сваёй працай, вучобай, захапленнем памнажаюць багацці краіны, адкрываюць таямніцы ў Сусвеце і на зямлі. Зямлі, абноўленай і расквечанай працай і марай чалавека-працаўніка. Такія долеры думкі выклікае аповесць Я. Брыля.

І. ПАЎЛЮКОЎСКІ.

Міхась Вышынскі

АПОШНІ РЭЙС

Калі Жэня Любчанка вяртаўся ў кар'ер з гэтага рэйса, сонца ўжо маліва і халаднавата напалася, садзілася за лес. Касця нізкія промні неак адасоблена дрыжалі-пераліваліся ў прыдарожных вязах, і ўсё ж ліце дрэў ярка — аж цыцела ў вачах — гарэла. Іно штохвіліны абрываўся і, падхопленае асеннім ветрам, кружылася над адхонам, сталася на дарогу.

— Чырвоны, ну, далібог жа, авураг жывыя чырвоны, — гледзячы на ліце, усміхаўся Жэня і кідаў мімалетны позірк у лютэрка за кабінай — такія ж вязавыя чырвоны лёталі ў паветры і за ягоным самозвалам, толькі больш густа і шалёна. Ухмыляўся: «— Хоць ты, жартуеш, спыняй машыну ды збярэй іх. Нахнеш пару мяшкоў і ты ўжо на ўсю жытку патаемны пан».

— Эх, Яўген Бацькавіч, душа бедлажная, каб жа так было ўсё проста! — уздыхаў і клопатна ступаў бровы. Але, згадваючы, што гэты рэйс у яго сёння дзевяты, зноў веселаў.

— Дзве соценкі з прыцэпам, як піць даць, адхаплю ў гэтым месяцы. Зацалуе Тэня, — ліха цыркаў у аконца слянай і пасмейваўся, як ад казытання.

Яго, аднак, не здзіўляла, што ён гаворыць — смяецца сам з сабою. Звыкся ўжо. Хоць звычайна гэта з'явілася ў яго не так і даўно — з таго часу, калі вярнуўся з Урала і ажаніўся.

Хутка дарога разбеглася. Адным канцом гонка памкнула далей, пад бетоны завод, другім — вільнула ўбок, у лес. Жылісты, хударыявы і вёрткі, што вузкі, Жэня заліхвацка крутануў руль і, не зніжаючы хуткасці, павярнуў у лес, нейкі асабліва запалены, панікны сёння, сярод якога быў гравійны кар'ер. Ён зірнуў на гадзіннік — да канца змены ўжо заставаўся нямнога. «Не, брат, зробіш яшчэ адзін рэйс, — амаль загадаў сабе хлопеч, — Не жартую, паспееш яшчэ».

Рукі яго напаліся: дарога тут стала горшай. Машыну дрогка падкідвала на калдобінах, гарбатым каменні, у вачах стракацела ад светаценяў, і Жэня, як заўжды пад час такой язды, сцішана завістаў-загуў пад нос песеньку, якую прывёз з Урала:

Запыліла в долине дорога:
Много ездит по ней шоферов...

І раптам змоўк, злавіўшы вачамі абод дарогі пад разгоністай сасной дзівочую постаць. Дзяўчына, сагнуўшыся, сядзела і з нечым ваджалася. «Жанка з завода», — адразу пазнаў ён і пажвавеў.

— Сяляк? — прытармаціўшы, высунуўся хлопеч з кабіны. — Што вы тут робіце? — усё дзяўчат Жэня

заўжды называў на «вы». Так іму падабалася: гэта гучала далікатна і паваяна, не так адасоблена яго ад іх і адначасна патаемна як бы збліжала.

— Ды во вышчасце маё, — падыйшла да машыны, разгублена і жаласна заміргала Жанка, паказваючы ў руцэ абцас ад туфля, — шла, шла з завода і раптам сціхнула і — копхрун! — адваліўся гэты тантунок. Я ўжо думала басанож тапаць.

— О, такая гэта злыбада — усе былі б такімі, — пабліжліва варухнуў Жэня цёмным брывом. — Дайце яго сюды... Ух, які злы, зубасты! — пакруціў ён у руках абцас, з якога востра вытыраліся прыкмы і блішчэстыя зерку цвічкі. — Але паспрабуем абламаць яму зубы, — і вёрткі выскануў з кабіны, адвинуў сядзенне, пабразаў там жалезам. Дастаў малаток, абнужкі. Сеў на падножку і ўпраўна, нібы век рабіў такую работу, пачаў выдзіраць з абцаса таноценкія цвічкі. Выцягнуўшы, узяў з-пад руля важкі шворан і з нейкай нечаканай гаспадарчай асалодай выраўнаваў на ім усе тры цвічкі.

— А цяпер дайце сюды свой туфлік. Ха-гм, далікатная штучка, — агледзеў яго Жэня. Прыклаў туфель сярэдзінай да шворана і з той жа асалодай ды хвацкасцю, з якой выпрастаў цвічкі, пачаў прыбіваць абцас.

Увесь час, пакуль ён чараваў над туфлем, Жанка амаль маўчала. Адно пасопвала, і сцішана ўсменка ўздыгвала на яе губах, светла міццела ў жывых вачах — так часта глядзячы дома любячыя жонкі на любячых мужоў, што ладна і талкова спраўляюць на іх вачах пільную работу.

І гэтую ўсменку, і радаснае святло дзівочых вачоў Жэня злавіў адразу, як толькі прытармаціў. Ён таксама прасвятлеў душой, аднак не здзіўіўся з Жанкі: такім твар у яе становіўся заўжды, калі яны нездарок сустракаліся дзе. На кар'еры, заводзе ці ў пасёлку. Сустрэкацца даводзілася часта. Яны працавалі амаль побач. Яна — майстрам на бетонным заводзе, ён — шафёрам у заводскім кар'еры. І жылі яны ў адным рабочым пасёлку пры Дзераці: ён — ля клуба, яна — за клубам. Нейкім чынам збліжала іх і тое, што працаваць сюды яны прыехалі ў адзін і той жа год.

Ведаў Жэня: недзе яна кахае яго. Яго многія дзяўчаты кахалі. А за што — хто іх ведае. Каб сказаць, што ён які прыгажун, дык не скажаш. Хлопеч ён чарыявы, невысок, ды ўсё ў ім нейкае вострае, напружанае, нават жарэткаватае, усё выпірае вонкі: скулы, падбародак, плечы, калдык... — бы

Добрыя апавяданні заўсёды розныя, непаўторныя.

Люблю апавяданне, у якім фразы па-мастакі звышшана, па-свойму самастойна і адначасова арганічны «голос» тэора, Пругкі і музычны, які струна.

Люблю апавяданне, у якім сітуацыя, факты, характары жывуць не толькі слоганічным днём, а некаторымі сэнсімі мысцёвымі гранямі справачы ў будучае. Такое існаванне тэораў — заруна іх жыццям. Гэтак жыве дрэва: у майсім лісце і тэорыі глады іно «бачыць» існаванне семі — працяг свайго існавання.

Таніа апавяданні знаходжу ў Я. Брыля, М. Стральцова, А. Кудраўца, а ў рускіх майстроў слова — у І. Бунина, А. Купрына...

У апошні час (ды ці толькі ў апошні) шмат гаворыцца і пішацца пра беларускі нарыс як найбольш перспектывны на слоганічны дзень чым апавяданне, жанр. Думаецца, што абодва гэтыя жанры перспектывныя. Распрацоўваючы поле жыцця, нарыс і апавяданне ўзаемапранікаюць, узаемаўзбагачаюцца і ўзаемадаламагаюць адзін аднаму. Нарыс рухае апавяданне, апавяданне — нарыс.

Міхась Вышынскі.

ў шкідэта якога. А вась жа кахалі і кахаюць. А ён? Хоць каторую з іх, апрача той, што стала жонкай, упадабаў? Ну, скажам, не вась, Жанку? Канечне, падабаецца яна яму, факт. Дзяўчына яна паглядная: светлая, як адуванчык, невысокая, ладненькая, і дуна яе, як песьня. Кахаць жа — гэта іншая справа... Пасля ж — ён жанаты.

— Ну, та вазьміце, аказяце, — падаў ён Жанцы спраўны туфель.

Яна ўзяла, прыгнулася, абаверлася для зручнасці далонькай на яго плячо. І Жэня пачуў, якая яна, гэтая далонька, цёпла і трапяткая; услед за гэтым штосьці на ім уздрыгнула ў ім, гарача завінела, засвіцілася... — Ой, як добрымак! — цвёрда тупнула яна кругленькай і тугенькай ножкай, — дзякуй табе, Жэня.

— Ну, дапусім, дзяўчынаў шчыра ранавага. Пакажыце другі туфлік. Ага, таксама малаточка просіць. Бачце, абцас ледзь зліпчы.

Калі і гэты туфель быў адрамантаваны, Жэня раптам спыхопліва глянуў на гадзіннік, і выпрыскае шыдаванне трышкіна працяло яго: малі не паўгадаўны правалаводзіўся ён тут. Лічы, пошусту. А яму ж трэба зрабіць яшчэ адзін рэйс. Таму павінен неяк нагнаць упушчанае, управіцца яшчэ стаць, пакуль экскаватаршчыкі не змыліся, над коўш.

Ён крутнуўся, рыўком ускочыў у кабіну, кінуў Жанцы:

— Давайце сюды — хутчай! — едзе, едзе...

Дзяўчына непаразумела, быццам спалохана зірнула на яго і таксама шуэтра вярнула ў паўзмок кабіны. Жэня перагнуўся, хлётка закрыў за ёй дзверцы і рвануў, папыліў дарогай... Ужо далёка ад'ехаўшыся ад сасны, ён крыху расслабіўся душой, паспакайнеў, і адразу неяк знікла ў ім непрыемнае шкадаванне: не, ён пошусту не змарнаваў час пад сасной. Плячо Жэні мякка краналася яго пляча, а сама яна ў сустрэчных сонечных водблісках быццам прамінілася ласкавай і ціхамірнай дабрый. І было ў ёй яшчэ штосьці, непадуладнае слову, ад чаго цяпер у кабіне, упобачкі з ім дзяўчына выглядала нечакана новай, як бы незнамай. Жэня неяк спатайка, пранікліва зірнуў на яе раз-разам і зноў пачуў, як штосьці ўздрыгнула ў ім, завінела, засвіцілася... «Чорт, што гэта сёння са мной? — шуэна выдыхнуў, адзіўлена трасянуў галавой. — Ад гарачыні, пэўна...»

— А гэта сама... Чаго вам, калі не сакрэт, заруціла да нас на кар'ер? — сціха, хрыплавата запытаў. — Ды пад канец змены, ды похам...

— Які тут сакрэт, Жэня, — засмяялася Жанка проста і весела. Хачу парторга ўбачыць, пагаварыцца. На заводзе яго злавіць цяжка, а ў вас працей. Гэта ж я за сястру сваю турбуюся. Дзяця ў яе, знаеш, малое, яго ў яслі трэба як прыстроіць, а яна ніяк не можа сядзець з ім, як прывязаная да вузгоў. А што нехам шла... Проста не паспела яшчэ падсець да каго з вачых на гэтай дарозе. Потым спышалася дужа, — прастадушына засмяялася, перабіла слабе: — І што

ты, Жэня, — даўно хачу знойтаць? — усё выкаси і выкаси? Мы ж та і ўжо знаёмны і, здаецца, добрыя сабры-таварышы, так? — не вытрымала, завіла голас, парухавела і зноў іна. Але тут жа спыхаілася і шарапата картоўні, весела выдыхнула: — Гэтак і з жонкай на «вы»?

— Не... З ёй, як з сабой. А тае я тама і усёмі астацімі асобамі жаночага полу.

Машыну рэптам моцна — як рэжунуў кузаў, завінела шкід і абое іно падчынілі над верх кабіны — пачынула на рыбоіне.

— А ты, Жэня, адзеньне, а чорт. Чаго тае іна? Сёння ж не дзень, казачны.

— Ды яшчэ яшчэ вазу трэба прыбіць.

— Што, і сёння гравій дарэвінам за Дзераці возіць?

— Туды. На дарозе мімі тым густо, то на адной, то на дзве, хадзілі машыны — жывоціны сустрачыны, а гудзіем Зітэ-Сыня прытармацілі, ціхавія шысціваліся з кабіны, гарзцілі.

— Ты што, Хвост, управіўся ўжо, разгруціўся? — шыталіся ні то з дахаднем, ні то з асуджэннем. — Ух ты, мортаў Хвост! Давай, давай, Хвост, ціні.

А заўважыўшы Жэню, аграру мянілі тон:

— О, дык ты, аказячы, і не перадаўніком шэці — з заводскай дамой. Цёпла прытармаціўся. Ой, глядзі, Хвосток, — хітра падміргала яму, — данісім часам гвай Тэня, дык ужо ўваліе яны табе, уваліе...

Жэня азіраўся на Жанку: яна змускала галаву і абняжыла чырвенела. І ён высюваў з кабіны галаву, бурна агрызаўся. Душой жа тае ўсё сам увесь напружваўся — так, што аж бліскі скулы і наметлі сівіцы. І не тэну, што ў гэтых кароткіх вусенях «нерастраілах» сканіраўся яго жонка. А таку, што ўспамінаўся пры Жэні «Хвост». Ведала гэта яна ці не, але Хвост была яеюю мяншэ-Тутэяня, шафёрка, аласнава. Па ёй Жэня сцім адумам магла згадацца, калі ўжо не згадаваец, што таварышы яго не дука павынаюць.

Гэтыя сустрэчы «нерастраілы» неўзабаве да рэшты анішчылі добрым настрой Жэні — ён спыхнуўся і на доўга замоўк. Пасмутыла, адасоблена заціхла тым часам і Жанка.

Зноў якіў хлопеч ужо ля мэр'ера.

— От мы і дзвёцілі-данілілі, — а падлінай уздыхнуў, усё роўна як сівінуў з плячэй нейкі нябачны цяжар, і затармазіў на верхатуры а'зела ў кар'ер, ля б'етаканды. Прыдвинуў дзверцы, высунуўся і закланотаным позіркам нецярліва акінуў глыбачыну чадзубьему кар'ера. Як бы век не не бачыў. У забой на дне гэтай чыны, над варухлівым экскаватарамі сэмзвалаў было няшмат, а на дарогах, што ішлі па адхонах дзума ярусамі, іх і зусім не было.

— Ладзі, ладзі! — акацінасць гэтая ўзбадэрыла Жэню, амаль вярнула яму ранейшы настрой.

— А парторг ваш недзе там, — кінуў ён на невялікі, што высювае хата, будымак ванторы, які жаўцеў сценамі нечадалёку на берале. — Дык удачы табе, Жанка, — і ўсміхнуўся, упершыню назваўшы яе на «вы».

— Дзякуй, — усміхнулася і яна. Падхалла з сядзення сумачку, хуценька дадала: — Асабліва за туфелькі...

— Насі на здароўечка...

Зыкка і на гэты раз няспешна — на дарогах нікога ж не было — Жэня спусціўся ў кар'ер, прытнуўся да найменшай чаргі машын. У галаве чаргі стаялі кункай шафёры з яго калонь; курыл, штось весела «травілі», рагаталі. Але Жэня не вылез з кабіны, не пайшоў, як было, да іх. Ведаў, што зноў будучы яхдичаць, едка кніць з яго — хто-хто, а прычыны яны зноўдучы. Ціхоняй без'языкім ён ніколі не быў: умеў настаць за сябе, але сёння і без іх яму ўжо дасталося: яхдичыя словы хлопцаў удаліся, што стрэмлі, у самае жывое.

Ён сядзеў, стомлена схіліўшы на руль галаву ў брылястай шапцы, і ўпятай акію дзіўіўся з слабе: раней неяк усё іх шафёрскія падначкі не даціналі яго. Смяяліся яны, смяяўся, хлётка адбываючыся, і ён. Смяяўся і ўпарта рабіў сваё. Першым стараўся паднасіць пад экскаватар, загрузціца і абганіць іх: на дарогах і нават тут, у кар'еры.

Так спячыць, гнацца за ўсім, пераганяць ён пачаў недзе з таго дня, калі пачуў са сваёй Таняй, жонкай, дзе-рацыйскай бухгалтаркай, двухнастаўную кватэру ў рабочым пасёлку ля Дзераці

Збіраючыся на работу, Таня штора-віцы ледзь не дурнела ад радасці, гара-ных клопатаў, а ён—ад яе наца-лункаў: «Тут мы, Жэня, шафу на-ставім, раскідым ложка, каларовыя дышаны на сценах развесім, а тут, у зале, будзе ў нас сервант, тэлевізар ля кісянай паліцы, дзве каны, элек-стра над ім, а на кухні... — ой, ой, Жэнячка, абсталяем кватэру не горш, як у горадзе. І дзіўніка, слу-хай, не завядзём, пакуль сваё гняз-дзечка не саўсім гэтым. Так? Так. Бо як прыземім малое, мне ўжо будзе не да гэтага».

Ён, вядома, таксама радаваўся: і сваёй, і яе радасцю, і тым часам ця-роза даводзіць, што ўсё гэта з'явіцца не адразу—у іх жа, апрача двух ча-маданаў і старога ложка з матчынай хаты, нічога няма. Што, каб на-вішчы такі абсталюнак, трэба час і грошы, грошы... «А ты, мужанёчак мой,—любасна тулілася да яго яна, заглядаючы ў вочы,—пастарайся ўжо, пашчыруй добрачка на сваёй ма-шыны, каб як хутчэй былі яны. Не-каторыя ж вашы шафёры, ведаю, за-рабляюць дай бо-жачкі як, Толькі на цябе, дарогі, адзіні і спадзяванак. Бо я ў мяне, калгасіні! бухгалтаркі, бошы? Як на яду. Ну, а мама мая? Не прадасць жа яна апошняю каро-ву!».

І ён улёг у работу, і недзе за паў-тара года абсталяваў, як сплывалі, кватэру. Больш гэтага, зарабіў яшчэ на пральную машыну, халадзільнік...

Пасля Таі захачалася мець сваю ўласную машыну. Купіў і яе, рэч на сябе сапраўды неабходную.

Пад гэты час да яго ўжо цвёрда прыкарэла мянушка «Хвост»—ці ўжо і аддзярэ яе?

Пайшла ж яна ад стылю ягонага абнону.

Рабіў ён звычайна так: ветрам ганяў якую-небудзь машыну са сваё-го кар'ера і з ходу цяляў аб'ехаць яе. Аднак гэта не заўсёды ўдавалася. За-ўважваючы яго, ведаючы яго, шафёр адразу «выхопліваў» сваю машыну як не на сярэдзіну дарогі і пачынаў паўважваць ёй, нібыта п'яны, каб ён, Любчанка, і думаць не думаў пра аб-гон. Тады ён нявінна прыстройваўся да яе ззаду ці, як гаварылі шафёры, «навісаў хвастом». Спярэйкі-вадаі-цель міжволі сунакойваўся і неўпры-метку для самога сабе зганяў машы-ну над край дарожнага палатна. Вось у гэты момант хлопца тарчедай і вы-рываўся наперад—са званом і ветра-ным гулам за ветравым шклом імчаў па дарозе... Аж пакуль не даганяў новую машыну.

Жэня схмануўся, прыўзняў га-лаву, зазірнуў у люстэрка над ветра-вым шклом: цямны ад стомы бляск глыбока пасаджаных вачэй, пучкі па-глыбелых маршчынаў ля іх, нават бе-да павуціні ў валасах на вясках. Ён хуценька вышчыкнуў гэтыя «па-вучціні», нявесела ўсміхнуўся: вось што нажывае наш брат, калі мае ду-жа любую жоначку.

Цяпер ён зарабляе сваёй Тані на футра. Купіць гэтае шыцце, і баста, усё: ён, адчувае, пачынае выдыхаць-ца... Не ўсё ж жадаці, пэўна, спраў-ляць адразу, як у казцы. Дый меру ім трэба ведаць. Бо сёння ёй захачалася мець дыхтоўнае футра, а потым... по-тым мо і легкавік, і... Нешта ўсё не тое: яна, здаецца, становіцца надоб-най на старую з казі пра рыбака і залатую рыбку. Незагаворлівай, ка-прызнай, запальчывай — дабрый яе растае, як асенні снег, скоро, глядзі што, і ценю ад яе не застаецца.

Не, усё ж ён даў маху, дарма па-слухаў яе. Трэба было б, ёлупень, адразу завяціць дзіця, а не чакаць, па-куль пачуцьчы новую кватэру, абста-ляе яе. Тады мо і жыццё іх як іначай павярнулася б...

Кузаў машыны, што стаяла перад ім, з мазутным пясгом на кабіне рап-там крануўся, і машына з ціхім гу-лам падрыла, каб загрузіцца, пад коўш экскаватара, «Нарэшце»,—ра-дасна падумаў Жэня і, скакаўшы, па-дагнаў туды і свой самавал...

Неўзабаве ён, адчуваючы ў куза-ве прыемны цяжар гравія, ужо гнаў машыну па адхоне кар'ера.

На другім ярусе дарогі ўбачыў той, з мазутным пясгом на кабіне, сама-вал. Гэта была машына Рамана Сі-нягуба, немаладога, грузнага і ці не адзінага з усяе калоны чалавека, які ніколі не хліднічаў з яго, наадварот—

пшадываў, бараніў яго ад залішне языкатых, гарачлівых шафёраў. Сіня-губ, падняўшы канот, затурбавана пераўраўся ў матары—сёння ён ці не вазіў гравій на завод.

Па звычцы сваёй Жэня памінуўся быў, каб аб'ехаць яго, і раптам ста-ханіўся: а чаго, уласна пачуў, ён спяшасца? Раёс жа гэты апошні, змена кончылася. І ён спыніўся...

Але «рывок» яго Сінягуб усё-такі заўважыў. Кінуў ашукку, плонуў, па-дышоў да кабіны і, глядзячы яму ў грама ў вочы, нават не міргаючы, са спакойным дакорам сказаў:

— Які ж ты, Любчанка, неўгамма-ны чарцюк: усё рвешся, рвешся—гро-шы ўсе забраць хочаш. Ну на роўні-цы абганяй мяне, ліха з табой, а тут жа, можа сказаць, горная да-рога, тут як удвум праехаць, а ты... Не, ты не марнічыся, слухай старога, бо граўду кажу. Шацце, ведай, да па-ры да часу. Словам, астынь, хлоп-ча, мені слухайся свае бухгалтаркі...

— Мадна, бацька, усёк,—вылез з машыны Жэня.— Дай гляну, што ў цябе ў матары...

— Нічога страшнага — справіў ужо. Едзь сабе. Толькі накруці на вус, што сказаў. Я ж не чужы табе, дзесяцінікі. З бацькам тваім яшчэ ко-лісь таварышчаваў,—Сінягуб завёў самавал і вывёў яго з кар'ера.

На лясной дарозе Жэню пагнаў дожджык. Ціхмары, як ласка. Хутка дарога пацямнела, павесалеў лес. Свежай зяленню засвяціліся прыда-рожныя хвой і яліны, паарчала ліс-цяная жаўцізна бяроз, чырвань асіп. Ён прыадкрыў маленькае пад люстэр-кам аконца, і адразу духмяна запаха-ла яму грыбамі, смольнай Хлопец сці-шыўся: здалася, толькі цяпер ён па-сапраўднаму ўбачыў, што на зямлю апалым лісьцем скруціла восень. Пад сэрца нечакан падступіла нейкая трывожлівая самота, і ён падзіўся з яе—а чаго б гэта? Мо таму, што ня-даўна ехаў гэтай дарогай не адзін? І Жэня вярнуўся памыліўся да Жэні, пасля да Сінягуба, што дзесяці не-дзе ехаў за ім, да слоў яго—гэтыя словы цяпер на адзіноце нек раптам абна-вілі ўсё сягонняшнія думкі пра ягонае жыццё...

Так, ён куніць Тані, як абяцаў, гэ-тай восенню футра. І тады канец га-рачцы. Гн будзе спакойна, як усё, прывітань, адзіночавы. І трэба будзе нек зноў скантэчыцца з хлопцамі, а то ён гапраўдзе адбіўся ад усёх, дзі-куном стаў, калымшыкам, а не ра-бацягам. А ён жа на натуре чалавек кампанейскі, умее цаніць і дружба, і добрае слова—яны яго зусім яшчэ не ведаюць...

На будоўлях у Палавіцы, ва ўральскім гарадку—вось дзе яго па-сапраўднаму ведаюць і, канечне, яшчэ помняць. Там ён скончыў тэхнічнае вучылішча і восем гадоў рабіў кра-паўшчыком. Каб не маці, ён, мусіць, не паехаў бы адтуль. А то пачалі пры-ходзіць ад яе трывожныя пісьмы—ад-но за другім. Старая пісала, што моц-на хварэе і прасіла напяралы бог, каб прыязджаў у Дзераці. Назусім, Чаго маўляў, сядзець за светам. Што за Дзерацію нядаўна знайшлі гравій, адкрылі кар'ер, будуюць завод—так што работу ён тут знойдзе не горшую, чым на Урале. Яна і нявесту тут яму ўжо наглядзела, сваю дзесяцініскую дзяўчыну. «Добраўка, Жэнячка, буд-дэ, пісала, з яе жонка—яна ве тое, што якая гарадская шалахвостка».

Ён задумаўся. Жыла маці не адна, з Валодзькам, меншым братам, але без яго, ведаў Жэня, усё роўна ёй бы-ло заўжды цяжка. Тым больш цяпер, калі яна хварэла. Ён звольніўся і паехаў.

З паўгода пажыла каля яго маці, а прадвеснем ён з Валодзькам яе па-хаваў. Яшчэ пры жыцці яе ён згу-ляў сваё жыццё—праўда, не з той дзяўчынай, якую сватала маці, а якую ён выбраў сам.

...Прайшоў месяц, Жэня, як і ра-ней, упраўляўся з работай за двух: чортам насіўся на машыне ад кар'ера за Дзераці, дзе насыпалі дарогу, ці на бетонны завод. Каб справіць до-брае футра, яму не халала аднае зар-платы, усяго аднае.

Тым навек помным дажджыстым лістападаўскім днём, ён моцна засеў у расквашанай дарожнай нізіцы за Дзерацію, і гадаўны са дзве мучыўся з машынай і пад ёй, мосячы чым траплялася калатушу, пакуль не вы-браўся з яе. Врудны, потны і злы — гэта ж столькі часу, чорт бы паза-душваў усё, дарма тут упеякаў! — прымчаўся хлопца у лясны кар'ер.

Такімі мокрымі дзямі, калі дарогі ў кар'еры становіліся дужа рызкоў-нымі, нават ён, Жэня, ездзіў тут ас-церагаючыся. Але тым разам злосць на непагадзь, дарожную прыгоду вытрусцілі ў ім усялякую асцераж-насць. Хлопец загрузіўся і пагнаў ма-шыну, нібы пустую і нібы на асфаль-ту.

Ён ужо амаль выязджаў з кар'ера, калі наперадзе сьпе згледзеў сама-вал, што поўз марудна і няўкладна, бы санны воз. Жэня крутнуў руль, лучачы абмінуць яго, і мо абмінуў бы, каб раптам задні борт яго машыны не заняло. Машына слізганула і кру-та, па інерцыі, катанула пад борт кар'ера. Жэня з усяе моцы рвануў на ся-бе тармазы, ды марна: заднія колы ўжо завесілі над выемкай. Мёртвай хваткай ён уцяпіўся за руль, закры-чаў, і гэта было апошняе, што яму запаміналася...

...Сёння ён упершыню прайшоў сам, без памачы нянькі, па паласе: ад пасцелі да акна, пасля назад — пакрысе вучыўся навоў хадзіць. Знімогла прысеў на ложка, закрыў вочы. Нага нудліва шчымяла, у гала-ве хвалямі балюча перакочваўся шум. «Нічога, гэта пройдзе. Самае балю-чае, чорнае, моташнае ўжо мінула». Ды там, у кар'еры, яму яшчэ пашэн-ціла: абрынуўся доле ненадта з вялі-кай вышынй — пабіў галаву, зламаў чатыры рабрыны, правую нагу. Аднак ён мусіць пацярпець: яшчэ раз прой-дзе да акна. З табурэткай. Ён узяў табурэтку ў левую руку і квола, няў-пэўна, памаленьку пачыкільгаў на халаднае святло ў акне.

Цяпер трэба было нават прыгле-дзецца, каб пазнаць у гэтым хлопцы ранейшага Жэню: твар заостраны, насаты, з цямнай жаўцізнай, а ў за-думлівых вачах той нечакана востры бляск, які, мабыць, і бывае ў людзей, што перажылі вялікі боль і вялікую душэўную бурю.

Жэня цяжка сеў на табурэтку, гля-нуў у акно. За рамай у садку ўсё не-рухома замірала пад тонкай снежнай поцілкай: дрэвы, платы, клумбы. Ці-ха ўсміхнуўся: «От і зімка прыхала, пакуль ты блукаў у змроку між не-бам і зямлёй — ужо другі месяц, як ты тут, таварыш Любчанка. І не ско-ра яшчэ выйшаеш».

Ён павёў вачамі ўзверх дрэў, уба-чыў цёмна-халадныя хмары, што го-нка плылі над белым святлом дня не-

вядома куды, і яму чамусьці адразу ўспомнілася Таня, яе апошні прыход у палату. Ад таго дня, калі ён не вяр-нуўся дамоў, яна яшчэ больш паспа-раўнела, напрыгала. Чарныя пра-даўгаваты твар, вочы-вішні, руні— усё так і жыло ў яе жывым жыццём, так нібы і спявала. Але яна смуткам тушыла гэтае жыццё, і кожным сло-вам, поглядам, рухам выказвала да яго сваю ласку і пішчоту. Ды ад та-го яму не лепшала—на душы было холадна і пуста. Яна гэта хутка адчу-ла, убачыла—раптам прыціхла, тры-вожна налялася ўся, і ён падумаў, што ёй штосьці няспраўна—аж ба-ліць — хочацца яму сказаць. Можна, і пра Жэню—тая ж праведвае з ся-броўкай яго, і пра гэта ёй, пэўна што, данясці. Чужыя вочы асабліва жор-кля на жыццё старонніх, тым часам як у сваім жыццёвым свеце яны нібы слепнуць.

Сонца нарэшце ўсё ж вылузнула з хмары, і за акном у садзе ўсё засва-цілася, зайграла... Веселей стала і ў паласе.

«Як добра было б, каб сёння прый-шла Жэня»,—падумаў Жэня радас-на, шчасліва.—«Даўнавата ўжо не бачыў яе». І неспадзявана ўвайў Жэ-ню ўпобачкі з Таняй—якія ж яны, аднак, розныя! Першая—невисокая, простая, адкрытая—ўся, як сонца, на віду. У другой жа—амаль усё наад-варот. Не, Жэня ніколі б не дапус-ціла б, каб ён з-за яе аж расцягваўся на рабоце.

— Дзень добры, чуюш? Ты што, заснуў?—зусім блізка празвінеў зна-мы голас.

Ён агляннуўся, не паверыў сабе: Жэнка! І вясёлая сяброўка з ёй...

— Вось дык дзіва! Як у казцы, далібог, — ашаломлена ўстрапянуў-ся хлопца.—толькі што падумаў пра цябе, а ты ўжо і тут! Хадзем на калі-дор. Ты гэта... Люська, збегай, калі ласка, куні мне м... «Фізікультурнік Беларусі», даўно, ведаеш, не чытаў яго, а гэта ж мая газета.

— Бу-у зроблена,—хітра бліснула чорнымі вочкамі Жэняна сяброўка.

— Жэнячка, ну на што ты ле адра-віў?—аж спалохалася Жэнка,—што будучы думаць, гаварыць дзесяціна? Тут жа іх хапае...

— Хай што хочучы, Жэнка. Важна, што буду гаварыць табе я... а ты мяе, —свакойна, як здалася Жэню, ска-заў ён і ўзяў дзяўчыну за руку...

З пошты «Літла»

Лаўрэнцій Рыгоравіч Арэшка больш чым дзесяць гадоў працуе у Рэчыцкім філіяле мастацкага фонду БССР. Ён выконвае афарміцель-скія работы па жывапі-су.

Але гэты няўрымслі-вы чалавек здаўна за-хапляецца і скульпту-рай. У 1975 годзе на абласной і рэспублікан-скай выстаўках сама-дзейнага мастацтва скульптурныя работы Лаўрэнція Рыгоравіча Арэшкі прызнаны леп-шымі.

П Р Ы З В А Н Н Е

Асабліва высокай ацэнкі заслужыла яго работа «Пераможаны вораг», прысвечаная трыццацігоддзю Перамо-гі над фашызмам. Ця-пер самадзейны скульп-тар працуе над скульп-турным партрэтам ветэ-рана ляскай партыі А. С. Кастэнікі.

Ветэранам Рэчыцкага філіяла мастацкага фон-ду з'яўляецца і Леанід Пэўлавіч Абрамовіч. Яго любімы занятак—пісаць пейзажы з прыроды.

Л. Абрамовіч не толь-кі сам любіць маляваць,

але настойліва прывівае любоў да мастацтва і сваім дочкам. Святлана, напрыклад, займаецца на трэцім курсе Мінска-га тэатральна-мастацка-га інстытута. Малодшая Наташа вучыцца ў сё-мым класе Рэчыцкай школы. Яна таксама ма-рыць стаць мастаком-пейзажыстам. Выкліка-юць захапленне работы мастака «Мір народам планет», «Новабудойлі горада», «Родны край» і іншыя.

Я. ТУЛУПАУ, А. ЛЯВІЦКІ. Рэчыцкі раён.

ДАРУНАК БЕЛАРУСКІХ КАМСАМОЛЬЦАЎ

Больш чым 1.200 кніг паслалі камсамольцы рэспублікі ў ад-рас чарнаморскага па-сажырскага лайнера «Бе-ларусь». Сярод іх — тва-ры Янкі Купалы, Якуба Коласа, Петрася Броўкі, Максіма Танка, Маракі атрымалі таксама букле-

ты, фотаальбомы пра Мінск і іншыя гарады Бе-ларусі. На цеплаходзе створаны музей, прысве-чаны рэспубліцы, чыё імя носіць чарнаморскі лай-нер.

Камсамольцы беларус-кай сталіцы накіравалі экіпажу чарнаморскага

цеплахода «Мінск» пада-рунак — бібліятэку. Тут таксама адкрыты музей, дзе экспануюцца доку-менты, матэрыялы, фата-графіі, якія расказваюць пра горад-герой Мінск.

У складзе Чарнамор-скага параходства плава-юць судны, названыя ў гонар беларускіх гара-доў: «Мазыр», «Слуцк», «Светлагорск» і іншыя.

С. ХАНЕВІЧ. Адэса.

Яраслаў ПАРХУТА

«ПАКУЛЬ АГОНЬ ДУШЫ НЕ ЗГАС...»

Ды хваліцца становішчам сваім
І ў вочы нам пускаяе толькі дым.
...Усім, хто здольны іншаму сьляціць,
Паставіў бы я помнік пры жыцці.

У нас у кожнага гэдзіннік свой
Заведзены на адпаведны тэрмін
Адным ключом і той рукою адной
І служыць нам дакладна ён і верна.
Каму ён меней служыць, каму больш.
Але значэнне гэтаму якое!
Адволькава нас працінае боль,
Калі ў хадзе адчужаем перабой.
І ўжо зусім не лічымся з сабой —
Імпіўасць часу толькі заўважаем,
Насуперак цяжарнасці зямной
Сведома стрэлкі падагнаць жадаем.

Можна, ты прыдуман — не болей!
Бо інакш назад мае лісты
Пошта не вяртала б аніколі,
Каб паліў, як палаяцца масты...
На такое права я не маю,
Нават каб сышла ка мне ты з кнігі!
І надзеі светлай не губляю
Голас твой пачуць сярэд другіх...
Так было і ўчора, і сягоння.
Мой адзіны лёс і неспакой,
Ты прыйдзі хоць у маё бяссонне
Памаўчаць на досвітку са мной.
Толькі не судзі мяне сурова
За неадсланыя лісты.
Прыгадаем мы абавязкова
Спаленыя некалі масты.

КРАТЫ

Прыдумец іх змаглі з кагорты той,
Што перад праўдай печнай пасавалі,
А ўдзельныя ў праваце сваёй
Ламалі
І на плуг пераплаўлялі.
І меншала тых кратаў на зямлі...
Ды вестка часам уварвецца ў хату:
Там — будучыню кінулі за краты,
Там — закавалі мару ў ланцугі...
І не стрымаць нянавісці мне слаю —
Буджу да справядлівасці планету.
Адным крычу я: песня ваша спета!
Другім — руку братэрства падаю.

Мой конь! І так узмылены яціш,
А я яшчэ прышпору з сілай новай...
Аднойчы можаш і не далічыць
І вухналеў, і звонкае падковы.
Аддыземся ад быстрыні дарог!
Не зробім аніколічкі патравы.
Паслушна лягуць зноў да нашых ног
Валошкаю расквечаныя травы.
І жаўрукоў званкі над галавой
Зноў будучы ап'ялена залівацца...
І стане кожны з нас самім сабой
І той галоп наш недарэчным здасца.

МНЕ Б ТОЛЬКІ...

Мне б толькі
Глыток паветра
З гэтых палёў і нетраў.
Мне б толькі

З тае крыніцы
Перад дарогай наліцца.
Мне б толькі
З матчынай хаты
Акраец ржаного хлеба...
І буду самым багатым
Пад родным небам.

СОНЦА

Яно сябе ніколі не шкадуе —
Ад раніцы праменнямі шчыруе
І дорыць нам надзеі вялікіх дзень,
Нічога не чакаючы ўзамен.
А мы! За драбязу падчас і тую
Аддзякі самай большай патрабуем.

Памылак непараўнаўных не рабіў
І не пляваў суседзям у калодзеж,
Не кланяўся заўсёды хісткай модзе
І, як умеў, на свеце гэтым жыў.
Але калі б мне давалося зноў
Пачаць свой шлях ад роднага парога,
Адзінае,
Узяў бы я ў дарогу —
Сваю нянавісць і сваю любоў.
Нянавісцю — салдата надзяліць,
Каб ліхадзеі не палілі хаты.
Любоў — аддаць бяскрыўдным
немаўлятам,
Што робяць крок свой першы на зямлі.
Баяўся б аднаго я: прагадаць
І непараўнаўна зрабіць памылку —
Замнога даць нянавісці асілку,
А той любі — малому недадаць.

СЭРЦА

Вадой ледзяной абліце —
Растопіць лёд,
Ключом дротам скруціце —
Парве і дрот,
Пудовым замком замкніце —
Сарвае замок,
У ноч казматаў кінце —
Разгоніць змрок
І будзе заўжды агніста
Усім сьвяціць.
А з іншым табе, камуністу,
Ці варта жыць!

Гары, пакуль агонь душы не згас! —
Спрадасечная так вучыць мудрасць нас.
Ды ісціну не кожны разумее.
Той-сёй між нас цяпельцам кволым тлее,

паказвае А. Клімава, часцей, бадай, выглядае пракурорам, а не сумленнем Малахава. Яна празмерна строга спажанне з таго за кожны не вельмі ясны адказ на пытанне сына, за тое, што службовы абавязак канструктара ў галіне электроннай апаратуры, бывала, займаў больш важнае значэнне, чым выхаванне ўплыву на Дзімку.

На лагічны пераклад мастацкіх вобразаў п'есы звяртаеш увагу, калі перачытваеш яе вачамі. Са сцэны ўсё гэта — хай сабе і крыху наіўна, адкрыта інфантальна, але гучыць пераканаўча. Нават тое, што тэатр разам з драматургам ставіць у непасрэдную лагічную залежнасць учынак Дзімкі (забойства!) ад паяўнасці або ад адеў-

лігана, але ж — забіў...
Ніякім вынадам. Трагічнае жыццё, высакароднага на матывах учынку Дзімкі Малахава закончыўся не так, як таго хацелі і сам Дзімкі Малахаў. Вядома, Жанчына ў белым, зразумеўшы гэта разам з Малахам-старэйшым, магла б не так бязлітасна заганаць таго ў кут і там катаваць яго душу. Магла б з'явіцца ў спектаклі італянацы не такіх прасталінейных (маўляў, калі не адказваў сьмелу на пытанні, дык воль ён і забіў!), кронкі над «і» туды тэатр не ставіў бы з такой катэгарычнасцю. Але ж ён іграў і іграе тое, што напісана.

А ў п'есе М. Матукоўскай падзвычайнае здарэнне даследуе як заканамернасць. Так робіцца ў драматургіі. Хустачка Дзедзёны або бранзалетка Шыя Арбенінай — таксама вынадаковыя дэталі, але яны выдзюць да заканамернага выніку, яны факсіруюць у сабе і грамадскія, і прыватныя супярэчнасці часу. Тое, што Дзімка ўдарыў Паішку Цвяткова ў скроў, а не крыху ніжэй, — выпадак і толькі выпадак. А ў астатнім Малахаў-малодшы дзейнічаў правамерна, у адназначнасці з тым, што некалі гаварыў яму бацька: супраць падлог і кар'ерыстаў павінны ваяваць не толькі партыйныя і грамадскія органы, а і ты, і твае таварышы па арганізацыі. Так было сказана Дзімку, калі той прызнаўся, што галасаваў усе ж за вылучэнне кандыдатуры таго Цвяткова ў народны судзі. «Да крымінальнай адказнасці за такое галасаванне трэба прыцягваць!» — гневасца Ягор Малахаў. Гневасца справядліва. Ён патрабуе ад сына грамадзянскай мужнасці.

Дзімка Малахаў і паспрабаваў зрабіць мужны учынак, ды няўдала прымеўся, трапіў у скроў. Яму цяпер давядзецца трымаць адназ гэ тых законах, якія ён выдатна ведае, бо з'яўляецца выпускніком юрыдычнага факультэта. Дарэчы, паводле п'есы, умению быць прынцыповым і, калі трэба, рызыкаваць дзеля прынцыповасці, а пасля і адназначыць за кожны свой крок і вучыў яго бацька. Дзімка са згоды драматурга разумее яго ўрокі як паўтарэнне банальных ісцін. Калі чытаеш гэст ролі Малахава-старэйшага, пагадзішся з Дзімкам. Ды

жыццё вучыць нас лічыцца і з такім званымі банальнымі ісцінамі.

Чамусьці матыў адназначнасці дзеля (такіх па ўзросце, прынамсі, як студэнт Малахаў) перад бацькамі, а значыць, і перад грамадствам, у п'есе гучыць прыглушана бо яго «падмінае» пад сьлё матыў бацькоўскай адназначнасці. Аднакова атрымліваецца. Выснова спектакля выглядае рэцэптам, нарыстаючыся яким можна пазбегнуць многіх няшчасных выпадкаў: толькі сучасна і небанальна адназначна дзеянне на іх «чаму?» — і Цвятковы не стануць так атручваць наша жыццё.

Аднак хвалюе і выклікае роздум спектакль рэжысёра Б. Луцкі ў дэкарацыях мастака Ю. Тура з музыкой А. Рэпанскага не тым, што мае гэты рэжысёр. Ён ставіць пытанні, ён трывожыць сумленне, ён запрашае на дыспут. І пакаіе ўражанне, багатае на патэтычна-ліна правільныя высновы, якія потым можа зрабіць кожны з глядачоў. Праўда, для гэтага многія з іх адчуваюць патрэбу звырнуцца і да літаратурнай крыніцы спектакля, да п'есы. А ў ёй драматург празмерна настойліва падкрэслівае, што палкам разумее Дзімку і не ўсё дае яго бацьку з гэтым і хочацца спрачацца. Пераступіваючы парог дарослага жыцця, нашы «дзімкі» не маюць права цягнуць за сабой сваю інфантальнасць і апраўдваць драматычныя здарэнні тым, што дарослыя ім штосці не растлумачылі. Аўтар «Апошняй інстанцыі» ім такое права дае.

І яшчэ: навошта М. Матукоўскай вызначыў жанр твора так прэтэнцыозна — «філасофская драма»? Што ў ёй філасофскага, калі гэта публіцыстычная п'еса з элементамі псіхалагічнай драмы (ды і дэтэктыў), якая напісана для таго, каб змяніць цяльня запастрыць пытанні выхавальнай работы сярэд моладзі. Магчыма, ад слова «філасофская» і з'яўляюцца ў спектаклі Б. Луцкі часам некаго рыя падкрэслена змрочныя паўзны, уяўна трагедыяныя ітананшы. Добра, што да глядача ўсё ж даходзіць асноўная думка: сьнятай сумленне, ці ўсё табы зроблена для выхавання чалавека высокіх маральных прынцыпаў.

Барыс БУР'ЯН.

БЯССПРЭЧНАЕ І СПРЭЧНАЕ

П'ЕСА «АПОШНЯЯ ІНСТАНЦЫЯ» М. МАТУКОўСКАГА У РУСКІМ ТЭАТРЫ ІМЯ М. ГОРКАГА

Калі на пачатку спектакля глядзельная зала падзяляе эмоцыі Жанчыны — А. Клімава, то ў другой частцы хочацца абараніць Малахава ад абвінавачванняў. Так, вядома, ён у нечым памыляўся, дык жа і сын яго — калі не сёння, то заўтра стане юрыстам і атрымае права самастойна судзіць такіх людзей, як... Малахаў. Чаму ж гэты юнак на студэнцкай лаўцы вымагае такіх «падпораў», чаму ён дагэтуль не ведае, як трэба і вяртаць сябе паводзіць у складаных сітуацыях? Няўжо Жанчына ў белым (сумленне) не заўважыла такой прыкрай інфантальнасці ў падлетку, які ўжо набывае сталасць?

Агаворымся, што такія пытанні мы задаем сабе не ў часе прагляду спектакля, а пасля, абдумваючы свае ўражанні. Тым больш, што і выканаўца ролі Дзімкі (артыст У. Курган) энергічна перадае акурат разгубленасць свайго персанажа перад складанасцю жыцця. Хай бы ён вучыўся, скажам, у кансерваторыі або на геалагічным факультэце, а тут жа — юрыст! І раптам: чаму, тата, атрымліваецца так у жыцці, што сёння ты нібы бог, а заўтра зусім кепскі, і цябе здымаюць з усіх пасадаў? Добра, што бацька тут, побач, і ёсць да каго звярнуцца. Ну, а ўявіце сабе, што бацька — марак, што ён у плаванні не адзін месяц. Што ж, так і чакаў бы Дзімка, пакуль той вернецца ў родны порт?..

насці бацькавых адказаў на яго, магчыма, і сапраўды хвалюючыя пытанні, у спектаклі не выклікае прычарчвання. Бо Б. Луцкіна разам з выканаўцамі трымае тэмпераментны напал спрэчкі-дыспуту паміж Малахам і Жанчынай, паміж Дзімкам і яго бацькам надзвычай паслядоўна. Святло і музыка, пластычны малюнак мізансцэн, абмен у паўзах позіркаў паміж дзейнымі асобамі, — усё гэта падначалена мэце высакароднай: прымусяць глядачоў суперажываць героям.

Толькі «штосці» перашкаджае табе цалкам падзяляць маралізатарства Жанчыны ў белым і гарачыню пытанняў Дзімкі, звернутых да разумнага і смелага, справядлівага і дэлавага Ягора Малахава. Таму пасля спектакля ты бярэш часопіс «Неман» і чытаеш тэкст «Апошняй інстанцыі».

Аказваецца, воль чаму цябе непакоіла «штосці».

Дзімка ўвогуле зрабіў зразумелы учынак: ён абурывся супраць подлага кар'ерыста і падляка, пачуўшы ад яго абразу, падняў на таго руку... І — разлічыў удару. Удар быў смярцельным. Такім чынам, драматурга можна было зразумець больш складана, чым гэта здарылася, Малахаў і ганарыцца тым, што пасля ўсіх канфліктаў паміж ім і Дзімкам сын усё ж не стаў бязлітасны і выступіў з адкрытым забаралам супраць зла. Грамадскага зла! І пакуце Малахаў, бо сродкі барацьбы супраць зла малалы юрыст выбраў не самыя правільныя і не самыя эфектыўныя. Воль і забіў чалавека... Пачвару, цыніка, ху-

СПЕКТАКЛЬ хвалюе. Ён прымушае задумвацца. На ім няма абыхавых у зале. Закранута маральна-этычная тэма, пастаўлены пытанні адказнасці чалавека за свае учынкi. Тэатр паверыў у абгрунтаванасць умоўнага прыёму, скарысанага М. Матукоўскай, і вывеў на сцэну Жанчыну ў белым, якая персанажыруе «сумленне» аднаго з герояў — выдатнага канструктара Ягора Малахава. Як і драматург, рэжысёр Б. Луцкі і выканаўцы ролей свабодна рухаюцца ў розных адмежках часу: дзея то аднаўляецца, і тады перад намі паўстае тое, што «было», потым вяртаецца ў сённяшні дзень а затым зноў даецца рэтраспекцыя і глядачы сочаць за перыпетыямi сюжэта, хоць ім вядома, «чым усё скончыцца». Сын Малахава, студэнт юрыдычнага факультэта Дзімка... забіў аднакашніка Паішку Цвяткова.
Чаму гэта адбылося?
Хто наго пытае ў спектаклі — Жанчына ў белым (сумленне) у Малахава-старэйшага ці ён у Жанчыны? Яны разам шукаюць адказу. І аднаўляюць у памяці дні і ночы, калі Дзімка звяртаўся да бацькі з нейкімі балючымі пытаннямі, імкнуўся знайсці ў бацькі свайго сяюзніка і дарадчына. Бацьку і часу нестало, і ад пытанняў ён адмахваўся, здарэлася, што наогул праігнараваў агульнавядомыя ісціны. Вызнаюцца полі Малахава-старэйшага К. Шышкін іграе фігуру буйную, зачлапочаную спрамай дзяржаўчай важнасці, якому і сэрцаўва часам здаецца, што яго Дзімка празмерна інфантальна, па-юнацкі максімалісці і... хістка. Гэта зле Ягора Максімавіча, і артыст не стрымлівае сьлё, каб паказаць героя не зусім «камунікабельным», рэзкім, халі штосці з абавязнасці натуры знікае. І усё ж ён — гэты Малахаў — заслужыўе пашаны. За ізласнасць натуры, за адданасць справе свайго жыцця, за ўменне бачыць плазматызм у чалавечых узамаласнасцях.
Жанчына ў белым, якой яе

ХАРАКТВО НА КОЖНЫ ДЗЕНЬ

КАЛІ з творамі мастака-станкавіста мы знаёміся час ад часу — на паргоных выстаўках, у майстэрні альбо пасля выхаду кніжкі, то мастак-мадэльер выносіць свае ідэі на суд глядачоў штодзень. І сапраўды, кожны з нас носіць сувенку, кашонок, паліто альбо халат, папшаты на фабрыцы. А ў кожнай гэтай рэчы ёсць абавязкова доля працы мастака-мадэльера. Кожную з шэраў ідэяў швейных фабрык Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР куріруе мастак з мінскага Дома мадэляў. Ён распрацоўвае ўсю групу швейных вырабаў заманаванай за ім фабрыкі. Соцыяльна дакладным выкананнем іх на прадпрыемстве, прысутнічае пры закупцы прадукцыі «свайго прадпрыемства» на кірмашах, удзячае попыт населенства на свае мадэлі.

Такім чынам, мастак-мадэльер, як ніхто іншы, актыўна ўдзельнічае ў фарміраванні нашага густу. Ён жа нясе адказнасць за тое, што нам прапануюць у магазінах, і за тое, як мы выглядаем у пакоі і на вуліцы. Мастак-мадэльер павінен добра ведаць вытворчасць таго прадпрыемства, для якога ён стварае мадэлі, яго тэхналогію, яго магчымасці. Ён жа павінен быць, як кажучы мастакам, «у матэрыялах», і гэта літаральна, бо калі прадпрыемства заменіць тканіну вырабу, то эффект можа атрымацца зусім нечаканы.

Дарэчы, мінскі Дом

мадэляў першым у краіне перайшоў на новую форму працы, пры якой менавіта мастак распрацоўвае ўсе швейныя вырабы прадпрыемства і прымае ўдзел у вырашэнні цэлага комплексу пытанняў па эканоміцы і арганізацыі вытворчасці.

Новы метад працы паставіў мастака перад неабходнасцю ствараць мадэлі ў адпаведнасці з канкрэтнымі ўмовамі работы прадпрыемства. Яго творчыя магчымасці залежаць і ад узроўню тэхнічнай аснашчанасці, і ад арганізацыі вытворчасці, і нават ад наяўнасці сыравіны. У той жа час мадэлі, якія ён прапануе, павіны стымуляваць прагрэс прадпрыемства.

Мастак-мадэльер, такім чынам, не адрываецца ад патрэб сённяшняга дня, але ён абавязаны прадбачыць дзень заўтрашні, бо ён плануе наш знешні выгляд на год — два наперад. На жаль, ідэям мастака не заўсёды суджана быць рэалізаванымі. Восем што на конт гэлага гаворыць мастак-мадэльер мінскага Дома мадэляў Святлана Кірыенка:

— Не заўсёды на прадпрыемстве ёсць такія тканіны, з якіх хацелася б стварыць прыгожую рэч. Модную новую тканіну, якая адпавядае новай модзе, часам нашы

фабрыкі выпускаюць са спазненнем на год. Мала яшчэ выпускаецца прыгожай фурнітуры. Прапраўдзіце падабраць у якасці аздаблення прыгожы гузік, спражку тасьму-махры. Не хапае скуры, замшы, футра для аздабы. Вельмі мала яшчэ выпускаецца тканін яркіх сакавітых афарбовак. А бывае і так, што нешы камвольныя або тоікасуконыя прадпрыемствы цэлы квартал запар выпускаюць тканіны толькі аднаго — двух колераў альбо адным клетчатая. І гэта, безумоўна, абмяжоўвае творчыя магчымасці мастака, бо часам ствараеш не тое, што хацелася б, а тое, што можа быць выканана....

Святлана Кірыенка —

выпускніца Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута. У 1968 годзе яна закончыла аддзяленне мадэліравання і мастацкага афармлення тканін. З таго часу працуе мадэльерам. Яе спецыяльнасць — дзяцячэ адзенне. Гэты асартымент лічыцца самым няжкім, самым складаным. І сапраўды, гэты від адзення менш за ўсё падпарадкоўваецца модзе дарослых, а таму патрэбна шмат фантазіі, выдумкі, каб мадэлі не паўтараліся, не надакучвалі маленькім спажывцам. А для гэтага галоўнае — любіць дзяцей. Святлана сама маці і добра разумее запатрабаванні той часткі населенства, для якой яна стварае свае мадэлі.

С. Кірыенка са сваімі мадэлямі.

С. Кірыенка мадэлюе для Аршанскай і Баранавіцкай швейных фабрык, якія шыюць увесь гардэроб для дзяцей, ад ясельнага да падлеткавага ўзростаў. У год Святлана стварае 50 мадэляў, а дакладней — толькі 50 з іх рэалізуюцца пасля таго, як бываюць зацверджаны мастацкім саветам.

А робіць іх мастак утвая, нават у чатыры разы больш — так скажаць, на выбар.

І ў тым, што Аршанская швейная фабрыка нярэдка радуе сваіх маленькіх пакупнікоў прыгожым адзеннем, ёсць заслуга і Святланы.

Р. ДЗМІТРЬЕВА.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

50 работ Барыса Шаляпіна

Сын вялікага рускага спевачка і артыста Барыс Фёдаравіч Шаляпін нарадзіўся ў Пецярбурзе ў 1904 годзе. Тут жа, у петраградскай Акадэміі мастацтваў, у 1919 годзе пачалася мастацкая адукацыя таленавітага юнака. Менавіта тут прывілі яму любоў і густ да моцнага, заснаванага на лепшых класічных традыцыях маляўніцтва, заклаў фундамент таго майстэрскага, віртуознага валодання ім, якое ў далейшым стане адной з самых характэрных і, можа быць, найбольш прывабных рысаў мастацтва Шаляпіна. Пасля пераезду ў Маскву малады мастак вучыцца ва Усесаюзных мастацка-тэхнічных майстэрнях

(ВХУТЕМАС), дзе адначасова займаецца і скульптурай, і жывапісам. У 1925 годзе Б. Шаляпін едзе ў Парыж, дзе заканчвае сваю адукацыю, займаючыся ў некалькіх мастакоў, у тым ліку і ў К. А. Каравіна.

Вельмі характэрны водгук І. Я. Рэпіна на партрэт Ф. І. Шаляпіна, створаны яго сынам у 1929 годзе. «...Так, гэта дарослы і вялікі мастак... Асабліва рэдкасць — яго стыль. Партрэт Фёдара Іванавіча Шаляпіна — такая пераканаўчая карціна. Пачынаючы з позы — жывой, як жыццё. Потым гэтая значнасць фігуры, твару...»

З 1935 г. Б. Шаляпін пастаянна жыве і працуе ў Амеры-

цы, у асноўным у Нью-Йорку і Канекцікуце.

Творчасць Б. Шаляпіна рознабаковая і шматгранная, ён вядомы і як жывапісец, і як скульптар, і як графік, і як тэатральны дэкаратар. Але, можа быць, менавіта гэтая ўвогуле зусім зразумелая творчая «прагнасць» мастака, імкненне да рознабаковасці, да ўсебадымнай шырыні мастацтва і робяць яго творчасць няроўнай, а часам і зусім супярэчлівай. У гэтым няцяжка пераканацца, калі вы пабываеце ў Палацы мастацтваў, дзе адкрыта выстаўка твораў Шаляпіна. Тут нямала пейзажаў. У іх адчуваецца і выдатнае кампазіцыйнае майстэрства мастака, і ўменне абгаўляць, вылучаць самае істотнае і важнае, і імкненне да стварэння пейзажных вобразаў. Асабліва добра адчуваецца гэта ў такіх работах, як «Апошнія промні сонца», «Новая Мексіка», «Рускі зімовы пейзаж», «Блакитны берэг № 1», і ў многіх іншых пейзажах мастака.

Яшчэ больш дваістае ўражанне пакідаюць сімваліка-філасофскія творы Шаляпіна апошніх гадоў. Сапраўднае прызвание Б. Шаляпіна — партрэт. У гэтым усё больш і больш пераканаваецца, калі знаёмішся з выстаўкай. Менавіта дартонага і разузнага партрэтыва прынес мастаку шырокую папулярнасць не толькі ў Амерыцы, але і за яе межамі.

Сярод твораў Б. Шаляпіна больш як пяцсот партрэтаў выдатных людзей нашага стагоддзя, грамадскіх і палітычных дзеячаў, вучоных, урачоў, юрыстаў. Але зусім асабліва месца ў яго мастацтве займаюць партрэты людзей творчай працы. Мастакі, пісьменнікі, музыканты, акцёры сталі ўлюбённымі мадэлямі Шаляпіна, да якіх ён заўсёды ставіцца з трапятною любоўю і беражлівасцю, імкнучыся не толькі да глыбокага і праўдзівага раскрыцця іх чалавечай і творчай сутнасці, але і да перадачы праз мастацтва той духоўнай і інтэлектуальнай атмасферы, у якой жыве яго калегі і саратнікі па мастацтве.

У партрэтнай творчасці Ша-

Балерына Галіна Уланова. Аловак. 1959 г.

ляпіна можна бачыць дзве зусім самастойныя лініі: жывапісны і графічны партрэт. І калі ў жывапісным партрэце мастаку больш блізка традыцыйны артадансальнага рэалістычнага амерыканскага жывапісу, то ў яго графічных работах — выразна адчуваецца глыбокая сувязь з рускім графічным партрэтам пачатку XX стагоддзя, з партрэтамі Рэпіна, Сярова, мастакоў творчага аб'яднання «Свет мастацтва».

Лепшымі жывапіснымі партрэтамі выстаўкі з'яўляюцца партрэты піяніста Аляксандра Браілоўскага, актрысы Лілі Кедравай, рэжысёра Тайрона Гатры, амерыканскага сацыяліста Нормана Томаса.

Да вяршыні партрэтнай творчасці Б. Шаляпіна па праву можна аднесці яго графічныя работы з іх высокай мастацкай культурай, тонкім псіхалагізмам, умением за некратнай асобай убачыць і раскрыць духоўнае і сацыяльнае асяроддзе, якое сфарміравала гэтага чалавеча. Гэта ў першую чаргу, партрэт балерыны Таішаны Рабушынскай. Глыбокі па свайму ўнутранаму зместу, віртуозна па выкананню і алоўнавыя партрэты дзеячаў савецкага мастацтва, народнага мастака СССР Сяргея Канённава і балерыны Галіны Улановай. Асабліва месца ў творчасці мастака займаюць партрэты Ф. І. Шаляпі-

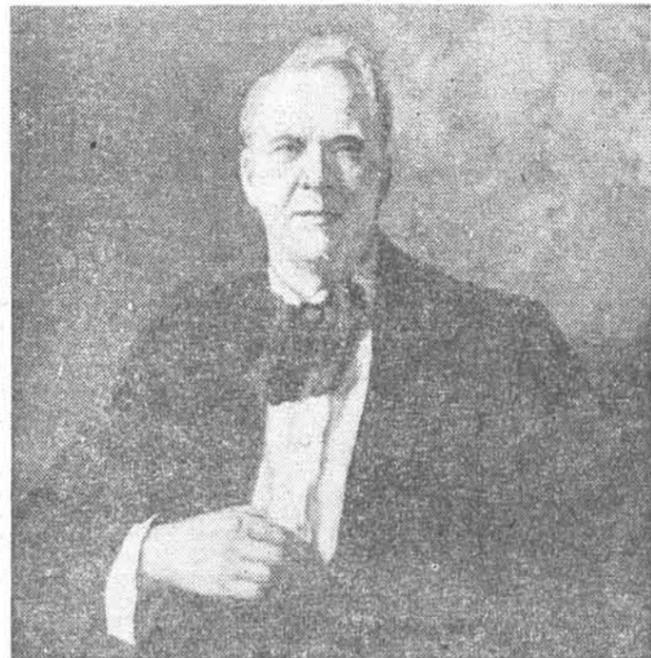
на — у жыцці і на сцэне. Гэта хуткія алоўнавыя накіды і замальбункі, якія вельмі трапна і востра перадаюць самыя характэрныя і істотныя рысы таго або іншага сцэнічнага вобраза, створанага геніяльным артыстам. Ім жа дэтальна распрацаваны партрэты, выкананыя чорнай тэмперай.

Хочацца ўспомніць словы выдатнага савецкага скульптара С. Канённава, які пісаў у прадмове да нігі пра Б. Шаляпіна: «...хаму верыць, што недалёка той час, калі ў нас у Маскве адкрыецца выстаўка работ гэтага таленавітага мастака». І вось сёння мы атрымалі магчымасць сустрэцца з ім у Мінску. І радуе, што, нягледзячы на ўсю складанасць, няроўнасць і супярэчлівасць мастацтва Б. Шаляпіна, лепшыя яго работы ўсё ж глыбока шчырыя, таленавітыя і сапраўды чалавечныя.

Вольга КАВАЛЕНКА.

Мастачка Марыя Джаніс. Масла. 1931 г.

Б. Шаляпін. Партрэт бацькі. Масла. 1931 г.

НА БЕШАНКОВІЦКІМ ПОЛІ

Бешанковіцкае поле. Дарога Мінск — Віцебск. 55 кіламетраў ад абласнога цэнтра. Тут у час Паўночнай вайны ў 1708 годзе знаходзіліся рускія войскі на чале з Пятром I. А праз стагоддзе Напалеон затрымліваўся ў палацы графа Храптовіча, пабудаваным у канцы 18 стагоддзя.

Сюды ў 1821 годзе прыйшла з Пецярбурга расійская гвардыя. Зыходзячы з дакументаў і ўспамінаў, тут у тая дні пабывалі многія дзекабрысты.

Тым з іх, хто ўдзельнічаў у Айчынай вайне 1812 года, давялося і раней працісі дарогамі Беларусі, дарогамі Віцебскай губерні.

Пра гэта пісаў у дзёніках Фёдар Глінка. Аб адступленні ад Полацка да Віцебска, аб умацаваным лагерам на Дзвіне ля Дрысы, пра кровапралітную бітву ля Астроўна расказаў у «Аўтабіяграфічных нататках» Аляксандр Мураўёў.

Праз Оршу і Віцебск не раз праходзілі дарогі Вільгельма Кюхельбекера ў радасныя і журботныя дні яго жыцця.

У Полацку служыў Аляксандр Бястужаў-Марлінскі. Адсюль пісаў родным і бліжкім пра жыццё ў нашым краі.

Міхаіл Луінін казаваў на следстве: «У 1821 годзе, калі гвардыя выступіла з Пецярбурга... паблізу Полацка, з Шылавым я сустрэўся і меў сувязь; тут жа пазнаёміўся і з Подзьмо, які служыў у Прэабражэнскім палку, якому пра мету таварыства, можа быць, гаварыў і мог ён бачыць у мяне напісаны на аркушах статут Саюза».

«Я, — гаварыў на следстве Іван Пушчын, — у апошні раз бачыў з панам Міклашэўскім у Бешанковічах, у час знаходжання там гвардыі для маневраў...»

Тады ж пасябраваў з многімі членамі тайнага таварыства Аляксандр Адоўскі, карнет лейб-гвардыі Коннага палка.

«Як моцна адчуваецца, — пісаў ён, — розніца паміж Расіяй і Беларуссю адразу ж за мяжою, якая аддзяляе Пскоўскую губерню ад Віцебскай».

Гэта ён пазней, уявіўшы ўсё перажытае і прайдэнае, а значыцца, не толькі катаргу, але і гэтыя дарогі па нашай зямлі, і гэтае поле, на якім стаяў поплеч з таварышамі, у адказе, напісаным ад імя ўсіх дзекабрыстаў Аляксандру Пушкіну, сказаў: «Сваім лёсам ганарымся мы...»

Калі мы гаворым пра дзекабрыстаў, рэдка называем радавых — з 3000 салдат, якія сталі на Сенацкай плошчы 14 снежня. А многія ж з іх былі выхадцамі з Беларусі, з Віцебскай губерні або, на ўсім разе, пабывалі тут у час паходу.

І гэта таксама будзе дарэчы ўспоміць, хаця мы і не можам пералічыць іх імёнаў...

«Не ведаю, ці буду мець магчымасць прыбыць у Маскву перад адпраўленнем у Віцебск», — піша Іван Якушкін. Е. Д. Шчарбатавай. А яна ездзіла ў наш горад пабачыцца з братам І. Д. Шчарбатавым, які сядзеў у віцебскай турме разам з іншымі ўдзельнікамі паўстання ў Сямёнаўскім палку, у тым ліку з братам дзекабрыста Ф. Вадкоўскага — І. Вадкоўскім. Арыштаванага І. Шчарбатава прывезлі пад канвоем праз Бе-

ГІСТОРЫЯ СТАРОГА ПАРТФЕЛЯ

У тую снежаньскую ноч, апошняю перад галоўнай падзеяй свайго жыцця, Іван Пушчын спальваў старыя паперы. Іх было не так ужо шмат. І поліма каміна хутка ператварыла ў жменьку попелу спісанія ім самім і сябрамі аркушы.

А на сталае ўжо сабраліся бела горкай рукапісы Аляк-

з кожным можа здарыцца непрадбачанае, ён беражліва сабраў са стала паперы, склаў у партфель і ўручыў яго атаранпеламу гошчу.

Паміж гэтым часам і тым далёкім, калі мы зноў вернемся да гісторыі партфеля, пройдзе шмат гадоў. І не адну, а сотні жыццяў унесіць горды і трагічны лёс людзей, якіх назавуць дзекабрыстамі. Але давайце пройдзем па адной з дарог, прасочым за лёсам Мікіты Мураўёва, таксама звязанага з нашым крэмам.

Бадай, не было такой губерні

У асторожнаго Ильи.

«Неспакойны Мікіта» працаваў ужо над Канстытуцыйнай — важнейшым дакументам дзекабрыскай ідэалогіі. Ён, паводле ўспамінаў Івана Якушкіна, гаварыў пра яе з таварышамі па таварыству не толькі ў Пецярбурзе, але і ў Мінску, і ў Віцебску, дзе бываў па справах службы і жыў штабс-капітан Генеральнага штаба Мікіта Мураўёў у час паходу гвардыі «для правесцівання» ў заходнія губерні.

«Паход гвардыі меў зусім адваротныя вынікі тым, якіх ад яго чакаў імператар, — пісаў І. Якушкін. — Афіцэры ўсіх палкоў, больш воліныя ад службы, чым у Пецярбурзе, яны не адчувалі на сабе такога строгага нагляду, як у сталіцы, часта сустракаліся з іммі сабою, і многа новых членаў паступіла ў тайнае таварыства. Мікіта Мураўёў у Віцебску напісаў сваю Канстытуцыю для Расіі...»

Чысты, амаль без панамак рукапіс, захаваўся. Відань, лёгка ён вывёў першыя радкі першага раздзела «Пра народ Рускі і праўленне»:

«Рускі народ, свабодны і незалежны, не ёсць і не можа быць прыналежнасцю ніякай асобы і ніякага сямейства.

Крыніца Вярхоўнай улады ёсць народ, якому належыць выключнае права рабіць асноўныя настановы...»

Думкі гэтыя даўно склаліся ў галаве і таму так проста было перанесці іх на паперу. А потым ён, напэўна, спыніўся, вярнуўся да пачатку і ўспомініў, што хашеў адкрыць праект уступам.

«Вопыт усіх народаў і ўсіх часоў, — запісаў ён, — даказваў, што ўлада самадзяржаўная роўна пагібельная для правіцеляў і для грамадстваў; што яна не згодна ні з правіламі святой веры нашай, ні з пачаткамі здаровага розуму».

Іван Якушкін сцвярджае, што праект Канстытуцыі пісаўся ў Віцебску. Але са следчых матэрыялаў вядомы словы самога Мікіты Мураўёва:

«Восени 1821 года я ўступіў у службу ў паехаў у галоўную кватэру гвардзейскага корпуса ў Мінск. Там я пачаў пісаць праект Канстытуцыі».

На першы погляд, гэтае прызнанне самога М. Мураўёва супярэчыць таму, што ўспамінаў пазней І. Якушкін. Але з іншых дакументаў і ўспамінаў нам вядома, што ўсё стары праект аўтар спаліў у Мінску і пачаў пісаць новы, той самы, які быў адпраўлены П. Пестэлю. Значыць, пра два розныя праекты ідзе гутарка. І, вядома, адзін з іх ствараўся ў Віцебску, а другі — у Мінску.

У Віцебску былі раскватэраваны кавалергарды, сярод іх знаходзіўся і малодшы брат — Аляксандр, з якім быў блізка і часта сустракаўся Мікіта.

У адным з пісем М. Мураўёў пісаў пра Мінск: «Горад, накіхтал Віцебска, здаецца, крыху лепшы...» Каб зрабіць такое параўнанне, трэба, вядома, ведаць абодва гарады. І ён ведаў іх, як і іншыя гарады Беларусі, у якіх даводзілася бываць.

На допытах следчай камісіі Мікіта Мураўёў заявіў, што Канстытуцыю знішчыў. І думка гэтая зацвердзілася сярод сцільных дзекабрыстаў, разам з якімі адбываў ён катаргу ў Сібіры, дзе стварыў «катаржнюю акадэмію» і выкладаў у ёй, усяляў радасць і надзею ў сэрцы таварышаў.

Толькі Іван Пушчын ведаў таямніцу сябра. Вярнуўшыся ў Пецярбург пасля смерці М. Мураўёва, ён праз тры дзесяцігоддзі атрымаў ад Пятра Вяземскага той самы стары партфель, які М. Мураўёў аддаў на захаванне снежаньскай ноччу напярэдадні паўстання.

У ім сярод рукапісаў, вершаў дарагіх сэрцу сяброў-паэтаў была і Канстытуцыя Мікіты Мураўёва, напісаная на беларускай зямлі.

Давід СІМАНОВІЧ

ГОРДЫЯ СВАІМ ЛЁСАМ

З дзяцінства я памятаю іх імёны. З партрэтаў глядзелі на мяне мужныя людзі — першыя рэвалюцыянеры, тыя, пра каго выдатна сказаў Аляксандр Герцэн: «...Людзі 14 снежня, фаланга герояў, выкармленых, як Рамул і Рэм, ма-

паком дайкага звера... Гэта нейкія асілікі, кавааныя з чыстай сталі з галавы да ног, войны-паплекнікі, якія пайшлі свядома на яўную пагібель, каб узняць да новага жыцця маладое на-валенне...»

шанковічы якраз у тая дні, калі там размяшчалася гвардыя, і таварышы сустрэліся з ім.

«Тады ў Віцебску, сабраны ўжо былі пяць сямёнаўскіх афіцэраў: Вадкоўскі, Шчарбатаў, не памятаю іншых, — успамінаў М. Лорэр. — Іх трымалі пад арыштам, за строгай вартаю».

17 верасня 1821 года (гвардыя пакінула Пецярбург 14 мая) на Бешанковіцкім полі адбыўся аглед. Падрабязнае апісанне гэтага дня пакінуў Мікалай Лорэр:

«...Пасля ўжо многім з нас стала верагодна, што ў нашым паходзе скрывалася задняя думка, як я ўжо сказаў, правесці гвардзейскі душок і не даць паўтарыцца Сямёнаўскай гісторыі».

...Так мы ішлі на Вільню, але, не даходзячы да яе, у маітку графа Храптовіча, у Бешанковічах, корпус спыніўся.

Неўзабаве прыбыў гасудар з-за граніцы і спыніўся ў доме Храптовіча. Дом стаяў на гары, акружаны садам, аранжэрыямі і рознымі забаўкамі багатага памешчыка.

Велізарная раўніна слалася неабсяжнай прасторай і па ўсёх размясціўся гвардзейскі корпус...»

У адзін дзень прызначаны быў парад, і незлічоныя палкі выстраіліся на Бешанковіцкім полі...»

Надвор'е было сырое, узводзі неак нудна прайшла міма гасудара, і я не памятаю ніколі такога неажыўленага агляду...»

Не ведаю, навошта, а гвардыя засталася яшчэ на некаторы час пры Бешанковічах...»

Бешанковічы. Дзвіна. Поле... Як хочацца ўбачыць тут абеліск, які ўшанаваў бы дастойна памяць пра першых рускіх рэвалюцыянераў, пра іх вялікі подзвіг у імя Айчыны.

сандра Пушкіна, Антона Дэльвіга, Кандрата Рылеева. Побач ён пакаў дакумент, які лічыў асабліва каштоўным, бадай, самым каштоўным у сваім заваленым кітамі і шчыткамі вялікім кабінэце.

Гэта быў разборліва і выразна перанісаны рукою К. Рылеева праект Канстытуцыі будучай Расіі. На невялікіх аркушах змясцілася вялікая праграма перабудовы краіны: адмена прыгоніцтва, вызваленне сялян, ліквідацыя вайсковых пасяленняў, свабода друку, новае жыццё ў ператворанай канстытуцыйнай дзяржаве.

Праект гэты склаў яго сябар Мікіта Мураўёў. Пушчын не раз здзіўляўся смеласці і дакладнасці думак, выкладзеных у гэтым зводзе законаў, з якімі быў згодны і гатовы падпісацца пад кожным радком. Пакуль праект захоўваўся ў найглыбейшай тайне. Абнародаваць яго можна было б толькі ў выпадку поспеху паўстання. А да гэтага часу, здавалася, застаецца не так ужо і шмат часу — усяго адна гэтая ноч.

Чаму ж тады спальваў паперы Пушчын? Няўжо не спадзяваўся на поспех выступлення супраць самадзяржаў? І навошта папрасіў зайсці князя Пятра Вяземскага?

Калі той, расчырванеўшыся ад вялікага мошняга марозу, сеў у крэсла ля каміна, размова іх доўга не ладзілася. Гаварылі пра рознае, пераскоквалі з прадмета на прадмет. І абодва чакалі. Князь Пётр Андрэевіч адчуваў: ад яго нешта ўтойваюць і чакаў тлумачэнняў. А Пушчын выбіраў момант, каб адразу закончыць з тым, дзеля чаго запрасіў Вяземскага.

Ужо даўно згарэла апошняя паперка, асуджаная на смерць у якасць польмя. Пачалі ўжо тухнуць агні ў суседніх дамах. І тады ён, нарэшце, адважыўся. Туманна намякнуўшы, што

на поўначы Расіі, дзе не належалі б сямі Мураўёвых велізарныя землі. Мікіта Міхайлавіч ездзіў па паветах і губернях, ведаў аб абурэннях сялян, чытаў іх скаргі. Такія «ўсепаданейшыя» скаргі паступалі ў 1821 годзе і з Віцебскай губерні, у якой і тады, і пазней зарэгістраваны былі выпадкі непакорнасці памешчыцкіх сялян.

Адзін з багачэйшых дваран Расіі, Мікіта Мураўёў быў вельмі адукаваным і культурным чалавекам эпохі. Ён адзін быў варты цэлай акадэміі, — гаварыў Міхаіл Луінін. Выдатнага грамадзяніна, «чалавека... гарачага душой і розуму вялікага» — бачыў у ім Сяргей Валконскі.

Яшчэ хлапчуком у 1812 годзе збег Мікіта з бацькоўскага дома, уступіў у войска, прайшоўшы праз Смаленскую і Віцебскую губерні, праз Еўропу, закончыў вайну ў званні афіцэра, слухаў лекцыі ў Парыжскім універсітэце. Там, у Францыі, якая паматала рэвалюцыйныя буры, нарадзілася ў маладым сэрцы перакананне, што роднай краіне патрэбны карзныя пераўтварэнні, патрэбна канстытуцыя.

«Маючы ад роду 16 гадоў, калі паход 1812 года спыніў маё навучанне, я не меў іншых думак, акрамя палымянай любові да Айчыны», — гаварыў ён на следстве.

На радзіме Мураўёў цвёрда устаў ля калыскі першай свабодалюбівай арганізацыі Саюза выратавання, а затым быў абраны кіраўніком думы Паўночнага таварыства.

У пушкінскіх радках, якія захаваўся са спаленага дзесятага раздзела «Яўгенія Анегіна», мы чытаем:

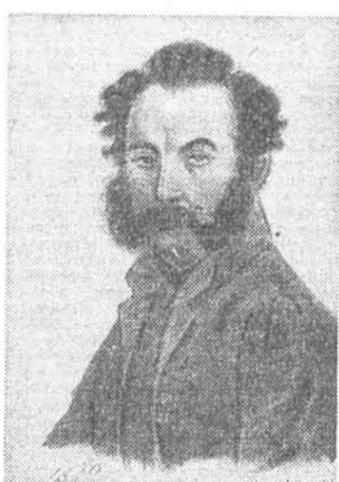
У них свои бывали сходки...
Витийством резким знамениты,
Сбирались члены сей семьи
У беспокойного Никиты,

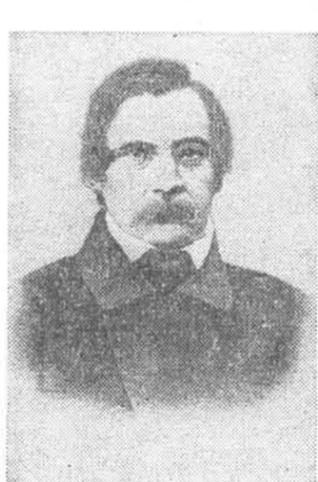
Мікіта Мураў'ёў.

Фёдар Вадкоўскі.

Іван Гарбачэўскі.

Іван Пушчын.

Аляксандра МУРАЎЁВА

(З ПАЭМЫ)

Сібірскі шлях рыпіць пад палазамі,
Даўгі, як гора, як прысуд, прамы.
Яго калоднікі касцамі і слязамі
Масцілі ад турмы і да турмы.

У завірсе анямелі бомы,
І толькі сэрца стукіць часцей.
Яшчэ вярста. Усё далей ад дому,
Ад маці і заплаканых дзяцей.

Яна спяшаецца і з кожным крокам
траціць
Надзею ўбачыць пецяярбургскі свет.
Ёй часта сніцца: Міша, Ліза, Каця
Бягуць за ёю басаноў услед.

Ці ж даядзецца іх яшчэ пабачыць,
Калі ўпадзе астрожная сцяна!

Поўнасьцю паяма будзе друкавацца
ў часопісе «Маладосць».

Дрыжыць сляза. Але байцы не плачучь,
Не мае права плакаць і яна.

І не заплача ні цяпер, ні потым,
Хоць і злічыў крумкач яе гадкі.
У сцюжу грэіць сэрца

пад капотам

Схаваныя гарачыя радкі:

«Цяжкія кайданы спадуць...»

напамяць

Сама сабе чытае соты раз,
Глядзіць з трывогай у крутую замець —
Ледзь мільгануў агеньчык і пагас.

Паветра, як настывае жалеза,
Аж скароні працінае боль тупы.
Заплюшчыць вейкі — зноў у вочы
лезуць

Жандар і паласатыя спупы.

...Ад холоду не вымавіць ні слова,
І ўсё ж над беднай злітаваўся бог:
За месяц Аляксандра Мураўёва
Прыехала у катаржны астрог.

Яе з дарогі не вярнула сцюжа,
Ні царскі гнеў, ні завірхі світ —
І дзень, і ноч спяшалася да мужа
Цяпер з адзіным званнем

Дзекабрыст.

Падумала, як у паэме Дантэ,
Усе прайшла пякельныя кругі.
Але не ўсе.

Ва ўпадзе каменданта,
Турэмшчыка і вернага слугі,
Сустрача іх і лёс пад гэтым небам,
Сярод тайгі і адзічэлых скал.
— Перш чым сустрацца, падпісаць вам
трэба

Апошні вырак, —
кажа генерал.

— Няўжо хоць нешта ў свеце застаўся,
Чаго яшчэ пазбавіць можна нас!
— Сустрэчы вашы будуць у астрозе,
Пры афіцэры. На кароткі час.

І мушу вам пакорлівацца парадзіць,
Для вашага ж спакою і добра.—
І выцягнуўся, быццам на парадзе,
Перад партрэтамі новага цара.
...За вузкімі жалезнымі дзвярыма
Ні свечкі, ні агеньчыка няма,
Астылым надмам, плесняю і дымам
Прапахла ўся чыцінская турма.

Спынілася няпрошаная «світа» —
Салдат і захмялелы афіцэр.
Ускрыкнула жанчына:
— Мой Мікіта!

З табой мы неразлучныя цяпер! —

Аляксандра МУРАЎЁВА.

Далуче потны лоб:

— Ды ты ў гарачцы! —
Кладзе на скаронь настываючую руку.
— Не дзіва, Саша, дзень пры дні на
тачцы
Важу руду на лютым скразняку.

Жанчына ледзь стрымала хваляванне —
У зрэнках бліснучай ледзянай агонь,
І непрыкметна Пушкіна пасланне
Паклала мужу ў цёплую далонь.

СКРЫПКА ФЁДАРА ВАДКОЎСКАГА

Вые мянеліца. Ужо шмат
дзён нямае высокія, роўна з
вокамі, сумёты. У гэты вечар
у паяднік з ёй уступіў тоненькі
і пшчотны галасок скрыпкі.
У хаце, дзе жыў Фёдар Вадкоўскі,
сабраўся сямейны, які цяпер жыў
на пасяленні ў глухой вёсцы Аёк
Іркушскай губерні.

Гаспадар беражліва прысекаў
да грудзей маленькую скрыпку
работы невядомага майстра.
Здавалася, што бярэ яна гукі з
самага яго сэрца, у якім
захаваўся і пшчота, і мужнасць,
і смутак, і радасць.

Пра што спявалі скрыпка ў той
вечар? Што выносіла на свет
белы з шматпакінутых грудзей
дзекабрыста, які ўжо смяротна
хварэў сухотамі, але ўсё ж не
губляў надзеі на вызваленне,
веры ў лепшы час?

Музыка напайнула хату, білася ў
драўляныя сцены. І кожны з
прысутных думаў пра сваё,
даўняе, светлае.

І, напэўна, у памяці Фёдара
Вадкоўскага таксама прамільгнулі
яркія, нібыта ўспышкі маланкі,
успаміны.

Былі ў іх азбры і лясныя
сцэжкі далёкай Віцебскай губерні,
дзе нарадзіўся і марыў
служыць Алічце разам з трыма
братамі.

Гадзі вучобы ў Маскоўскім
універсітэцкім пансіёне.

Радасць сустрэч і дружба з
Аляксандрам Грыбаедавым.

А вось ён, кучаравы прыгажун,
з чорнымі вусікамі, ужо карнет
Каўказскага палка, піша вершы
супраць манарха.

Першае следства, разбірацтва.
І — як ні дзіўна — піяк
бязлітасці за свой лёс.

Яго пераводзяць прапаршчыкам
у Нежынскі коннагерскі полк.
Што ж, дзякуй і за гэта!
Менавіта ж там звязваўся з
будучымі сваімі таварышамі па
барашчбе, з іх дапамогаю стаў
членам Паўночнага і Паўднёвага
таварыстваў, адным з самых
актыўных дзекабрыстаў.

Арыштавалі яго ў Курскай
губерні ў снежні, напярэдадні
паўстання, амаль адначасова з
Паўлам Пестелем. І выйшлі на
Сенацкую плошчу ён не паспеў.

З Курска павезлі адразу ў
Шлісельбург. А потым —
Петрапаўлаўскага крэпасць,
Кексгольм (побач з Вільгельмам
Кюхельбекерам), зноў Шлісельбург
і катарга — Чыта, Пятроўскі
завод.

Гучыць здуменна скрыпка.

Ён даўно ўжо не ўяўляе
жыцця без яе, вернага і надзейнага
сябра. Ды і таварышы гаварылі
пра скрыпку, як пра жывую істоту.
Ужо і легенды пра яе складалі.
Расказвалі, нібыта спецыяльна
за ёй паехаў нехта са сваякоў
Фёдара ў Парыж і там купіў не за
печываную цану ў 6000 франкаў.

Затое ўжо і гук у яе — проста
чарадзейны!.. Хачелася іранічна,
хачелася ствараць самому
музыку. Надаўна напісаў
песню на вершы Аляксандра
Адоўскага. Яе разлучылі і спявалі
хорам. А як заспявалі на яго
мелодыю «Наш следзі камітэт
у 1825 годзе», — колькі
веселасці было. Першы радок
ужо гучаў над агоньнямі ротат:
«Стоі! За гэта пад замок!»

І яшчэ любілі таварышы, калі,
узаяўшы скрыпку, зацягваў ён
песню, якую сам напісаў на
матыў «Не шый ты мне, матухна...»
Горыч, асабліва, глыбокі быў
у яго радках.

...Посмотри-ка на поле
Бородинское:
Нашей крови напелыи,
верно, там найдёшь
Были и под Полоцком, под
Тарутиным,
Гнали злого врага за
Березину...
Домой воротился, думали
найти
Тебя, нашу родную, в славе
и чести,
Свободну и счастливую, как
быть надлежит.
Что же оказалось?— Тебе хуже
всех!..

Закипело в дедушках
молодецкое,
Загадали роднушку еще раз
спастии!
...Мы ли виноваты в том, что
выдали нас?—
Одни нас не поняли,—
другие молчок!
...С площади смывали кровь
в ночь из подмочек;
Но она не смоеется с твоих
памяти...
Взгляни-ка: на крепости
виселицы нет;
Но пять теней грозных
носятся над ней!..

Многае з біяграфіі яго і
сяброў было ў гэтай песні: паў-
станне, шпата, паламаная над
галавою, — сімвал грамадзянскай
казні і — нягледзячы ні на што!
— любоў да Айчыны.

Кожны з іх мог бы паўтарыць
запаведзі са сшытка
М. Луніна:

«Любячы справядліваць і
непавідачы несправядліваць,
знаходжуць у выгнанні».

«...У Расіі два праваднікі:
язык да Кіева, а пяро да Шлі-
сельбурга».

Скрыпка, нібы чароўная па-
лачка, пераносіла ў далёкія
часы дзяцінства.

У сям'і дзваран Віцебскай
губерні раслі яны — тры браты:
Іван — старэйшы, Аляксандр —
малодшы і ён, Фёдар, — сярэдні.

Іван, дарослы і спрактыкаваны,
старэйшы на цэлае дзесяцігоддзе,
служыў камандзірам батальёна ў
Сямёнаўскім

палку. За спачуванне паўстаўшым
яго, палкоўніка, прыгаварылі да
накарання смерцю. Затым адбылося
памілаванне. І — так ужо падрыхтавана
было лёсам — прывезлі ў родны
край, у дарагую сэрцу губернскаю
станицю — у Віцебск і скарвалі там
за кратамі. Віцебская турма
стала надойга яго жылём, а праз
паў годаў Івана паслалі на Каўказ у
дзеючую армію.

Аляксандр таксама служыў у
Сямёнаўскім, таксама спачуваў
паўстаўшым салдатам, за што
быў пакараны і пераводзіўся з
палка ў полк. Уступіў у Паўночнае
таварыства. У час паўстання
чарнітаўцаў хацеў узняць свой
17 Егерскі ў падтрымку, але на
дарозе быў арыштаваны. Пасля
чатырох месяцаў турмы яго таксама
паслалі на Каўказ у дзеючую армію.

Мілья родныя твары братаў
бачыў ён, хаця ўжо не было ў
жывых ні старэйшага, ні малодшага,
і лічаныя дні на зямлі заставаліся
яму самому.

Але гучала скрыпка. І не
скардзіўся на лёс горды дзекабрыст,
які марыў некалі аб забойстве
цара і абвяшчэнні рэспублікі ў Расіі.

Аляксандр Герцэн у сакавіку
1844 года запісаў у сваім дзёніку
сумнае паведамленне аб смерці
двух сяброў — дзекабрыстаў:

«...Вадкоўскі памёр... Юшнеўскі
ніс труп яго, і ў царкве, калі
свяшчэннік стаў чытаць евангелле,
калені яго падкасіліся, галава
апусцілася, — падышлі да яго і
анайшлі адзіг труп. Тут усё
каласальна і страшна. І 19
мінулых гадоў, і безвыходнасць,
і смерць гэтых асоб — апошняя
ўрачыстасць, якую яны могуць
даць уладзе». «Сыходзяць у
магілу вялікія пакутнікі мікалаеўскага
часу, нашы бацькі ў духу і
свабодзе, героі першага абуджэння
Расіі, удзельнікі вайны 1812 і
вялікага пратэсту 1825... Пуста
робіцца без іх...»

А 1 мая 1858 года ў «Колоколе»
з'явіўся зварот:

«...просім усіх суайчыннікаў,
якія маюць у сваіх руках якія-
небудзь дакументы пра нашых
пакутнікаў, пра нашых герояў,
дастаўляць іх нам. Для іх жа
надышла гісторыя... Няхай жа
нам дапамогуць — сыны, браты,
сябры вялікіх папярэднікаў
нашых».

Дзяцей у Фёдара Вадкоўскага
не было. Браты да таго часу
загінулі. Але сябры ўспамінілі
пра яго і адгукнуліся.

І сярод першых быў Сяргей
Валконскі:

«Я захоўваю ў памяці да яго
глыбокую павагу, як да адной з
выдатных асоб па розуму, па
целым яго пацупіў і сэрца

і нязменлівасці яго пераканан-
няў». Для Фёдара Вадкоўскага, які
і для многіх яго сяброў, надышла
гісторыя.

Скрыпку сваю ён завяшчаў
В. Ф. Шчалкоўскаму, які жыў
на пасяленні. Але ўладар
вельмі каштоўнага інструмента
памёр у сярэдзіне мінулага
стагоддзя. Каму дасталася
пасля яго скрыпка? На гэтым
пытанні няма адказаў.

ВУЛІЦА ДЭКАБРЫСТА

«У сувязі са знамянальнымі
датамі ў гісторыі горада—1000-
годдзем заснавання і 30-год-
дзеям вызвалення ад нямецка-
фашысцкіх захопнікаў, з мэтай
увекавечыць гістарычнае
мінулае народа і памяць геро-
яў, выкананам Віцебскага гарад-
скога Савета дэпутатаў працоўных
пастанаўляе: перайме-
наваць вуліцу Саратаўскую ў
вуліцу дзекабрыста Гарбачэўскага»...

Пра што ўспамінае ў доўгія
зімовыя ночы старая вуліца?
Ці чые да гэтага часу крокі
свайго мужага сына? Якія
яны — лёгкія, хуткія? Ён жа
пайшоў адсюль амаль хлапчуком.
Але праз шмат гадоў ці не
пра яе, ці не пра родныя
месцы пісаў з сібірскага зня-
вольнення:

«...Вядома, калі б была маг-
чымасць, паехаў бы туды
падыхаць тым паветрам...».

Пасля вайны 1812 года бацька
яго выйшаў у адстаўку і на-
сяляўся ў Віцебску, заняўшы
невялікі пост надворнага са-
ветніка ў Віцебскай казёнай
палаце.

Іван Гарбачэўскі вучыўся ў
народным вучылішчы, у губернскай
гімназіі, а ў 1817 годзе
паступіў у «Дваранскі полк» у
Пецяярбурзе.

«...Я па сваёму палажэнню
амаль не меў дзяцінства; я не
памятаю, каб я быў дзіцем,
падлеткам, юнаком,—так былі
развіты паняцці і таксе было
жыццё маё...».

Яго сваягогляд, яго паняцці
фарміраваліся тут, у старажыт-
ным горадзе над Дзвіною, на
уроках настаўнікаў, пра якіх
пазней успамінаў добрым сло-
вам, нават на следстве гаварыў,
што ім абавязаны сваім
выхаваннем. І, можа, многае
далі яму гадзі раніняга юнацтва,
сустрэчы на ціхіх і шумных
вуліцах губернскага цэнт-
ра з аднагодкамі і таварышамі
па рабоце бацькі.

Нянавісць да прыгонніцтва,
да самадзяржаў ужо выпела ў
яго сэрцы тады, у тыя дні.
І таму пасля смерці маці

адмовіўся ад спадчыны, аддаў
зямлю сялянам.

І таму першым быў прыняты ў
Таварыства з'яднаных славіян,
першым даў клятву, якую сам
жа і сачыў разам з іншым
заснавальнікам тайнай арганізацыі,
блізкім таварышам сваім
Пятром Барысавым:

«Прайдзі тысячы смярцей,
тысячы перашкод прайдзі і пры-
свачу апошні ўздых свабодзе і
братняму саюзу высакародных
славіян».

Падпаручнік 8-й артылерыйскай
брыгады, Іван Гарбачэўскі быў
адным з першых у спісе асоб
для замаху на цара.

І клятве сваёй ён заставаўся
верны заўсёды, хаця на яго до-
ло выналі смяротны прыгвар,
Петрапаўлаўска, Шлісельбург,
Кексгольм, Сібір.

Саслаўшы дзекабрыстаў на
катаргу, цар вырашыў унізіць
і іх сваякоў. А для гэтага трэба
было ведаць, дзе яны жы-
вуць, чым займаюцца.

У Віцебск быў накіраваны
запыт пра сваякоў Гарбачэўскага.

«Бацька яго, надворны саветнік,
які мае ад роду 65 гадоў,
звольнены з пасады.—пісаў у
адказ віцебскі ваенны губерна-
тар Хаванскі,—...жыве ў Віцеб-
ску, дзе мае драўляны мала-
каштоўны домік, які складае
ўсю яго маёмасць... прахарчова-
вацца сам і ўтрымлівае дачку,
удаву, уданымі працамі і
дапамогай дэбрэдзейных людзей».

Так у справе дзекабрыста
яшчэ раз узнікла горад юнацтва,
горад, які, магчыма, саграваў
сэрца ў суровай Сібіры.

Усё, хто ведаў Івана Гарбачэўскага,
прысвятлілі яму словы
любві і прызнання.

«На дзіва добрая і чыстая
натура, — пісаў М. Вястужаў,
—...асоба высокай маральнай
моцы, нягледзячы на ціхі харак-
тар. У яго прысутнасці людзі
не могуць мусціць...».

«Мы, моладзь таго часу, —
успамінаў В. Обручаў, — з
200 вёрст хадзілі на пакланенне
да Гарбачэўскага, як права-
верныя ў Мекку».

«Ён зрабіўся вядомы,—гавары-
лася ў некрологу,—ва ўсёй
Усходняй Сібіры: яго цудоўны
характар, вялікі розум і высакароднае
сэрца, накіраваны на
незлічоныя справы дабрачыннасці,
набылі яму ў краі ўсеагульную
павагу».

Над вуліцай Івана Гарбачэўскага
кружыцца снег. А потым
прыдзе вясна, з'явіцца першыя
пушышкі, зазеленеюць
малодыя дрэўцы. Працягнуцца
вечны кругаварот у прыродзе.
І навечна ўнісана ў гісторыю
роднага горада роднай краіны
імя слаўнага дзекабрыста і яго
сяброў—першых расійскіх рэ-
валюцыянераў.

ГЭТА БУДЗЕ ЛЕТАПСАМ НАШАГА ЧАСУ

Свосасаблівым штабам, дыспетчарскім пунктам вытворчага аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусь-фільм» з'яўляецца адзедзель хронікі. Няма, мусіць, таго дня, каб рэдактары, кінааператары не бралі курс адсюль у розныя куткі рэспублікі. Яны — разведчыкі, шукальнікі найцікавейшых падзей, што адбываюцца штодзень на заводах, фабрыках, будоўлях, у калгасах і саўгасах. Чуйнае вока камеры старанна фіксуе добрыя працоўныя справы перадавікоў вытворчасці: лепшых палыводаў, жывёлаводаў, наогул кінадакументалісты ствараюць калектыўны партрэт нашага сучасніка.

Расказвае загадчык сектара кінаперыёдыкі Іна Ханзанская:

— Усе намаганні храніцеляў скіраваны на тое, каб глыбей адлюстравалі працоўны і палітычны ўздым, выкліканы пастановай ЦК Камуністычнай партыі Савецкага Саюза «Аб партыі Савецкага Саюза і сацыялістычным спадарніцтве за дастойную сустрэчу XXV з'езда КПСС». Гэтай змяняльнай падзеі прысвечаны кіначасопіс «Савецкая Беларусь» № 11 (рэжысёр С. Браўдэ, аператары: А. Алай, В. Курпрыянаў, Я. Сакалоў, С. Патроўскі, Ф. Кучар, Ю. Іванцоў). Выпуск расказвае аб святкаванні 55-й гадавіны Вялікага Кастрычніка, і ў ім, галоўным чынам, ідзе гаворка пра дасягненні калектываў, прадпрыемстваў, калгасаў, саўгасаў, навуковых устаноў у гонар з'езда партыі. Назаву для прыкладу некаторыя сюжэты.

...«Мазыркабель» выпускае прадукцыю са Знакам якасці. Ён дэтэрмінава завіршыў дзевятую пяцігодку і зараз працуе ў лк дзесятай. Кіначасопіс знаёміць гледача з ударнікамі вытворчасці, з тымі, хто сваёй самаадданай працай прыносіць славу роднаму прадпрыемству.

...Для грандыёзнай будоўлі дзевятай пяцігодкі — БАМА — беларускія спецыялісты распрацавалі арыгінальныя праекты жылля.

...Даярка з калгаса «Маладая гвардыя» Іванаўскага раёна Л. Місюта за высокія надой малака атрымала ганаровы дыплом ВДНГ і ў падарунак — аўтамабіль «Масквіч».

...Напярэдадні свята Вялікага Кастрычніка ўрачы В. Мешчаракіной было прысуджана ганаровае званне заслужанага ўрача рэспублікі.

...Швачка-матарыстка Віцебскай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі» М. Анібраева ўжо выканала сваё абавязальства — заданні дзвюх пяцігодак. З гэтай перамогай яе павішавалі Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнёў.

XXV з'езд КПСС і XXVIII з'езд Кампартыі Беларусі будуць прысвечаны спецыяльным выпускам. У іх мы раскажам пра дэлегатаў, пра тых, каму камуністы рэспублікі аказалі высокае давер'е, абраўшы іх прадстаўнікамі на вышэйшыя партыйныя форумі.

Аператары кінахронікі, зразумела, не проста фіксатары падзей, іх старонія назіральнікі. Яны заўсёды

«...Павысіць ідэйна-мастацкі ўзровень фільмаў. Забяспечыць выпуск у неабходнай колькасці навукова-папулярных, навучальных, хранікальна-дакументальных фільмаў. Павялічыць вытворчасць і расшырыць тэматыку фільмаў для дзяцей і юнацтва».

(З Праекта ЦК КПСС да XXV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады»).

шукаюць новыя выяўленчыя сродкі для адлюстравання нашай рэчаіснасці, смела выкарыстоўваюць тэхнічныя магчымасці кіно (оптыка, буйныя і агульныя планы, сіхронныя і не сіхронныя здымкі). Адным словам, кожны новы сюжэт кіначасопіса — гэта і новы творчы крок у кінааператары хронікі.

На пытанне, як пастаўлена служба інфармацыі аб тым,

...Настаўніцтва, Цяпер гэта адна з надзённых тэм газет, часопісаў, усіх сродкаў масавай інфармацыі і, вядома, кінапубліцыстыкі.

І вось мы бачым матарыста-выправавальніка Мінскага маторнага завода, Героя Сацыялістычнай Працы І. Парфёненку. Ён — на рэспубліканскім злёце настаўнікаў маладой рабочай змены. Потым камера пераносіць нас на яго прадпрыемства,

Сваю новую работу Уладзімір Шэлег пракаментаваў так:

— Сямейства трактараў «Беларусь» заваявала шырокую папулярнасць ва ўсім свеце. Яго купляюць звыш 80 краін... Наша нарціна аб гэтай славаўтай машыне для сельскай гаспадаркі была задумана да 30-годдзя прадпрыемства. На экране будзе паказаны ўвесь вытворчы працэс нараджэння трактара — ад плаўкі металу да выхаду машыны з канвеера. Знятыя эпізоды аб выправаванні трактара ў складанейшых умовах.

Але ў сваім фільме — па жанру рэкламна-прапагандысцкім — мы не захвалемся аднымі тэхналагічнымі працэсамі. Мы «зазіраем» у хвалючую гісторыю Мінскага трактарнага...

Выконваючы абавязкі дырэктара творчага аб'яднання «Летапіс» Валерыі Высоцкі раіць паглядзець лепшыя дакументальныя фільмы:

...Яе завуць Марыя. А прозвішча — Жарко. Яна з калгаса імя Дзяржынскага Слонімскага раёна. «Знайшоў» готу ўдарніцу сцэнарыст Р. Смольскі, Рэжысёр А. Колас і аператар А. Мян-

людзі да дэслайовай размовы пра жанчыну — майстра «на ўсе рукі». Яна — трактарыстка, але, калі спатрэбіцца, сядзе і за штурвал камбайна, возьмецца і за баранку аўтамабіля. Гэта — біяграфічныя звесткі. Яны багацеюць з кожным кадрам, кожным эпізодам. Спалучэнне прастаты кінаапаўдання з паэтыка-грамадзянскай узніслаасцю — галоўная заслуга стваральнікаў гэтага кінаарыса. Асноўнае яго складанае пісьма. З розных куткоў краіны ідуць яны на імя Марыі Іванаўны Жарко. З ёю хочучы параіцца, просяць добрага, шчырага слова, каб выбраць шлях у вялікае працоўнае жыццё. Метраж стужкі — усяго адна частка, аднак не аўтарам удалося сканцэнтравач увагу гледача на самых хвалюючых эпізодах. Так, фільм паведамляе, напрыклад, што наогул уся сям'я — восем чалавек — працуюць механізатарамі. Традыцыя, распачатая маці, працягваецца і замацоўваецца яе дзець-

Алесь МАЦКЕВІЧ

У АБ'ЕКТЫВЕ — ЧАЛАВЕК.

● ІНТЭРВ'Ю З РАБОТНІКАМІ СТУДЫІ «БЕЛАРУСЬФІЛЬМ» ● НАТАТКІ АБ ТВОРЧЫХ ПОШУКАХ АПЕРАТАРАЎ, РЭЖЫСЭРАЎ МАСТАЦКАГА І ДАКУМЕНТАЛЬНАГА КІНО ● КАРОТКІЯ РЭЦЭНЗІІ І АНАТАЦЫІ НА ЛЕПШЫЯ КІНАЧАСОПІСЫ, МАСТАЦКІЯ, ДАКУМЕНТАЛЬНЫЯ І ТЭЛЕВІЗІЙНЫЯ СТУЖКІ ● ІНФАРМАЦЫЯ АБ ЗДЫМКАХ НОВАЙ МАСТАЦКАЙ КАРЦЫНЫ «СЫН СТАРШЫНІ».

што і дзе адбываецца, І. Ханзанская адказала:

— Спачатку ў «разведку» выязджаюць, звычайна, рэдактары хронікі, знаходзяць цікавыя факты, вывораць іх на месцы, узгаджаюць, ці могуць яны быць «экранізаваны». Пры наяўнасці неабходных для нас умоў здымачная група накіроўваецца на аб'ект. Лепшым прыкладам менавіта такога пошуку інфармацыі на месцы могуць служыць неаднаразовыя выезды на «аб'екты» нашага вопытнага рэдактара Р. Смольскага.

Слова — Рычарду Смольскаму:

— Апрача таго, на мяне ўскладзены яшчэ адзін абавязак — арганізацыя выпуску навукова-папулярнага кіначасопіса «Сельская гаспадарка Беларусі». Ён выходзіць чатыры разы ў год. Снажам, першы нумар за леташні год атрымаў на ВДНГ СССР бронзавы медаль. Цікавым лічу трыці выпуск гэтага года. Адзін з сюжэтаў расказвае аб вопыце работы Новадзявяткавіцкага вытворчага аб'яднання Слонімскага раёна. У якасці кансультанта стужкі мы запрасілі дырэктара навукова-даследчага Інстытута эканомікі сельскай гаспадаркі В. Красоўскага. Рэжысёрам была А. Колас, аператарам — А. Мянчынскі. Кожны нумар часопіса здымаецца, як правіла, па грунтоўнай сцэнарнай распрацоўцы.

— А ці не састарэе той вопыт Новадзявяткавіцкага аб'яднання, — пытаюся я, — пакуль кіначасопіс выйдзе на экран?

— Думга, не. Справа ў тым, што мы заўсёды бяром за аснову, так сказаць, вузлавыя, кардынальныя праблемы. Улічваючы ролі, аператыўнасць сучаснага тэлебачання, мы імкнёмся гледаць чалавека, а праз яго і тое, што ён стварае.

У пацвярджэнне сказанага Р. Смольскі рэкамендуе мне паглядзець на экране некалькі кіначасопісаў «Сельская гаспадарка Беларусі», а таксама часопіс «Савецкая Беларусь», № 6 (рэжысёр Р. Ясінік).

знаёміць з вопытнымі майстрамі В. Захаравым, А. Сердзіюковым, Ул. Асіпенкам — былымі яго вучнямі. Аўтарскай цеплынёй, шчырасцю, глыбокім веданнем жыцця рабочага класа прасякнуты гэты невялікі эпізод кіначасопіса.

У кожным выпуску часопіса «Савецкая Беларусь» ёсць настаянная рубрыка: «XXV з'езд КПСС — дастойную сустрэчу». А матарыялаў для яе ўдоскаля. Бо шмат, вельмі шмат працоўных дасягненняў на прадпрыемствах, у калгасах, саўгасах.

...Брыгада Ул. Куляя з «Гомсельмаша» выступіла з ініцыятывай: «XXV з'езд КПСС — XXV ударных дэкад».

...135 гадоў існуе Горацкая сельскагаспадарчая акадэмія. Аднак сапраўднага росквіту дасягнула яна толькі пасля Вялікага Кастрычніка. За гады Савецкай улады тут падрыхтавана звыш 20 тысяч спецыялістаў для сельскай гаспадаркі.

...Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР аграном Л. Сіроткіна пайшла працаваць у адстаючы калгас, каб дапамагчы вывесці яго ў перадавыя гаспадаркі.

Аб садружнасці рабочага класа і працоўнікоў вёскі многа фільмаў, галоўным чынам вучэбных і навукова-папулярных, стварыў за свой доўгі творчы шлях рэжысёр Ул. Шэлег. Пра гэта сведчыць і яго апошняя стужка «Мінскі трактарны» (сцэнарыст В. Рудэнка, аператары А. Кліяменаў, Л. Слобін).

чыніскі ўвасобілі яе на экране.

З першых кадраў фільм стварае паэтычны настрой. Вясковыя пейзажы, краявіды, агульныя планы калгаснага жыцця — гэта яшчэ прэ-

Рэдактары Іван Белавус, Мал Мартынюк і мастацкі кіраўнік творчага аб'яднання «Летапіс» Барыс Сарахатунаў абмяркоўваюць сцэнарый дакументальнага фільма.

Фота Ул. КРУКА.

Кадр з кінаарыса «У зямлі нашы карэнні».

рыцца пра тое, як чырвоныя следы астані астані савецкага байца, і па адрасу, які захаваўся ў капсуле, знайшлі яго брата і сястры ў беларускай вёсцы з Ушацкага раёна.

...Беларусь славіцца не толькі акадэмічнымі паказчыкамі, але і дасягненнямі ў галіне літаратуры, культуры, мастацтва.

Вось адна стужка з ліку тых, што аднастроўваюць гэту тэматыку. Пра творчыя аспекты працы над фільмам «У зямлі нашы каранні», гаворыць аператар Фелікс Кучар. Стужка пераносіць нас на прасторы Палесся з яго разлівамі, бусламі, непаўторнымі пейзажамі. А якія тут людзі! Даволі часта ім даводзіцца праўляць сваю моц, энергію, напал, процістаяць стыхіі. І перамагае чалавек!

Яшчэ да ўзнікнення заглавачых цітраў экспазіцыйны праходзяць кадры, дзе мастацкі кіраўнік ансамбля «Песняры» У. Мулявін слухае палескіх спевакоў, запісвае іх галасы на магнітную плёнку. Падзея адбываецца ў хаце. Мы бачым старых

ДЛЯ МАЛЕНЬКІХ ГЛЕДАЧОЎ...

— Кіначасопіс «Піонер Беларусі» выходзіць радзей, чым «Савецкая Беларусь», — гаворыць рэдактар Іна Шахрахоўская. — Гэта вымагае ад нас асабліва скрупулёзна падыходзіць да выбару матэрыялу. А ў жыцці шмат цікавага. Беларускія піянеры і школьнікі таксама імкнуцца ўнесці свой уклад у нашу агульную справу. Спыняюся на часопісе «Піонер Беларусі», № 1, рэжысёр В. Сяргееў. Сёлета, калі адзначалася 30-годдзе Перамогі над фашысцкай Германіяй, дзякуючы намаганням нястомных следчытаў і, вядома, работнікаў кінахронікі, экран пазнаёміў гледачоў з дзейнасцю былых брэсцкіх падпольчыкаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Многія загінулі ў жорсткай барацьбе з ворагам, а тыя, хто застаўся жыць, працуюць сёння ў розных галінах народнай гаспадаркі. Напрыклад, З. Смірнова (у той час ёй было сем гадоў) працуе зараз тэлефаністкай у

Кадр з мастацкага фільма «Сын старшыні». Злева — Ул. Самойлаў (у ролі Якава Русака), справа — А. Самойлаў (у ролі яго сына Аляксандра). Фота В. БАРАНОВА.

ПРАЦА, ПОДЗВІТ

людзей і маладых. Маладыя, напэўна, прадоўжаць справу сваіх бацькоў, панісць іх песню далей, у будучыню. Тым часам ансамбль ужо на рэпетыцыі апрацоўвае тую песню, што слухаў яго кіраўнік там, у палескай вёсцы. Скажаць «апрацоўвае» — значыць, скажаць спрощана. Бо на экране мы бачым не проста рэпетыцыю...

Ідзе напружаны, пакутлівы пошук найбольш трапнага эквіваленту народнай песні ў выкапанні прафесіянальнага ансамбля. Можна зразумець У. Мулявіна, які яўна незадаволены рэпетыцыяй, тым, што пакуль яшчэ не знойдзены тыя глыбінныя і такія неабходныя нюансы. І ён «прымушае» членаў свайго калектыву паўтараць, паўтараць, паўтараць... Пакуль не будзе выкрышталізаваны музычны твор...

Рэпетыцыя час ад часу «перабіваецца» эпіодамі з жыцця «палешукоў». І гэта лішні раз сведчыць, што «каранні» песняроў, якія так хораша ўслаўляюць беларускае музычнае мастацтва, сапраўды знаходзяцца і там, на Палессі, так велічана апетым Янкам Купалам.

— У нашай рабоце, — гаворыць Фелікс Кучар, — былі свае асаблівасці. Па-першае, шэраг эпізодаў, як гэтага вымагала аўтарская задума, здымаўся сінкронна. Як бачыце, нашы героі паводзяць сябе на экране натуральна, як і натуральна гучыць музыка, гучыць галасы, шумавое афармленне. Па-другое, мы не выкарыстоўвалі студыйных «юпітэраў», а абыходзіліся тэатральным святлом. І, па-трэцяе, даволі часта, калі не скажаць — галоўным чынам, сваіх герояў мы здымалі метадам назірання. А ўсе гэтыя тры фактары спрыялі стварэнню атмасферы непасрэднасці.

— У фільме «Сустрэчы» таксама гучаць галасы «Песняроў». Гэта што, супадзенне?

— Не. Так было задумана. Гэтым мы хацелі падкрэсліць, што вядомы ў нашай краіне ансамбль увабляе ў сваіх песнях глыбокую народнасць, што ён — своеасаблівае музычнае зямлянае беларускае эстраднае мастацтва.

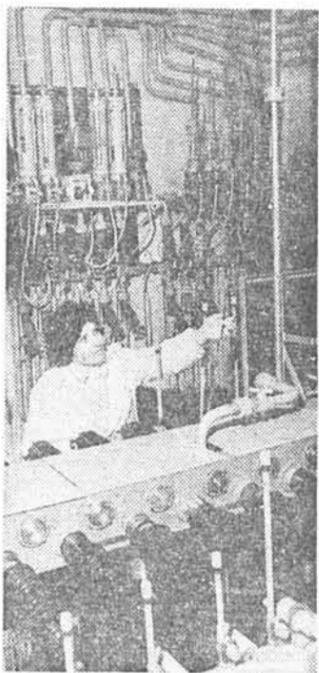
Брэсце; І. Кашырына займае пасаду сакратара Хімкінскага РК КПСС (пад Масквой).

А вось сюжэт пра мірныя справы навучэнцаў Слуцкай станцыі юнага тэхніка. Тут маленькія вынаходнікі сканструявалі цестараздзіцель і сокавыцкалку. Іх рацыяналізатарскія прапановы ўжо ўвараняюцца на прадпрыемствах розных гарадоў рэспублікі...

...І ДЛЯ НАШЧАДКАЎ

Нярэдка работнікі хронікі міжволі (хоць іх абавязак — заўсёды рабіць гэта) становяцца адкрывальнікамі новых з'яў у нашай рэспубліцы, цікавых чалавечых біяграфій.

Прывядзём прыклады. У свой час быў зняты сюжэт пра Алу Барзову. Тады яна напісала песню пра Марэта Казея. А летась яна стала

Цэх апрацоўкі плёнак. На сваім рабочым месцы — праўшчыца Зінаіда Фаміна. Фота Ул. КРУКА.

лаўрэатам конкурсу, хоць пакуль што Ала толькі вучаніца музычнай школы.

Больш «шчаслівы» лёс напатакў вядомаму цяпер усяму свету спартсменку Вольгу Корбут. Ад «эпізодных» кадраў на спарцінгах — да самастойных, ёй асабіста прысвечаных фільмаў, уключаючы і створаныя англійскімі кінематаграфістамі — такі сапраўды здаросны лёс гэтай дзяўчыны на экране.

А колькі адкрыццяў наперадзе! Вядуцца назіранні, фіксуруюцца на плёнку першыя крокі Вольгі Зенчанкі, вучаніцы 5 класа, якая ўжо займаецца па праграме майстравання. Хто ведае, магчыма, пройдуць месяцы ці гады, і пра малодшую паслядоўніцу Вольгі Корбут таксама будзе зняты кінаарыс...

Але не толькі прадстаўнікі спорту цікавяць кінахронікараў. Розныя іншыя поспехі маленькіх герояў ва ўсіх сферах прыцягваюць іх увагу.

У гэтай сувязі хацелася б адзначыць яшчэ адну карысную справу, якую робіць дакументалісты творчага аб'яднання «Летапіс». Яны спецыяльна здымаюць кінакадры для нашчадкаў. Назавём некаторыя з іх:

— пуск Мазырскага нафтапрацоўчага камбіната; — усесаюзная нарада пісьменнікаў у Мінску (у кадры: П. Панчанка, І. Навуменка, В. Быкаў, К. Сіманаў, С. Смірноў);

— святкаванне 30-годдзя Перамогі над гітлераўскай Германіяй;

— удзельнікі Маргалеўскай абароны;

— Ірма Яўнзем — выканаўца народных песень;

— драматург А. Макаёнак чытае новую п'есу калектыву тэатра імя Янкі Купалы.

Пройдуць гады, і кадры гэтыя будуць называць рэдкімі, фільмацэльнымі, унікальнымі. Яны будуць «жывымі» сведкамі хваляючых падзей свайго часу, раскажуць пра дасягненні працоўных нашай рэспублікі ў дзевяці няцігоддзі.

ВОБРАЗ КАМУНІСТА НА ЭКРАНЕ

На студыі «Беларусьфільм» штогод выпускаецца пяць мастацкіх стужак (апрача тэлевізійных, якіх яшчэ больш). Тэматыка самая разнастайная — героіка мінулага, нафас сучаснага жыцця, барацьба за пераўтварэнне нашай рэчаіснасці, выхаванне новага чалавека. Героямі фільмаў з'яўляюцца людзі розных прафесій, партыйныя і дзяржаўныя дзеячы, камуністы.

Адзін з іх — Якаў Русак — герой карціны «Сын старшыні».

Яе рэдактар Міхась Бярозка падзіліўся задумай гэтага твора:

— Заслужаны ваяц сельсгаспадарчай вытворчасці старшыня калгаса Якаў Русак усё сваё жыццё працуе дзеля добрабыту роднай вёскі. Так неспрымтна надшоў час ісці на пенсію. І ён цвёрда вырашае: яго павінен замяніць сын Аляксей. Які высветлілася пасля, гэта «замена» дорага абшлуста Русаку — старэйшаму. Малады старшыня пераняўся, што метады гаспадарання бацькі безнадзейна ўстарэлі і адстаюць ад запатрабаванняў сучаснага этапу развіцця сельскай гаспадаркі.

Такім чынам, канфлікт паміж былым старшынёй (бацькам) і новым старшынёй (сынам) і складае аснову фільма. Але гэта сутыкненне моцных, беззапаветна адданых сваёй справе людзей. Пераможцам з паядыну выходзіць сын. Аднак калгаснікі застаюцца ўдзячнымі і яго бацьку за ўсё добрае, што ён зрабіў для іх, што пакінуў глыбокі след на роднай зямлі.

Моцная воля і бескампраміснасць, — рысы, якія дапамагаюць маладому кіраўніку знайсці сваё месца ў жыцці, усядоміць, што ён патрэбен тут, на зямлі, дзе нарадзіўся, патрэбен людзям, што паверылі ў яго.

Дарэчы, галоўныя ролі выконваюць таксама бацька і сын — Ул. Самойлаў (Русак-старэйшы) і А. Самойлаў (Русак-малодшы). Рэжысёр-пастаноўшчык фільма — В. Нікіфараў.

...Сучасная тэматыка — вядучая ў дзейнасці творчага аб'яднання па выпуску тэлевізійных фільмаў. У свой час тут была створана, можна сказаць, па «гарачых слядах» двухсерыйная стужка «Быць чалавекам», якая расказала пра будаўнікоў аднаго з гігантаў дзевятай пяцігодкі.

У шэрагу стужак закрэпаюцца маральна-этычныя праблемы, праблемы выхавання пачуцця адказнасці за даручаную справу. У іх ліку — «Надзейны чалавек» (паводле рамана А. Асіпенкі). Дзейныя асобы — хірург,

геолаг, старшыня калгаса. Праз іх паводзіны, праз іх характары аўтары раскрываюць думку аб тым, што чалавек павінен аддаваць слабе справе, якой служыць, павінен знайсці сваё месца, сваё прызначэнне.

Пытанні маралі асабліва востра ўзняты ў фільме «Сяргееў шукае Сяргеева» (аўтар сцэнарыя А. Ілін, рэжысёр Г. Іваноў, аператар Э. Садрыёў). Гэта гісторыя аб тым, як супрацоўнікі аднаго ўстановы не заўважылі, што некуды «знік» іх калега. Потым толькі пачынаюцца пошукі... У іх прымаюцца ўдзел работнікі міліцыі, уся грамадзесць. Аказалася, што калегу пакіравалі ў... камандзіроўку.

Пошукі даюць кінематаграфістам магчымасць выявіць адносіны паміж людзьмі, тое, як яны ставяцца адзін да аднаго, як разумеюць звычайныя надзённыя патрэбы нашага жыцця, увагу і чуласць да чалавека.

Увесь фільм «дышае» сучаснасцю, здаецца, яго дзея ўчора ці сёння выхалена з бурлівага патоку нашых дзён. Нават адчуваеш геаграфію. Часта можна пачуць назвы беларускіх гарадоў: Гомель, Рэчыца, Любча... Неаднойчы з'яўляюцца на экране кварталы Мінска, яго Ленінскі праспект...

Аператар Э. Садрыёў выкарыстоўвае камбінацыю каларовых кадраў з чорна-белымі кадрамі, святла і ценяў.

Член сцэнарна-рэдакцыйнай калегі Ізольда Кавелашвілі наведвала пра творчыя планы:

— Пачынаем працаваць над фільмамі «Спытай у сябе» — аб асабістай адказнасці кіраўніка за даручаны яму ўчастак работ; «Заводскі раён» — пра мінскіх аўтамабілебудаўнікоў, «Сустрэчы на далёнім мерыдыяне» — аб супрацоўніцтве савецкіх і амерыканскіх вучоных, барацьбе дэмакратычных сіл супраць неафашызму ў адной з краін Захаду... Не забываем мы і пра маленькіх гледачоў. Для іх ужо зняты карціны «Прыгоды ў горадзе, якога няма», «Вясёлы калейдаскоп», «Апошняя лета дзяцінства» (тры серыі), Плануюцца — «Прыгоды Бураціна», «Цудоўная лудка» (па матывах беларускіх народных казак) і іншыя стужкі.

Расказанае ў гэтым рэпартажы — усяго толькі частка таго, што робіць паўтаратысячны калектыў студыі «Беларусьфільм». Але і яна, гэта частка, — сведчанне настойлівых пошукаў шляхоў да значных творчых здзяйсненняў, прысвечаных XXV з'езду КПСС.

Мікалай СІДАРЭНКА

ПАМ'ЯЦЬ

...Ляцеў свінец — каб алячы,
І хтосьці ў снег валіўся грузна.
Нам кветкі сніліся ўначы
У зарэччы, на зялёным лузе.

І зноў у шлях... А нам шляхі
Не спалі кветак у паходзе.
Няхай не мы, а хто другі
Нарве іх у наступным годзе.

Імя і вершы Мікалая Сідарэнкі ведае кожны, хто па-спраўдыву цікавіцца сучаснай рускай паэзіяй. За 70 год свайго жыцця — М. Сідарэнка нарадзіўся ў 1905 г. — ён выдасягнуў адрыв працы над паэтычным словам і займае пачэснае месца ў шэрагах майстроў сучаснай рускай паэзіі. Аўтар шматлікіх паэтычных зборнікаў, М. Сідарэнка не належаў да ліку тых паэтаў, якія любіць адзіліць чытачоў вышчаранымі метафарамамі і афэістычнымі параўнаннямі. Але яго вершы пры ўсёй сваёй вольнай прыемнасці і сціпласці вабяць да сябе глыбокім пранікненнем у свет чалавечых перажыванняў, тонкім умелым паказаннем дурнага багачча нашага сучаснага, яго працавітага і бласлаўленага любові да Радзімы. Паэт добра ведаў і шчыра любіў рускую прыроду і яе характэрныя прыкметы навады патхненых радкоў. М. Сідарэнка ўдала спадучае ў сваёй творчасці адданасць заветам вялікіх майстроў рускай класічнай паэзіі і вострым адчуваннем і разуменнем пільных патрб нашай сучаснасці.

Я ведаю Мікалая Мікалаевіча ўжо ледзь не чвэртыя стагоддзі, а таго дня, як упершыню прылісе рускае свайго зборніка ў маскоўскае выдавецтва «Советский писатель», дзе паэт прыдзе стварэнню рэдактарам у рэдакцыю паэзіі народнага СССР. За гэты час Мікалай Мікалаевіч аддаваў адрывы 70 ініг беларускіх паэтаў. Кожную сустрэчу з Сідарэнкам-рэдактарам таісама назваення прыносяць радасць і ўзбагачэнне.

М. Сідарэнка добра вядомы і як таленавіты перакладчык беларускай паэзіі. Ён пераклаў на рускую мову многія вершы і паэмы Янкі Купалы, Якуба Коласа, П. Броўкі, М. Танка, А. Кулішова, С. Трахоўскага, К. Кірэенкі, А. Пысіна і многіх іншых.

Аляксей ЗАРЫЦКІ.

Убачыць іх, хто не аслеп,

І ўспомніць хлопцаў тых, што ўпалі.

Успомніць палыновы хлеб,

Галодны тыф, кастры на шпалах.

З падмёрзлаю бульбаю мяхі,

Камлі сырыя ў дні разгрузкі,

Калі хістала ад тугі

І мы цярпелі ўсё па-руску.

НАШ КАЛ'ЯНДАР

ГОЛАС ШЧЫРЫ, СЦІПЛЫ

Да 80-годдзя з дня нараджэння Г. КАМ'ЯНЕЦКАГА

Ён заўсёды выглядаў значна маладзей свайх гадоў.

Сціплы, ніяк не крыху сарамлівы, ён любіў слухаць іншых. Сам жа маўчаў, у гаворцы не ўдзельнічаў, толькі зрэдку ажыўляўся, расказваючы пра сяброў, знаёмых.

Сціпласць у ягоным характары спадучалася з надзвычайнай патрабавальнасцю да сябе, да іншых і, вядома, да творчасці, бо паэзія была яго пастаянным гарэнем, ён умеў заўважаць прыгожае ў жыцці, па-свойму радаваўся яму і расказваў пра гэта ў шчырых, пра-чулых радках.

Да вайны на аўрэйскай мове выйшлі два зборнікі яго вершаў «Простай дарогай» і «Заказ на малалосць», паэзіяй выдаваліся кнігі «Машей за жалеза», «Вершы» і ў 1960 годзе «Выбраныя вершы» на беларускай мове.

У творах Г. Кам'янецкага знайшлі адлюстраванне падзеі

рэвалюцыі, грамадзянскай вайны. Паэт ішоў у пагу з часам, ён чуйна прыслухоўваўся да яго рытму.

Сын рабочага, ён у 1919 годзе ўступіў у Чырвоную Армію, абараняе маладую савецкую рэспубліку. Паэзія пра гэты перыяд жыцця скажа:

Я вершаў не пісаў
У той далёкі час,
Калі панікала

Радзіма нас да бою.
Але чытаў тады
Я вершы іншы раз,
Чытаў, трымаючы
Напагатое зброю.

Не паэтам ён лічыў сябе тады, а быў толькі змагаром за будучае, за светлы дзень новых пакаленняў: «Я вершаў не пісаў, а толькі быў байцом. Вядо наперад нас няломнае імкненне. У той суровы час пагібельным спінцом з акупаў разліваў я першае патхненне» (пераклад А. Зарыцкага). Але ж паэт і ёсць посьбіт перадавых ідэй свайго часу, ён барацьбіт за светлае, добрае. Такім барацьбітом і стаў Г. Кам'янецкі.

Высокай грамадзянскасцю вылучаюцца яго пасляваенныя вершы. Аўтар услаўляе мужнасць тых, хто не скарыўся ворагу, з патхненнем піша пра мірную працу савецкіх людзей:

І чую я цяпер
Праз снег і ветру золь
Упарты стук сякер, —
І мой сціхае боль.

(Пераклад А. ЗАРЫЦКАГА).

Боль гэты па загінутых, па тых, каго замучылі фашысты.

Г. Кам'янецкі некаторы час працаваў рэдактарам ў Дзяржаўным выдавецтве БССР, быў прышыковым і патрабавальным да аўтараў, з павагай ставіўся да іх.

Апошнія месяцы ён цяжка хварэў. Памёр паэт 25 красавіка 1957 года.

Рыгор РЭЛЕС.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«МАСТАК І ГОРАД»

Пад такім загалоўкам у нашым штотыднёвіку ў № 31 за 1 жніўня г. г. быў надрукаваны артыкул Р. Бануносіч. У ім ішла гаворка пра мастацкае афармленне Гомеля.

На выступленне газеты адгукнуліся намеснік начальніка упраўлення культуры аблвыканкома С. П. Ліс (№ 35) і старшыня праўлення Гомельскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР Я. П. Пакаташкін (№ 41).

Сёння мы друкуем адказ намесніка старшыні Гомельскага выканкома гарадскога Савета дэпутатаў працоўных М. І. Скрыннікава. Ён паведамляе, што артыкул «Мастак і горад» быў абмеркаваны на сумесным пасяджэнні абласных арганізацый Саюза мастакоў БССР і Саюза архітэктараў БССР. У нарадзе прынялі ўдзел

работнікі гарвыканкома, аддзела культуры і камбіната «Гомельгандальрэклама».

Крытычныя заўвагі, выкладзеныя ў артыкуле, прызнаны правільнымі. На нарадзе было выказана рад канкрэтных прапаноў з мэтай палепшыць ідэйна-мастацкае афармленне горада, умацаваць творчыя сувязі паміж мастакамі і архітэктарамі.

Зараз, паведамляе далей М. І. Скрыннікаў, гарном партыі і выканком гарсавета вывучаюць пытанне аб стварэнні ў горадзе мастацкага савета, прымаюцца захады, каб палепшыць умовы работы вытворчых мастацкіх майстэрняў.

ВЫ ПОМНІЦЕ

Вы помніце: труба трывогу пела,
У гул перарасталі галасы.
А неба наплывала, ружавела,
Пылі штывкі, як бляск начной расы.

БУСЛЯНЯ

Арэшнік. Поле.
Жнівень ціха
Шапнуў ім сумнае «бывай».
І ўгаворвае бусліха
Бусляня ў далёкі край.

Ён, дзюбай водзачы буслінай,
Не хоча ў вочы ёй глядзець.
Ён луг запомніў і даліну.
Ад іх не хочацца ляцець.

А маці суцяшаць не трэба.
І ў смутку думае аб тым:
Вось узляціць, убачыць неба —
І не ўтрымаць яго нічым.

Не звёўся дах нябеснай сіні,
А кажучы, ёсць яшчэ прастор.
Імкніцеся у далачыні!
Хай сэрца глухне, як матор!

Не, хай не глухне ў безгалосці,
Хай доўга б'ецца для зямлі,
Дзе людзі ёсць і ёсць калоссе,
Дзе краскі гушкаюць чмялі...

О, як хацеў бы я навік
І падмаскоўных рэк выток,
І зорак згушчаныя рэкі —
Усё ў адзін злучыць патак.

Пераклад Ю. СВІРКА.

Быў шлях наш доўгі. Крочыла нас многа.
Ды дзе ж вы, дзе, равеснікі мае!
Не, лебядой не зарасла дарога,
Ля той дарогі салавей пяе.

Яе знайду па небасхілах нізкіх,
Па зорнасейных, месячных начках,
І па маўклівых сельскіх абелісках,
І па самоце ціхай у вачах.

Яно такое, слова чалавека:
Забіць ім можна, нельга ажывіць,
Азёры ёсць, крыніцы ёсць і рэкі,
А дзе вады жывой мне папрасіць!

Вада жывая ёсць абавязкова,
Ды шлях, відаць, не прасты да яе.
О час, не будзь бязлітна суровым,
Няхай жывуць таварышы мае!

Гудуць вятры у правадах высокіх,
Бездаламожны лёд перад вясной:
І марыць лес аб жыватворных соках,
І марыць ён аб вечнасці сваёй.

Завая прарасце праз гэту далек,
І птушкі шляхам палаяць сваім.
Снягі ізноў — які ўжо раз —
расталі.
Не верыцца — мінула столькі зім!

Пераклад К. КАМЕШНА.

РЭПЛІКА

НЕВЕРАГОДНА? ФАКТ!

Здараецца часам такое, што вачам сваім не хочацца верыць. Так атрымалася і са мной, калі ў час адной з камандзіровак у Мар'ілеўскую вобласць завітаў у Шклоўскую раённую кнігарню. Знаёмыя папрасілі (ды і самому хацелася) пашукаць сякія-такія кнігі, якіх у сталіцы, як кажучы, і днём з агнём не знойдзеш.

Праглядаю адну кніжную паліцу, другую — і вось у стосіку ладных, прыгожых томікаў заўважаю знаёмую чорную вокладку. Так і ёсць — «Песня пра зубра» Міколы Гусоўскага, кніга, што ў Мінску ледзь не адразу стала бібліяграфічнай рэдкасцю.

Новенькі экзэмпляр, які быўцам толькі ўчора выйшаў з друкарні. Бяру ў рукі, і раптам у поле зроку трапляе надпіс на кніжнай паліцы. Не можа быць!!! Там жа напісана — «Уцэнненыя кнігі». Магчыма, «Песня пра зубра» сюды трапіла выпадкова?! Глянучы на зваротны бок вокладкі, туды, дзе звычайна стаіць цана, — не паверыў. Перапытаў у прадаўшчыцы: «Дык колькі ўсё ж каштуе?»

Яна глянула, усміхнулася:
— Адна капейка.
— ???

— А ў нас у райспажыўсаюзе нядаўна ўцэнку праводзілі.

Я кіннуўся да кнігі.
— Што, і гэтая кніжка ўсяго капейку каштуе? — у маіх руках быў томік Я. Пушчы з «Бібліятэчкі беларускай паэзіі».

— Так, — ніколькі не здзіўіўшыся, адказала дзяўчына.

За капейку ў Шклове можна набыць вершы А. Гурло з той жа «Бібліятэчкі беларускай паэзіі», зборнік апавяданняў

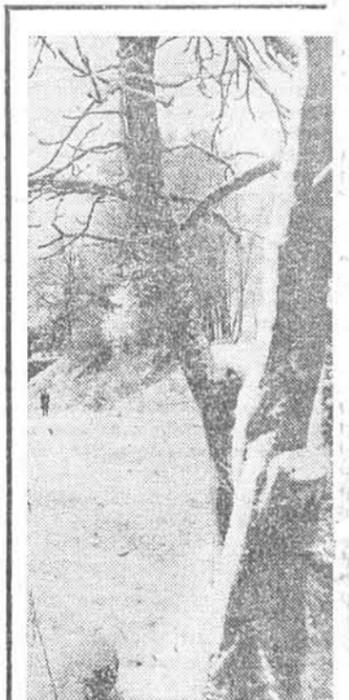
М. Лупсякова «Міхалаў дуб» і шмат яшчэ якіх твораў нашых вядомых паэтаў і празаікаў. Я наўмысна не называю тут прозвішчы пісьменнікаў. Зразумейце мяне правільна: справа не ў аўтарах.

Я бачыў кніжкі цудоўных вершаў двух народных паэтаў. Зборнікі прадаюцца па капейцы. А за дзве можна набыць двухтомнік саліднага аўтара.

...На жаль, была субота і райспажыўсаюз не працаваў. Таваразнаўцу па кнігах пабачыць не давялося.

Пакідаў я Шклоў з цяжкімі думкамі: «А ў рэшце рэшт, хіба ў таваразнаўцы справа? Не адзін жа чалавек уцэнку праводзіць».

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Снежаны, Фотаэцюд Ул. КІЯЦКІ.

ляў з ГДР, Кубы, СССР, Фінляндыі, Італіі, Партугаліі, ЗША пабывала звыш 50 тысяч чалавек.
Публіка цэлага сустрэла выканаўцаў і асабліва кубінскую сьпявачку Амару Партунда, яе песню пра вярнасьць справе рэвалюцыі. Як пісаў фінскі друк, «выключная

гальская і Італьянская групы, а легендарная «Грандула» гучала на фінскай і партугальскай мовах. Фінскі ансамбль «Пунайнен ланка» («Чырвоная нітка») вядомы ў краіне выкананнем савецкіх песень. Цэлага былі прыняты калектывы «Ком-тэатэр», «Агітпроп». Ансамбль «Ава-

ФЕСТИВАЛЬ ПАЛІТЫЧНАЙ ПЕСНІ

У сталіцы Фінляндыі адбыўся першы Міжнародны фестываль песні. Эмблемай гэтага форуму сталі тры гадзубы, якія купаюцца ў праменнях малюнічых фарбаў высёлкі. Дэвіз — «За антыімперыялістычную салідарнасьць, за мір і прагрэс».

У Хельсінкі з'ехаліся вакальна-інструментальныя ансамблі і выканаўцы з многіх краін Еўропы і Амерыкі.

Палітычная песня, а менавіта яна і была прадстаўлена на фестывалі, не ведае межаў. Калі савецкі ансамбль «Верасы» з Мінска выконваў песню па-зверску закатаванага чылійскага патрыёта Віктара Хары «Выбірай, з кім ты», велізарная зала ў такт мелодыі падняла артыстам. І так было не раз.

Палітычная песня гучала не толькі ў Хельсінкі. Удзельнікі фестывалю выязджалі з канцэртамі ў гарады Сулу, Тампэра, Турку, Ювяскюля, Васа, Ланенгранта. Іх прымалі на будоўлях і прадпрыемствах, у школах і навуцальных установах краіны. Усеяго на канцэртах ансамб-

жыццёвая праўдзівасць і багацце выразных форм» вылучалі Італьянскі калектыв «Цанзаніерэ інтэрназіанале».

Савецкаму чытачу няма патрэбы прадстаўляць шырокапапулярны ансамбль з ГДР «Октобер-клуб». Гэтаму таленавітаму калектыву, які неўзабаве адзначыць сваё 10-годдзе, і тут спадарожнічаў бліскучы поспех.

Хвалюючай была праграма даўрэата пятага Усесаюзнага конкурсу аэстраднай песні ў Маскве 1975 года беларускага ансамбля «Верасы». Яго ўдзельнікі спявалі пра гераічную барацьбу беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, аб непаўторных баявых буднях партызан, пра герояў спаленай гітлераўцамі беларускай вёскі Хатыні...

Сапраўднай дэманстрацыяй салідарнасці стаў заключны канцэрт. Ансамблі і артысты з розных краін выступалі разам. Баявыя песні партугальскіх камуністаў «Авантэ, камарада» выконвалі, узяўшыся за рукі, парту-

русуліту» заваяваў папулярнасьць выкананнем песні рабочага класа.

«Але фестываль быў багаты не толькі канцэртамі. Больш шмлі тысяч чалавек наведала «Клуб фестывалю», дзе праводзіліся дыскусіі пра шляхі развіцця палітычнай песні, ле месцы і ролі ў барацьбе за мір.

У рамках фестывалю адбыўся тансама семінар на пытанні палітычнай песні. У яго рабоце прынялі ўдзел вядомыя кампазітары і музыканты з многіх краін.

Папулярная ў Фінляндыі выканаўца палітычных песень, старшыня арганізацыйнага камітэта фестывалю Кайса Кархонен падкрэсліла, што першы міжнародны фестываль песні стаў адлюстраваннем прагрэсіўных накіраванняў моладзі, важнай падзеяй у барацьбе за мір і міжнародную салідарнасьць.

**М. ГАРБУНОУ,
В. ДАДОНАУ,**
кар. ТАСС.

Хельсінкі.

Калектыву рабочых балгарскага завода «Балкантон» дачэрніва выканаў свой пяцігадовы план. У 1975 годзе ён парадаваў аматараў класічнай і аэстраднай музыкі, выпусціўшы амаль пяць мільянаў пласцінак. Да 1990 года штогадовая вытворчасць пласцінак складала 8,5 мільёна штук.

На здымку: Вясна Сыбева правярае якасць пласцінкі.
Фота В. ГІНЧАВАЙ.
Агенцтва Сафія—прэс.

На радзіме Мюнхаўзена

Хто не ведае аўтара непраўдападобных гісторый пра палёт на гарматым ядры або пра вішнёвае дрэва, якое вырасла на галаве аленя! Так, гэта барон Мюнхаўзен, знаёмы нам з дзіцячых гадоў. Першыя яго апавяданні з'явіліся ў друку ў 1785 годзе. З таго часу, перакладзеныя на многія мовы свету, яны абышлі не адну краіну. Але мала хто ведае, што Мюнхаўзен — рэальная асоба, што першая кніжка яго гісторый (гэтыя незвычайныя гісторыі сапраўды былі ім расказаны) выйшла ў Шатландыі на англійскай мове без укавання імя як «першакрыніца», так і выдаўца, які чуў небыліцы Мюнхаўзена ад трэціх асоб.

Аўтар слаўных прыгод нарадзіўся ў 1720 годзе ў маленькім гарадку Бадэнвердэр (зямля Ніжняя Саксонія, ФРГ), размешчаным на беразе ракі Везер. Бацькі Мюнхаўзена хацелі, каб ён прысвяціў сваё жыццё службе ў арміі. Будучы пажам брауншвейгскага палка, 18-гадовым юнаком ён трапіў у Расію, служыў у рускай арміі, удзельнічаў у руска-турэцкай, а затым руска-шведскай войнах. Вярнуўшыся пасля 12 гадоў вандраванняў па Расіі, якая палюбілася яму, але ўсё ж была чужой, Мюнхаўзен асеў у сваім родным Бадэнвердэры. Вось тут, у асяроддзі сяброў, і нарадзіліся яго першыя апавяданні, за якія ён атрымаў імя «лжывы барон». Аднак землякі Мюнхаўзена лічаць, што гэта несправядліва, па-

колькі яго апавяданні—зусім не хлусня, а фантазія.

У нядзельны дні для сустрэчы кожнага з прагулачых парыходаў, якія робяць рэгулярныя рэйсы на Везеру, прыходзіць на прыстань Бадэнвердэра наш стары знаёмы, барон Мюнхаўзен. Ён у камзоле па модзе XVIII стагоддзя, у трохвугольні і пры шпазе. Яго ролю выконвае былы настаўнік літаратуры адной з гімназій Ганавера, «мабілізаваны» мясцовым турыстычным аб'яднаннем. Арыгінальны экскурсавод сардэчна вітае прыбыўшых пасажыраў і расказвае ім адну з незвычайных гісторый. Затым відзе гэсцей да дома-музею, дзе нарадзіўся і памёр Мюнхаўзен: цяпер там размяшчаецца гарадская ратуша. Ля яе ўваходу, пасярэдзіне сквера, устаноўлена скульптура-фантазія, якая паказвае Мюнхаўзена на палове каня, які марна спрабуе папіцца.

Калі прайсці па вузкіх вулачках гарадка, то можна заўважыць мноства шыльдаў тыпу «Мюнхаўзен-аптэка», «Мюнхаўзен-булачная», «Мюнхаўзен-кінатэатр». А на адной з вуліц знаходзіцца кафэ, у якім барон у свой час расказваў свае дзіўныя гісторыі і дзе цяпер, па вечарах, збіраюцца яго паслядоўнікі, у чых вуснах старыя апавяданні абрастаюць усё новымі неверагоднымі падрабязнасцямі.

В. ГЛУХАУ,
кар. ТАСС.

Бон.

ГЭТА ЦІКАВА

ПРАЕКТ «ГОРАДА» У КОСМАСЕ

Амерыканскія вучоныя лічаць, што праз некалькі дзесяцігоддзяў «гарады» ў космасе могуць стаць сапраўднай рэчаіснасцю.

У даследчым цэнтры Эймс у Маунцін-В'ю (штат Каліфорнія) ў галі Навыянальнага ўпраўлення па аэранаўтыцы і даследаванню касмічнай прасторы ЗША (НАСА) адбыўся семінар, прысвечаны гэтай праблеме. На

праведзенай у гэтай сувязі прэс-канферэнцыі спецыялісты расказалі аб праекце «насмійнай налоні» з дзесяцю тысячамі жыхароў.

З Зямлі запускаяцца параўнальна невялікая арбітальная станцыя. Яе аддаленне — прыкладна 330 тысяч кіламетраў. Такія вышыня выбрана ў сувязі з тым, што сіла прыцягнення Зямлі і Месяца ў гэтым поўсе ўраўноўваецца. Жыхары станцыі пры дапамозе дастаўленага з Зямлі абсталявання пачнуць будаваць асноўны «дом», які мае форму кола дыяметрам звыш паўтара кіламетра. Матэрыялы плануецца здабываць на Месяцы і дастаўляць у непрацаваным выглядзе на «будоўнічую пляцоўку». Тут з руды будзе выплаўляцца алюміній, прычым выплаўка яго ва ўмовах бязважкісці дазволіць атрымаць метал значна большай чысціні і трываласці, чым на Зямлі.

Галоўным заняткам жыхароў касмічнага горада, на думку вучоных, павінна быць забеспячэнне Зямлі таннай энергіяй. Яны будуць будаваць і запускаяць на чалавечыя арбіты спадарожнікі-электрастанцыі. Пераўтвараючы сонечную энергію ў электрычную, спадарожнікі павінны перадаваць яе на зямль прыёмныя станцыі пры дапамозе накіраваных электрамагнітных хваляў.

А. ВАРОНІН,
кар. ТАСС.

Нью-Йорк.

РАДАСЦІ ПЕРАДНАВАГОДНЯЙ ПРАГІ

На вуліцах Прагі радасная і ажыўленая пераднавагодняя атмасфера. На скрыжаваннях—велізарныя драўляныя чаны, у якіх ляжыць плешчунца велізарныя карпы, а над вадою пад лёгкім марозікам дыміцца пара. Карпаў вылавлілі ў паўднёва-чэшскіх сажалках і беражліва развезлі ў аўтацэстэрнах па ўсёй краіне. Перш чым трапіць на святочны стол, яны яшчэ некалькі дзён праплаваюць у кадушках на вуліцы або ў ваннах на кватэрах у прахан Залецісты, запечаны ў смятане карп—традыцыйнае навагодняе блюда ў Чэхаславакіі. Гэты асвечаны стагоддзямі рытуал так і абавязковы, як і ёлка. Дарэчы, яе функцыі тут з поспехам выконваюць невялікія сосенкі.

Пад упрыгожаным дрэвам у святочную ноч з'явіцца падарункі. Іх як і ў нас, непрыкметна прынясе Дзед Мароз. У пераднавагоднія дні ў магазінах Прагі пануе ні з чым непараўнальнае ажыўленне.

З кожным годам асартымент тавараў у магазінах усё больш разнастайны. Багацейшыя і лапункі. Жыццёвы ўзровень расце. Гэта вымушана прызнаць нават ворагі Чэхаславакіі, якія яшчэ надаўна прадказвалі ёй крах.

Людзі ў ЧССР жывуць усё лепш, больш забяспечана, цікава. У гэтым — канкрэтны вынік іх самаадданай працы ў сёлетнім і мінулым гадах, ва ўсёй пятай пяцігодцы. Выдатна папрацавалі работнікі прамысловасці, выканаўшы і перавыканаўшы план. Важны ўклад у гэта ўнеслі і пражане. А працаўнікі сяла, нягледзячы на выключна дрэннае надвор'е ў канцы лета і восенню, правалі ўборачную так, што атрымалі трэці па велічыні ўраджай у гісторыі сельскай гаспадаркі краіны.

Трэба сказаць, многія з тых, што заняты пераднавагоднімі клопатамі, даўно ўжо абганалі календар. Дзесяткі і нават сотні калектываў, адгукнуўшыся на заклік брыгады шахты «Острава» на чале з брыгадзірам Л. Сакмарай, апошнія два месяцы працуюць па паказчыках і нормах 1976 года. На пытанне, як нарадзілася ідэя гэтага пачыну, Л. Сакмара адказвае: «Я думаю, што кожны з нас павінен рабіць больш, чым абавязаны па плану. Мы ж грамадзяне сацыялістычнай дзяржавы, а праца па сацыялістычнаму, па-мойму, у гэтым і заключаецца».

З кім ні загаларыш у гэты перадсвяточны дні, усё

сцвярджаюць, што надоўга запомніць адыходзячы год. Разам з прагрэсіўнай грамадскаю ўсёй Зямлі чэхаславацкія працоўныя адзначылі 30-годдзе Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і вызвалення Чэхаславакіі Савецкай Арміяй. Гэта быў год вялікіх поспехаў у развіцці чэхаславацкай эканомікі, год новых дасягненняў ЧССР і іншых братніх дзяржаў у сумесным ажыццяўленні Праграмы міру, прынятай XXIV з'ездам КПСС.

Дастойным і сімвалічным завяршэннем сёлетняга года стаў месячнік чэхаславацка-савецкай дружбы, які толькі што закончыўся. Яго цэнтральнай падзеяй былі Дні савецкай культуры ў ЧССР. Дэвізам месячніка сталі неўміручыя словы Клементы Готвальда «З Савецкім Саюзам на вечныя часы». Змест гэтага дэвіза, яго канкрэтнае, штогодзёнае ажыццяўленне—гэта і ёсць той галоўны здабытак, з якім чэхаславацкія працоўныя завяршаюць адыходзячы і ўступаюць у 1976 год—год XV з'езда КПЧ, першы год новай—шостаў пяцігодкі.

М. АБЕЛЕУ,
кар. ТАСС.

Прага.

«ЗАЛАТЫ АРФЕЙ»—

Ірыне АРХІПАВАЙ

Французская акадэмія опернага грамзапісу прысудзіла сваю вышэйшую прэмію — «Залаты Арфей» — народнай артыстцы СССР, салістцы Вялікага тэатра Ірыне Архіпавай за партыю Марфы ў оперы Мусаргскага «Хаваншчына».

Адна з жамчужын рускай опернай класікі — «Хаваншчына» выдзена ў чатырох дысках парыжскай фірмаю грамзапісу і музычнага выдавецтва «Шан дзю монд» («Песня мі-

ру»), актыўнага прапагандыста Францыі рускай класічнай і сучаснай савецкай музыкі.

Гэта опера Мусаргскага ў выкананні салістаў, хору і аркестра ГАБТ пад кіраўніцтвам Б. Хайкіна — адна з буйнейшых музычных падзей апошніх гадоў у сусветным грамзапісу, заявіў карэспандэнту ТАСС Жан Руар, генеральны дырэктар «Шан дзю монд». Ствараны Ірынай Архіпавай вобраз Марфы захалляе сваёй псіхала-

гічнай глыбінёю, чалавечай усхваляванасцю і шчырасцю. Вышэй усялякіх пахвал таксама хор і аркестр Вялікага тэатра.

Запісаная «Шан дзю монд» на грамзапісці оперныя, сімфанічныя, камерныя, інструментальныя і вакальныя творы ў выкананні выдатных савецкіх спевакоў і музыкантаў ўдасцелены ў Францыі больш чым 40 вялікіх прэмій. У залаты фонд сусветнага грамзапісу ўвайшлі оперы «Барыс Годуноў» Мусаргскага і «Князь Ігер» Барадзіна, санаты для скрыпкі і фартэпіяна Бетховена ў выкананні Давіда Ойстраха і Льюа Аборына, балет Сяргея Пракоф'ева «Золушка», а таксама опера Шэ-

таковіча «Кацярына Ізмайлава».

З апошніх выпускаў «Шан дзю монд» трэба адзначыць чатыры пласцінкі з запісам канцэртаў Давіда Ойстраха. Да восени наступнага года будзе завершана выданне ў Францыі ўсіх сімфанічных твораў Дзмітрыя Шостакавіча.

— Наша галоўная і ганаровая задача, — падкрэсліў Жан Руар, — знаёміць шырокую французскую публіку з лепшымі дасягненнямі музычнай культуры Савецкага Саюза. Музыка —гэта сродок пазнання, умацавання дружбы і міру паміж народамі.

Р. СЯРЭБРАННІКАУ
кар. ТАСС.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

ЁН НАРАДЗІУСЯ У ШКЛОВЕ

ШЧЫРЫЯ ПЕСНІ

ЗАЎСЁДЫ СЯРОД ЛЮДЗЕЙ

ШЧОДРАСЦЬ І ДУШЭЎНАСЦЬ

Не многім самадзейным кампазітарам нашай рэспублікі спадарожнічае такая панадзірнасць, як нашаму земляку выкладчыку Полацкага педагогічнага вучылішча імя Ф. Скарыны, заслужанаму настаўніку БССР Мікалаю Макаравічу Пятрону.

І справа тут не толькі ў тым, што «Ручнін», якім дазваляе паэтэскай Верай Вярбой найбольш Мікалаю Макаравічу, прынеслі яму Усесязонную выдому. Жыццё М. Пятронкі, яго творчы шлях, які, як у кожнага творцы, далёка не заўсёды быў уклад рукамі, — гэта іры прыклад самаадданага служэння мастацтву, служэння бескары-

най самадзейнасці Р. Смалічанскі, сакратар партыйнай арганізацыі педвучылішча імя Скарыны Я. Чаховіч, сакратар гаркома камсамола Людміла Казавая, намеснік старшыні літаб'яднання «Наддвінне» Іван Стадольнік, выкладчык музычнай школы і Нваполацкага музычнага вучылішча Валерыя Чабуркінаў і Лілія Муціц.

Усе, хто выступаў падтрымаць, што М. М. Пятронка не толькі самабытна і цыкава кампазітар, энтузіяст беларускага нацыянальнага музычнага мастацтва, але і выдатны педагог, выдатнай душы чалавек.

Прысутныя змільзі пазнаёміцца з многімі песнямі Мікалаю Макаравіча. Удзельнікі маста-

лінага і амантанага. Шмат цёплых слоў пацуду кампазітар на вечары, які быў прысвечаны 20-годдзю яго творчай дзейнасці. І кожны, хто прышоў у гэты дзень у гарадскі Дом культуры, гарачымі апладысмантамі падтрымліваў словы віншавання.

На вечары са словамі прытаніла да М. Пятронкі завярнуліся загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ГК КПБ Я. Аўдэна, які ўручыў кампазітару Ганаровую граматы гаркома партыі і гарвыканкома, загадчыца аддзела культуры гарвыканкома Г. Рудая, старшы метадыст абласнога Дома народнай творчасці І. Кішкоўч, старшы метадыст абласнога Дома маста-

кай самадзейнасці педвучылішча, тэхнічнага вучылішча № 2, гарадскога Дома культуры выканалі песні «Прывітаньне» на вершы У. Ігнатова, «Ой, старонка, мая ты лясная» на вершы А. Астрэнка, «Сцяг над Смольным» на вершы А. Пракоф'ева, Прагучалі таксама «Салдацкая развітаньне» на вершы Б. Аронінай, «Полацкая лірычная» на вершы Ул. Іванова і іншыя.

І хочацца закончыць гэтыя невялікія нататкі словамі тых, хто удзельнічаў у вечары: «Нахай пльвучы па Беларусі цудоўныя пятраўскаўскія песні, ніхай расцвітае яго шчодры і душэўны талант!».

Н. ГАЛЬПЯРОВІЧ.

ЛЕТАПІСЦЫ ЗАВОДА

«Галоўны канвеер», «Жнівень», «Наташка», «Раніца» — гэтыя і многія іншыя дакументальныя і ігравыя фільмы, прысвечаныя роднаму заводу, знялі і паказалі кінематаграфісты-аматары кінастудыі «Транктар», якая ўно шаснаццаці гадоў працуе пры Палацы культуры Мінскага трактарнага завода.

Студыя — неаднаразова прыёр рэспубліканскіх і ўсеса-

юзных фестывалляў аматарскага кінамастацтва. Дыплама першай ступені і прызга «За лепшыя ігравыя фільмы» на ўсесаюзным конкурсе аматарскіх ігравых фільмаў удастоена студыя трактаразаводцаў «Бібліятэка».

На днях студыя атрымала добрую вестку. Беларускі рэспубліканскі Савет прафсаюзаў прысвоіў аматарскай кінастудыі «Транктар» званне народнай,

ДЗЕЛЯ СВЕТЛАГА ДНЯ

«І вось іду на катаргу з верою ў будучыню, з надзеяй на часе добрыя...»

Я любіла людзей. Люблю та гарышчу, якія засталіся на волі і разлі са мною сябрамі. Люблю кожнага, у каго слова добрае зрызаецца з вуснаў і спадзяюся атрымаць для сябе частку іх узаемнай любві.

Гэта будзе граць мяне ўвесь час. Страшней, чым катарга, — быць забытым».

Гэтае пісьмо, звернутае ў заўтра, прасякнутае любоўю да людзей, напісана ў Краснаарсінскім цэнтэральна таварышу па барацьбе Яфімам Рыгоравічам Пестунам 2 лютага 1912 года.

Нядоўга, але яркае жыццё пражыў гэты чалавек.

Нарадзіўся ён у 1889 годзе ў мястэчку Шклоў Магілёўскай губерні. Хлопчыкам спазнаў цяжкую працу і здзені, працуючы ў Магілёве вучнем у кандытарскай майстэрні. Неўзабаве Я. Пестун прымынуў да рэвалюцыйнага гуртка моладзі і прыняў актыўны ўдзел у падзеях 1905—1907 гадоў у горадзе. Паліцыя ўдалася сабраць дастаткова доказаў супроць юнака, і калі ў канцы кастрычніка 1907 года яго арыштавалі, то літаральна праз некалькі дзён быў вынесены прыговор — чатыры гады катаргі.

Нерчынік, Акатуй — месцы ссылі Я. Р. Пестуна. Яго кіпучая натура не магла змірыцца з бяздзейнасцю. Ён два разы ўцякаў. Пра гэта 31 сакавіка 1911 года Б. ргузінскі павятова начальнік даносіў у дэпартамент паліцыі: «У ноч на 15 лютага гэтага года з горада Баргузіна збег ссыльна-пасяленец Я. Р. Пестун, але быў затрыманы ў 27 вярстах ад Баргузіна. У ноч на 31 сакавіка названы Пестун зноў знік».

Пераадолеўшы велізарныя цяжкасці, Яфіму Рыгоравічу ўдаецца дасягнуць Краснаарсінска і ўключыцца ў рэвалюцыйную дзейнасць гарадской арганізацыі РСДРП.

Царскім шпінам удаецца напасці на след арганізацыі, раз-

граміць яе і зноў арыштаваць Яфіма Рыгоравіча.

22 верасня 1911 года начальнік Енісейскага жандармскага кіраўніцтва пісаў: «Пры ліквідацыі Краснаарсінскай арганізацыі РСДРП быў затрыманы невядомы чалавек, які назваў сябе пры першым допыце Благовещанскім мешчанінам Вільгельмам Генрыхавічам Зэгерам, і прад'явіў бестэрміновы пашпарт на гэта імя.

Пры расследаванні ён прызнаўся, што з'яўляецца ссыльным Пестунам Яфімам Рыгоравічам, які збег з катаргі.

Над арыштаванымі членамі арганізацыі быў учынены суд.

Пракурор у абвінавачанай прамове сказаў: «Есць усе характэрныя прыкметы злочынага супольніцтва, якое імкнулася сцінуць існуючы лад». Восем членаў арганізацыі былі прыговораны да тэрмінаў ад чатырох да дванаццаці гадоў катаргі.

У абвінавачаным акце па справе Я. Р. Пестуна гаворыцца: «На чале арганізацыі стаяў фанатычна адданы, вопытны прапагандыст і арганізатар Я. Пестун (Б. Зэгер па пашпарту), гаварыў прамовы на сходзе, сустракаўся з усімі падсуднымі. Знойдзена замежная літаратура і квітанцыя на адпраўленыя казанскія пісьмы за мяжу. Агульнае ўражанне — прафесіянальны рэвалюцыянер».

Пракурор патрабаваў прымяніць да Пестуна Я. Р. вышэйшую меру пакарання. Ваенны суд «змякчыў» прыговор і вынес рашэнне — 12 гадоў катаргі.

Лютаская рэвалюцыя адкрыла камеру турмы, дзе знаходзіўся Яфім Рыгоравіч.

Аказаўшыся на свабодзе, Пестун спышаецца ў Маскву, дзе прымае ўдзел у рабочым руху на Маскоўска-Казанскай чыгунцы.

У канцы 1917 года Яфім Рыгоравіч прыязджае ў Магілёў. У перыяд нямецкай акупацыі знаходзіўся на паўлегальным становішчы.

У кастрычніку 1918 года

Я. Р. Пестун уступае ў члены РКП(б). З гэтага моманту ён поўнаасця аддае свае сілы і здольнасці будаўніцтву і ўмацаванню новай улады.

У 1918—1919 гадах працуе ў родным горадзе членам харчовай Управы, а затым намеснікам старшыні праднамісара Магілёўскай губерні.

У 1920—1921 гады — старшынёй Гомельскага райкома партыі.

Адным з вострых пытаній тых гадоў з'яўлялася харчовае. Есць некалькі тэлеграм Уладзіміра Ільіча Леніна Я. Р. Пестуну па гэтым пытанню.

У лістападзе 1921 года Я. Р. Пестун адлікаецца ў Маскву і накіроўваецца Цэнтральным Камітэтам партыі ў Башкірыю ў якасці прадстаўніка Наркмака РСФСР з самымі шырокімі паўнамоцтвамі.

У мандатце прадпісвалася наглядаць за правядзеннем савецкай нацыянальнай палітыкі і садзейнічаць устанавленню правільных узаемаадносін паміж органамі РСФСР і Башкірскай рэспублікі.

У сярэдзіне 1922 года Пестун камандзіруецца ў Растоў наместнікам старшыні Донвыканкома.

У канцы 1923 года па рэкамэндацыі ЦК РКП(б) Я. Р. Пестун выбіраецца сакратаром абкома партыі Якуціі.

Перад партыйнай арганізацыяй Якуціі стаялі вялікія задачы: мабілізаваць працоўных на барацьбу з разрухай, пачынаць савецкае і распрадчае будаўніцтва, праводзіць культурную рэвалюцыю ў гэтай ускрайнай аўтаномнай рэспубліцы.

Яфім Рыгоравіч з'яўляўся дэлегатам X, XI і XVI з'ездаў партыі.

Куды б ні накіроўвала партыя Яфіма Рыгоравіча Пестуна, ён заставаўся ўмелым арганізатарам і гарачым прапагандыстам ленінскіх ідэй.

Памёр Я. Р. Пестун у 1939 годзе.

І. СКВАРЦОУ.

ЗМАГАЦЦА І ПЕРАМАГАЦЬ

Хачу расказаць чытачам газеты «Літаратура і мастацтва» пра аўтара кнігі «Сонца свеціць усім», што нядаўна выпушціла выдавецтва «Беларусь» — пра Васіля Сцяпанавіча Падалея, якога блізка ведаю. Але перш некалькі слоў пра кнігу і не герою. Аўтар расказаў аб людзях, якіх найбольш ільгёкі лёс.

Яны страцілі зрок. Да цяжкасці прывяло іх рознае. Адны страцілі зрок, другія сталі ахвярамі нішчасных выпадкаў. Кніга В. Падалея пра тое, як гэтыя людзі перамагалі немагч і азнайшлі сваё месца ў жыцці.

Аўтар піша пра іх цёпла, прайскіна. Толькі не гаворыць

нічога пра сябе, пра свой лёс. А ён жа вельмі падобны на лес герояў кнігі.

Я ведаю Васіля Сцяпанавіча даўно — яшчэ ў студэнцкія гады прыходзіў да яго ў абласное Упраўленне таварыства слыхых за нарадамі і дапамогай. Блда напаткала яго, калі вучыўся на трэцім курсе Мінскага педагогічнага інстытута імя Горькага, але вучобы не коніў. У 1959 годзе скончыў гісторыка-філалягічны факультэт, тры гады працаваў у школе рабочай моладзі ў Чэрвені, дзёр — у сістэме Беларускага таварыства слыхых. У 1968 годзе Васіль Сцяпанавіч уступіў у рады КПСС. Поруч ся сваёй асноўнай работай ён шмат піша, займаецца грамад-

свай дзейнасцю. У 1972 годзе быў прыняты ў члены Саюза журналістаў СССР і яшчэ больш актыўна заняўся літаратурнай справай, выйшаў часо і з'явілася кніга «Сонца свеціць усім» — будзем спадзявацца не апошняя.

А працуе Васіль Сцяпанавіч у нас на прадпрыемстве выхаванцём. Ён заўсёды сярод людзей, сярод моладзі, якую вучыць быць вартай высокага звання савецкага чалавека ў самых цяжкіх жыццёвых абставінах, вучыць змагацца і перамагаць — у першую чаргу сваім уласным прыкладам, сваім жыццём.

А. КРАУЧАНКА.

г. Мінск.

Творы Пергалезі, Баха, Моцарта, Брытна гучалі ў канцэрце, які даў у філарманічнай зале Берлінскай камернай аркестр (ГДР) пад кіраўніцтвам Хайнца Шунка.

Фота Ул. КРУКА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24 61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33 44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22 04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біяграфіі — 33-24 62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24 62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 22-96-53, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ІКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.